

อำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย

ศุภษา กীরติวรายศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2560

The Authority of Injured Person in Criminal Prosecution

Suphasa Keeratiwarayos

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2017

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

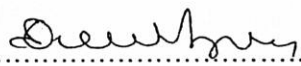
หัวข้อวิทยานิพนธ์ อำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย
เสนอโดย นางสาวศุภษา กীরติวรายศ
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภัทร์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นกร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภัทร์)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุภัชสี เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื้อสกุล)

วันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย
ชื่อผู้เขียน	ศุภษา กิรติวรยศ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลไว้ คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายนั้นมีความเป็นอิสระแยกต่างหากออกจากกัน อำนาจฟ้องคดีของผู้เสียหายจึงเป็นอำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง ปราศจากขอบเขตและเงื่อนไข ไม่ว่าจะมีความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว จากการศึกษบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้ให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ปราศจากขอบเขตและเงื่อนไข ได้ก่อให้เกิดปัญหาในกระบวนการยุติธรรมหลายประการ เช่น ปัญหาผู้เสียหายดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ปัญหาการฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อน ปัญหาในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่ผิดวัตถุประสงค์ หรือปัญหาอำนาจในการฟ้องคดีของผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมของไทย และส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม

ดังนั้น รัฐจึงควรมีบทบัญญัติกฎหมายโดยคำนึงถึงประโยชน์ของบุคคล และประโยชน์ของสาธารณะให้มีความสมดุลกัน โดยนำทฤษฎีคุณธรรมทางกฎหมายมาพิจารณากับความผิดอาญาฐานต่างๆ เพื่อพิจารณาถึงสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าความผิดอาญาประเภทใดควรเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว เพื่อนำไปสู่การจำกัดขอบเขตอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายต่อไป

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนำรูปแบบของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นแบบอย่าง โดยกำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้โดยเฉพาะ และกำหนดให้ก่อนมีการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นได้ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขก่อนฟ้องเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม

Thesis Title	The Authority of Injured Person in Criminal Prosecution
Author	Suphasa Keeratiwarayos
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr.Thanee Voraputr
Department	Law
Academic Year	2016

ABSTRACT

Criminal Procedure code 28 stated that people who have the rights to bring charge to the court are prosecutors and injured persons, which both have equal rights. The rights to bring charges to the court of prosecutor and injured person are independent; therefore, injured persons' rights in doing so, in both public offense and personal offense, can be done in regardless of any limitation and condition. However, this injured person's power to personally bring up cases to court has caused many problems to the process of judgement, such as injured person doing it with dishonesty, duplicated case brought up to court, injured persons bring the case up with wrong purpose, and the problem arisen from the power of injured persons to do so. These said situations have caused problems to Thailand's process of judgement which affects the society's peace and harmony.

Therefore, the State should write the laws by considering the balance of both people and society's benefits by applying the theory of virtue of law to criminal cases in order to be able to effectively protect the right party according to the essence of the laws. By doing so, we will be able to tell whether a case is public or personal, which enables the limitations of injured person's authority in criminal prosecution.

In order to solve the above problems, in my view, criminal laws and criminal procedure code should be modified by applying German's criminal laws and criminal procedure code, which limits the authority of injured person in criminal prosecution by stating that injured people need to follow some conditions before bringing up any case to the court for best benefits to judgement process and the society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณทร์ ที่ได้สละเวลารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้กับผู้เขียน โดยท่านให้คำปรึกษา คำแนะนำ และเอาใจใส่ตั้งแต่การเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์ การสอบเค้าโครง การค้นคว้ารวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการตรวจสอบแก้ไขความเรียบร้อยจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ประธานกรรมการ วิทยานิพนธ์ ท่านศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และท่านอาจารย์ ดร.สุภัชลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ที่กรุณาสละเวลารับเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณทุกคนในครอบครัวที่คอยสนับสนุน เป็นกำลังใจ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของผู้เขียนประสบความสำเร็จ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก่อให้เกิดคุณค่า หรือคุณประโยชน์ต่อการศึกษาสืบต่อไป ผู้เขียนขอมอบความคิดทั้งหมดเพื่อทดแทนคุณให้แก่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ตลอดจนผู้มีพระคุณที่เคารพทุกท่าน และบรรดาผู้แต่งตำรา บทความต่างๆ ที่ผู้เขียนใช้ค้นคว้า ส่วนความบกพร่องไม่สมบูรณ์ประการใดที่เกิดขึ้นของ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนยินดีขออน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ศุภญา กิรติวราชศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. ระบบการดำเนินคดีอาญา และแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญา.....	7
2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	7
2.2 แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญา.....	14
2.3 ฐานความผิดอาญากับการพิจารณาตามคุณธรรมทางกฎหมาย.....	17
2.4 ประเภทของผู้เสียหายแบ่งตามความผิด.....	21
3. บทบาทในการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ.....	25
3.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	25
3.2 สหราชอาณาจักร.....	31
3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	36
4. บทบาทในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.....	45
4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย.....	46
4.2 ความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว.....	63
4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหาย.....	78
4.4 หลักการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานของรัฐตามหลักสากล.....	79
4.5 วิเคราะห์การดำเนินคดีอาญาของผู้มีอำนาจฟ้องในประเทศไทย.....	81
4.6 ปัญหาการให้อำนาจผู้เสียหายมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่จำกัด.....	83

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	94
5.1 บทสรุป.....	94
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	95
บรรณานุกรม.....	98
ภาคผนวก.....	103
ก. คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ.....	104
ข. คำพิพากษาคดีนายประวิทย์ ชัมภรณ์ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง นายอานันท์ ปันยารชุนกับพวก.....	108
ประวัติผู้เขียน.....	120

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐเป็นภารกิจอันสำคัญยิ่ง แต่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในแต่ละรัฐก็ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในแต่ละรัฐ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อแนวความคิด รูปแบบในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น

1. ประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย
2. รัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย¹

กฎหมายอาญาที่บัญญัติขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย จักรเบียบของสังคมให้มีความมั่นคงภายในรัฐ โดยมีมาตรการบังคับ คือ การลงโทษผู้กระทำความผิด อันก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ดังนั้นการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งแม้การกระทำความผิดอาญาบางอย่างนั้นจะได้กระทำต่อบุคคลโดยตรงให้ได้รับความเสียหาย เฉพาะตัวก็ตาม แต่ในการกระทำความผิดอาญาดังกล่าวก็ยังถือได้ว่าส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม เช่นกัน

ซึ่งเดิมการลงโทษมีลักษณะเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะดำเนินการเอาผิดแก่ผู้ที่กระทำความผิดกฎหมาย การดำเนินคดีจึงเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) โดยยังไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ของสังคม รัฐจึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว โดยเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายจะต้องจัดการหาพยานมาพิสูจน์ให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นเอง ต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนามากขึ้น จึงเกิดแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เพราะความผิดอาญาไม่เพียงแต่เฉพาะผู้เสียหายเท่านั้นที่ได้รับความเสียหาย แต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกในสังคมด้วยจึงถือได้ว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ และเนื่องจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป จึงมีการพัฒนาแนวคิดไปสู่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เพื่อเป็นการป้องกันการแก้แค้น หรือข้อพิพาท

¹ คณิต ฌ นคร ก, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,”วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3, น. 2. (กันยายน 2528).

ที่เอกชนระดับข้อพิพาทด้วยกันเองมีอำนาจมากเกินไป ดังนั้นหลักแนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาจึงอาจแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก คือ

1. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)
2. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)
3. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)²

สำหรับประเทศไทยนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก แต่ก็ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ย่อมกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคม รัฐจึงเป็นผู้ได้รับความเสียหาย และรัฐก็มีหน้าที่ที่ต้องดูแลความสงบสุขของบ้านเมือง ป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยมีอัยการในฐานะตัวแทนเป็นผู้ใช้อำนาจฟ้อง แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็ให้อำนาจผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาเองได้ด้วย เพราะผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญานั้น ตามมาตรา 28 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งอำนาจฟ้องของผู้เสียหายดังกล่าวนี้เป็นอำนาจที่มีอยู่กว้างขวางและเป็นอิสระแยกต่างหากจากการฟ้องของพนักงานอัยการ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นรอง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการมากกว่า ซึ่งพิจารณาได้จาก มาตรา 31 ที่บัญญัติให้การฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายอาจถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการได้ในคดีที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้ หรือตามมาตรา 32 พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายไม่ให้กระทำ หรือละเว้นการกระทำการใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรูปคดีของพนักงานอัยการได้³

คดีอาญาของไทยยังแบ่งได้เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ กับคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความไม่ได้ สำหรับคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้นจะเป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมน้อย ความผิดไม่ร้ายแรง ซึ่งแม้จะมีผลกระทบต่อรัฐ แต่ผลกระทบนั้นน้อยกว่าความเสียหายที่กระทบต่อส่วนตัว ส่วนคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความไม่ได้เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมมากมีลักษณะเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

² คณิต ฒ นคร ข, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, น. 49 (มกราคม - มิถุนายน 2544).

³ อติสร ไชยคุปต์, “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งให้ฟ้องคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), น. 39-40.

แม้ว่าจะมีผลกระทบต่อส่วนตัวด้วย แต่ลักษณะความผิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อความรู้สึกรู้สึกของประชาชนว่าตนอาจปราศจากความปลอดภัย จึงต้องคุ้มครองประโยชน์ของสังคมมากกว่าการคุ้มครองประโยชน์ต่อส่วนตัว

ในคดีอาญาอาจมีทั้งคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ ผู้เสียหายเป็น โจทก์ หรือทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายสามารถเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญาได้เอง แต่ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องเสมอเพื่อเป็นการถ่วงดุล นอกจากนั้นแม้ในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ไม่ถือเป็นการตัดสิทธิของผู้เสียหายในการนำคดีอาญาขึ้นสู่ศาลด้วยตนเอง⁴ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องทั้งคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ กับคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความไม่ได้ ในกรณีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เมื่อมีผลกระทบต่อส่วนตั้มากกว่าส่วนรวมแล้ว การที่ผู้เสียหายไม่ฟ้องคดี หรือฟ้องคดีแล้วต่อมาถอนฟ้อง ขอมความ หรือทำประการใดๆ ก็ตาม ย่อมไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมมากนัก แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิทางกระบวนการยุติธรรมไม่สมควร ส่วนคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ การกระทำใดๆ ที่ทำให้เกิดความเสียหายไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของประชาชนโดยรวมอีกด้วย

ตามกฎหมายไทยศาลต้องพิจารณาพิพากษาคดีตามพยานหลักฐานที่มีเท่านั้น ผู้เสียหายจึงมีส่วนสำคัญในการหาพยานหลักฐาน เมื่อมีการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมมาก และตัวผู้กระทำความผิดได้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว หากผู้เสียหายใช้สิทธิของตนโดยมิชอบ หรือในทางอื่นใดที่ถือเป็นการช่วยเหลืออาจทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษน้อยกว่าที่ควรจะเป็น หรือไม่ได้รับโทษเลย นอกจากนี้ยังมีกรณีที่มีผู้เสียหายที่อาจไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง หรือผู้เสียหายที่ยินยอมให้บุคคลอื่นกระทำความผิดต่อตนมาฟ้องคดีต่อศาล โดยเป็นการกลั่นแกล้งบุคคลอื่น หรือฟ้องคดีโดยไม่มีมูลความจริง แม้กฎหมายจะได้มีการวางมาตรการป้องกันไว้ เช่น ให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะมีการประทับรับฟ้องไว้เสมอในกรณีที่ราษฎรเป็น โจทก์ฟ้องคดีเอง แต่ด้วยปริมาณคดีที่มีเป็นจำนวนมาก ประกอบกับในบางคดีมีความซับซ้อน จึงอาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ หรือกฎหมายได้มีการวางบทลงโทษไว้ยกตัวอย่างเช่น ในคดีที่มีการนำความอันเป็นเท็จมาฟ้องผู้อื่นต่อศาลก็มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 175 ฐานฟ้องเท็จ แต่ก็ยังเป็นเพียงบทลงโทษต่อผู้ที่ยื่นฟ้องเท็จต่อศาลเท่านั้น สำหรับผู้ถูกฟ้องกลับไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่จะช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ซึ่งตามหลัก

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 34.

กฎหมายทั่วไปบุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า เป็นผู้กระทำความผิดจริง (Presumption of innocence) ดังนั้น จำเลยในคดีอาญาจึงมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นอย่างเป็นทางการความผิดในขณะนั้นไม่ได้ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ให้ปราศจากข้อสงสัยว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามขั้นตอนของ ขบวนการทางอาญาแล้ว แต่ในสภาพความเป็นจริงเมื่อมีผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยบุคคลในสังคมจะมองผู้ถูกฟ้องไปในทางไม่ดีก่อน ทำให้ผู้ถูกฟ้องต้องเสียหายต่อชื่อเสียงก่อนที่จะมีคำพิพากษาว่ามีได้ กระทำความผิด และยังคงเสียเวลารวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพื่อพิสูจน์ตนเองในศาลว่าตน เป็นผู้บริสุทธิ์ หรือบางกรณีอาจถึงขั้นถูกจำคุกตามคำพิพากษาของศาล โดยอาจเกิดจากสาเหตุหลาย ประการ เช่น การใช้อำนาจบางประการของผู้มีอิทธิพล หรือถูกใส่ร้ายปรักปรำด้วยเหตุอันไม่เป็น ธรรม หรือเหตุอื่นๆ ที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งๆ ที่ไม่มีมูลความจริง แต่ด้วย เหตุจากพยานหลักฐานต่างๆ อันได้แก่ พยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสารขาดความถูกต้อง เช่น อาจเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเท็จ ซึ่งศาลจำต้องลงโทษตามหลักฐานเท่าที่ปรากฏอยู่ใน สำนวน ซึ่งกรณีเช่นนี้จะกล่าวหาว่าศาลตัดสินไปโดยมิชอบย่อมมิได้ เนื่องจากแนวปฏิบัติของศาล ในการสืบพยานหลักฐานของประเทศไทย ศาลจะรับรู้ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏอยู่ในสำนวนเท่านั้น⁵

ตัวอย่างการฟ้องคดีที่มีได้มีมูลความจริง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3963/2543 การที่ โจทก์ออกเช็คสั่งจ่ายเงินจำนวน 500,000 บาท ให้แก่จำเลยนั้น เป็นการออกเช็คเพื่อค้ำประกันเงินกู้ ที่โจทก์นำไปจากจำเลยจำนวน 120,000 บาท เมื่อจำเลยนำเช็คพิพาทฉบับดังกล่าวไปฟ้องกล่าวหาว่า โจทก์ออกเช็คให้แก่จำเลยเพื่อชำระหนี้เงินกู้ โดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ มาตรา 4 จึงเป็นการฟ้องคดีอาญาต่อศาลว่า โจทก์กระทำความผิด การกระทำของจำเลยจึงเป็นความผิดฐานฟ้องเท็จ

จะเห็นได้ว่า จำเลยได้เคยฟ้องเท็จในคดีเกี่ยวกับเช็คต่อโจทก์ในคดีนี้ ไม่ว่าจะเพื่อจะข่มขู่ ให้มีการใช้เงินตามเช็คหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์แล้วไม่ว่าจะในทาง ชื่อเสียงว่าเป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือทางการเงิน รวมถึงเวลาและค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการ ดำเนินคดีเพื่อพิสูจน์ตนเอง

จากกรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ฟ้องคดีโดยผู้เสียหายอย่างกว้างขวางไม่มีการ จำกัดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายจึงอาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาได้หลายประการ เช่น ปัญหาในเรื่องผู้เสียหายดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีกขาด ความสามารถในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ หรือขาดความรู้ หรือ

⁵ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีการรื้อฟื้นคดีที่เป็น คุณแก่จำเลย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2548), น. 1.

เครื่องมือในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในชั้นศาล เป็นเหตุให้ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง หรือปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายอาจใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง หรือช่วยผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง หรือผู้เสียหายอาจใช้อำนาจฟ้องที่ตนมีอยู่กลั่นแกล้งบุคคลอื่นให้เป็นคดีอาญา ไม่ว่าจะเพื่อข่มขู่ หรือเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตัวผู้ถูกฟ้องในทางใดทางหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งในบางคดีที่ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดี อาจมีพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐเข้ามาดูแลคดีเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีโดยมิชอบบ้างแล้วก็ตาม แต่ความเสียหายก็ยังจะต้องเกิดแก่ตัวผู้ถูกฟ้องอยู่เช่นเดิม

ดังนั้น การให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสียหายที่เป็นไปอย่างอิสระนั้น ควรมีการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายว่าควรมีอำนาจในการกระทำได้มากน้อยเพียงใด จึงเป็นการอำนวยความสะดวกธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และผู้เสียหาย ทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบวิธีคิด และหลักการในการดำเนินคดีอาญาของไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงลักษณะความแตกต่างของหลักการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่มีอยู่ในประเทศไทย และต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมจากการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนากฎหมาย ระเบียบ หรือแนวทางปฏิบัติในการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ทั้งในกรณีที่ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายให้มีมาตรฐาน และเป็นหลักประกันในการอำนวยความสะดวกธรรมแก่ประชาชน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

อำนาจการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ของไทยปัจจุบัน ซึ่งได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเองได้ โดยไม่ได้จำกัดขอบเขตการใช้อำนาจในการดำเนินคดีฟ้องร้องไว้ นั่น ผลจึงไม่อาจทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมได้ เนื่องจากในสภาพปัจจุบันในบางกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องอาจเป็นการแกล้งฟ้องกัน โดยใช้ช่องทางกฎหมายเป็นข้อต่อรองเพื่อบีบบังคับบุคคลที่ถูกกล่าวหามากกว่าการใช้สิทธิในการฟ้อง

ของตนเพื่ออำนวยความสะดวกธรรมเนียม ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงควรมีการจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจฟ้องคดีของผู้เสียหาย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยในเรื่องอำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นมุ่งศึกษาแนวคิด ที่มา กระบวนการ อำนาจในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และผู้เสียหาย ทั้งของไทยและต่างประเทศ ว่ามีขอบเขตเพียงใด เพื่อนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และนำไปสู่ประเด็นการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอาจมีช่องว่าง หรือปัญหาให้มีความสมบูรณ์ และเกิดความเป็นธรรมต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากตำรากฎหมาย ตำบฏกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา เอกสาร บทความ หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และผู้เสียหายทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะความแตกต่างของหลักการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่มีอยู่ในประเทศไทย และต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมจากการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนากฎหมาย ระเบียบ หรือแนวทางปฏิบัติในการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ทั้งในกรณีที่ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายให้มีมาตรฐาน และเป็นหลักประกันในการอำนวยความสะดวกธรรมเนียมแก่ประชาชน

บทที่ 2

ระบบการดำเนินคดีอาญาและแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นถูกสร้างขึ้นในทุกๆ ประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อที่จะสร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนของตน ซึ่งไม่ว่าในรัฐหรือประเทศใดๆ ต่างก็มีความพยายามที่จะหาวิธีการดำเนินการต่างๆ ขึ้นเพื่อจะยุติปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระหว่างประชาชนให้เสร็จสิ้นลงด้วยความเป็นธรรม เพื่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นแก่ประชาชนในชาติ แม้วิธีการดำเนินการต่างๆ จะมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมก็ตาม แต่ทั้งนี้ในแต่ละประเทศต่างก็มีวิวัฒนาการของแนวความคิดในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น แนวความคิดในเรื่องการฟ้องร้อง หรือดำเนินคดีอาญาตลอดจนระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจึงมีความแตกต่างกันออกไปตามประวัติศาสตร์แห่งชาติของตน

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญานั้นมีแนวความคิดมาจากการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐ โดยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบไต่สวน และระบบกล่าวหา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

เป็นระบบการค้นหาความจริงที่มีแนวความคิดดั้งเดิมว่าผู้กระทำความผิดอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย ผู้เสียหายมีสิทธิเพียงร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่รัฐ การฟ้องร้องเป็นอำนาจของพนักงาน (magistrat)¹ รัฐมีหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด และค้นหาความจริงเอง ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายศาลต่างก็พยายามค้นหาความจริงว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ โดยมุ่งหมายให้ศาลสอบสวนบุคคลทุกๆ คน รวมทั้งจำเลยและผู้ต้องหาด้วย รัฐจะรับผิดชอบในการดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิด และค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ พยานหลักฐานในที่นี้จึงเป็นพยานศาลไม่ใช่พยานโจทก์หรือจำเลย² ศาลจึงมีบทบาทหน้าที่ทั้งในการสอบสวนฟ้องร้อง การ

¹ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 22, ฉบับที่ 2, น. 244 (มิถุนายน 2535).

² วรินทร์ แต่ประยูร, “สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2545), น. 40.

ค้นหาความจริง และการพิจารณาคดี ซึ่งศาลไม่เพียงแต่เป็นคนกลางในการตัดสินคดี แต่ยังมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของกลุ่มความด้วย โดยการซักถาม และแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ซึ่งเรียกว่า “หน้าที่ในการสอบสวนอย่างอิสระ และหน้าที่ในการให้ความกระจ่างชัด” การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้ง โจทก์และจำเลย แต่มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น³ อำนาจฟ้องจากที่เดิมเป็นของผู้เสียหาย หรือเครือญาติของผู้เสียหาย ก็เปลี่ยนมาอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานของรัฐ ในระบบกฎหมายที่ให้อำนาจผู้พิพากษาดำเนินคดีได้ ตั้งแต่เป็นผู้สอบสวนฟ้องร้องจนกระทั่งตัดสินคดี เรียกว่า การฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยศาล (Le systeme de la poursuited’office) หรือถ้าให้อำนาจฟ้องมาอยู่กับอัยการ ซึ่งทำหน้าที่ฟ้องคดีโดยเฉพาะ เรียกว่า การฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Le systeme de l’accusationpublique)⁴

สำหรับวิธีการค้นหาความจริงที่โดดเด่นที่สุดของระบบนี้ ก็จะใช้วิธีการทรมานผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งระบบดังกล่าวนี้ได้เริ่มขึ้นต้นจากในวงการศาสนาก่อน (Exclesiastical Court) และจะเห็นเด่นชัด และเจริญรุ่งเรืองที่สุดในยุโรปสมัยกลาง โดยการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนี้ได้เลวร้ายถึงขีดสุด เมื่อมีการทรมานร่างกายตามแบบวิธีการล่าแม่มด (Hexerei) กล่าวคือ ในสมัยนั้นบุคคลที่ไม่เข้ารีตในศาสนาจะถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกแม่มดหมอผี ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด และจะถูกจับมาเพื่อพิสูจน์ความผิด โดยจะใช้สองสิ่งทีถือว่่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์เป็นเครื่องพิสูจน์ อันได้แก่ น้ำกับไฟ โดยวิธีการก็จะให้บุคคลที่ถูกจับมาเหล่านี้เดินลุยไฟ หากลุยไฟออกมาได้โดยไม่ได้รับบาดเจ็บหรือไม่มีบาดแผลแสดงว่าพระผู้เป็นเจ้าช่วยไว้อันแสดงได้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้กระทำความผิด เพราะพระผู้เป็นเจ้าช่วยต้องช่วยคนดีให้ปลอดภัย ทำนองเดียวกันกับการใช้น้ำในการพิสูจน์ความผิด ซึ่งจะใช้วิธีการเอาหินถ่วงผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดลงไปใ้ในแม่น้ำหากลอยขึ้นมาได้ก็แสดงว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะพระผู้เป็นเจ้าช่วยไว้⁵

เมื่อระยะเวลาผ่านไปจนถึง ค.ศ. 1791 หลังการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส จึงได้มีการนำเอาทฤษฎีการแบ่งแยกหน้าที่ที่ใช้กันทั่วโลกในปัจจุบันมาใช้ นั่นก็เป็นเพราะแต่เดิมนั้นประชาชนยังไม่มีความรู้สึกรู้ว่าจะต้องถ่วงดุลอำนาจอะไรในระหว่างกลไกต่างๆ ทั้งหน้าที่ในการตรวจสอบ

³ ณรงค์ ใจหาญ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 29.

⁴ อุดม รัฐอมฤต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น. 244.

⁵ กาวิน เมฆสุวรรณค์, “การขาดนัดในคดีอาญา : ศึกษากรณีพนักงานอัยการไม่มาศาลตามกำหนดนัด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2548), น. 16.

ข้อเท็จจริงตลอดจนพิพากษาคดี จึงล้วนแต่เป็นเรื่องของฝ่ายบริหารทั้งสิ้น ซึ่งแม้กระทั่งประเทศไทยเราเองนั้นก็ใช้ระบบดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) ดังจะเห็นได้จากที่เสด็จในกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดี ซึ่งได้อธิบายไว้ว่าเจ้าเมืองสมัยก่อนนั้นเมื่อได้รับแต่งตั้งให้ไปกินเมืองต้องทำหน้าที่สอบสวนพิจารณาคดี เพราะฉะนั้นหน้าจวนผู้ว่าราชการจึงต้องมีศาลสำหรับว่าคดี ส่วนระบบการดำเนินคดีในสมัยก่อนนั้น ก็จะเรียกว่า ระบบจารีตนครบาล ในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด การค้นหาความจริงจากผู้ที่ถูกกล่าวหาก็คือการบีบบังคับ หรือการทรมานเพื่อให้รับสารภาพ ซึ่งหากไม่ยอมรับสารภาพก็ต้องตายจากการทรมานในที่สุด จนถึงสมัย ร.ศ. 115 เมื่อประเทศมีความเจริญและมีความเปลี่ยนแปลงในโลกอย่างมาก อิทธิพลจากตะวันตกเริ่มเข้ามาแผ่ขยาย โดยเห็นได้จากในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงทรงยกเลิกระบบการดำเนินคดีดังกล่าว และประกาศใช้กฎหมายฉบับหนึ่งระหว่างรอการจัดทำวิธีพิจารณาความอาญา ก็คือพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งก็เป็นการยกเลิกระบบการดำเนินคดีแบบจารีตนครบาล โดยในสาระสำคัญก็ได้้นำเอาวิธีพิจารณาความอาญาของอังกฤษมาใช้ เพราะในขณะนั้นอิทธิพลของสหราชอาณาจักรในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีมาก จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2477 จึงมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในที่สุด⁶

ข้อดีของการดำเนินคดีอาญาแบบนี้ คือ ผู้พิพากษาเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงในคดีร่วมกับพนักงานของรัฐทำให้ทราบข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้องมีผลดีและรัดกุมในด้านการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหากที่จะหลุดพ้นจากคดีอันเนื่องมาจากวิธีพิจารณาความที่เน้นแบบพิธี เช่น การตัดพ้อว่าเป็นการฟ้องเคลือบคลุม เป็นต้น

ข้อเสียของการดำเนินคดีอาญาแบบนี้ คือ อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการตกอยู่ในมือของบุคคล หรือองค์กรเดียว คือ ตกอยู่ในมือผู้พิพากษาหรือศาล และในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลยมีสภาพไม่ต่างจากวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt)⁷ ทำให้ผู้ถูกไต่สวนไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา⁸

⁶ ภาวิน เมฆสุวรรณค์, *เพิ่งอ้าง*, น. 17.

⁷ คณิต ณ นคร, ก, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น. 56.

⁸ สิริพัฒน์ เจริญศิริ, “ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), น. 10.

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหานี้ เป็นระบบซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน โดยกระบวนการหาบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้มีการพัฒนามาจากแนวความคิดเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยเฉพาะมีการนำหลักที่เรียกว่า ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มาใช้ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ต่อมาก็ได้พัฒนามาสู่หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบันในที่สุด⁹

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหานี้ เกิดขึ้นหลังจากการล้มล้างระบบไต่สวน ซึ่งช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งก็คือยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวิทยาการตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา โดยเริ่มมีการคำนึงถึงความต้องการของมนุษย์ทั้งหลายว่ามีความต้องการพื้นฐานอะไรในชีวิตบ้าง ซึ่งสิ่งที่สำคัญ คือต้องการเสรีภาพ ความคุ้มกัน จึงได้มีเหตุการณ์ต่อสู้เรียกร้องของประชาชนในฝรั่งเศส เพื่อโค่นล้มการปกครองเดิมที่ใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากเดิมฝ่ายบริหารสามารถจับผู้ใดมาดำเนินลงโทษอย่างไรก็ได้ หลังการปฏิวัติประสบความสำเร็จเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 ในเดือนสิงหาคมก็ได้มีการประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ. 1789 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นทางการฉบับแรกของโลก ที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ โดยหลักการสำคัญที่เกิดขึ้นได้แก่ หลัก Nulla poena sine lege หรือหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย หรือบุคคลจะถูกจับกุมคุมขังโดยไม่มีเหตุไม่ได้ หรือบุคคลย่อมจะได้รับความคุ้มครองในเคหสถาน ไม่ให้เจ้าพนักงานเข้าไปค้นโดยไม่มีหมายหรือไม่มีเหตุอันควร เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหลักที่ยังคงนำมาใช้ในปัจจุบัน โดยหลังการยกเลิกการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงมีการนำเอาระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเข้ามาแทนที่¹⁰

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา จึงถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ กล่าวคือเป็นระบบการค้นหาความจริงที่แก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนคำนึงถึงความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชนด้วย โดยสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกๆ ที่เริ่มปรับปรุงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของตน ซึ่งวิธีการปรับปรุงคือ การแยกอำนาจในการตรวจสอบความจริงระหว่าง “การสอบสวนฟ้องร้อง” ออกจาก “การพิจารณาพิพากษา” เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนนั้น การพิพากษาจะมีความลำเอียง และผู้ที่ตัดสินคดีมักจะมีความรู้ดีกว่าตนเป็นองค์กรที่มีหน้าที่

⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), น. 22.

¹⁰ กาวิน เมฆสวรรค์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 18-19.

ปราบปราม จึงต้องมีการลดอำนาจของผู้พิพากษาและเพื่อขจัดข้อผิดพลาดดังกล่าว กล่าวคือ ให้เจ้าพนักงานตรวจสอบความจริงชั้นหนึ่งก่อน และให้การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” ซึ่งการตั้งคดีของอัยการนั้นมีความอิสระในการใช้อำนาจและหน้าที่ไม่ผูกมัดกับความเห็นและคำสั่งของหน่วยงานอื่น ตลอดจนคำพิพากษาของศาล เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับความเสมอภาคในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้¹¹ เมื่อตรวจแล้วพบว่ามีกระทำความผิดจริงอัยการก็จะยื่นฟ้องเพื่อให้ศาลตรวจสอบความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง ผลของการปรับปรุงนี้ทำให้ภารกิจของศาลเหลือเพียงการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ศาลจะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่ออัยการยื่นฟ้องขึ้นมา นอกจากนี้ศาลจะตัดสินนอกฟ้องไม่ได้ และจะขยายไปลงโทษผู้ที่อัยการไม่ได้ยื่นฟ้องขึ้นมาก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงได้ยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา จากการเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) ขึ้นไปเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt) ซึ่งกฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการชกฟอกหรือเป็นกรรมในคดีอีกต่อไป แต่ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และห้ามการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มิชอบ¹² ทั้งนี้การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาลคงเป็นไปตาม “หลักการตรวจสอบ” เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเดิม¹³

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา จึงมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญาอยู่ 3 ฝ่าย คือ ศาล ผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา โดยผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคู่ความในคดีมีฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งศาลจะมีบทบาทจำกัดมากโดยต้องวางตัวเป็นกลาง การหาพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่าย ศาลจะหาพยานหลักฐานเองไม่ได้เป็นเพียงผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานใดสมควรเข้าสู่สำนวนการพิจารณา มิให้มีการเอาเปรียบกันและกันในการต่อสู้คดี จึงเห็นได้ว่าในระบบกล่าวหานี้ศาลมีหน้าที่คอยควบคุมความถูกต้องของกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานเท่านั้น โดยยกฐานะของผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร่วมค้นหาความจริงและมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ทั้งนี้ในกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคมของอังกฤษต่างก็นำเอาการ

¹¹ คณิต ฒ นคร. ง, “คำพิพากษาศาลฎีกาผูกมัดพนักงานในการดำเนินคดีอาญาเพียงใด,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 18, ฉบับที่ 2, น. 119 (มิถุนายน 2531).

¹² คณิต ฒ นคร. ง, *เพิ่งอ้าง*, น. 57-58.

¹³ คณิต ฒ นคร. ข, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 9, ฉบับที่ 10, น. 53 (พฤษภาคม 2529).

ดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหามาใช้ เช่นเดียวกับกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปที่ใช้กฎหมายระบบลายลักษณ์อักษร หรือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่น เยอรมนี ฝรั่งเศส รวมทั้งประเทศในทวีปเอเชีย อันได้แก่ ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย รวมถึงประเทศไทย แต่ก็มีลักษณะแตกต่างกันในรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาล กล่าวคือ สหราชอาณาจักรมีลักษณะเป็นการต่อสู้ (Trial by battle)¹⁴ ระหว่างโจทก์ผู้กล่าวหาและจำเลยผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีฐานะเท่าเทียมกันในศาล ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นกลางและชี้ขาด จึงต้องวางเฉย (Passive) โดยเป็นหน้าที่ของผู้กล่าวหาที่ต้องนำพยานหลักฐานมาสนับสนุนฝ่ายตน นอกจากศาลจะทำหน้าที่เป็นกลางแล้ว ยังมีบทบาทในการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน โดยคอยควบคุมให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยาน โดยเคร่งครัด เพื่อไม่ให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี และมีหลักเกณฑ์ค้นหาความจริงในการถามค้าน (Cross Examination) เนื่องจากศาลไม่มีอำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานได้เอง จึงเป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาลของสหราชอาณาจักรจึงมีลักษณะทำนองเดียวกับในคดีแพ่ง จึงเป็นนิติสัมพันธ์สามฝ่าย¹⁵ สำหรับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือระบบประมวลกฎหมายแล้ว การดำเนินคดีอาญานั้นใช้หลักการค้นหาความจริงในคดี (Truth theory) เป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรของรัฐ อันได้แก่ ศาล พนักงานอัยการและตำรวจ มีหน้าที่ต้องร่วมกัน และช่วยกันค้นหาความจริงตลอดจนทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่ง และทำคำชี้ขาดในเนื้อหา¹⁶ จึงต้องถือว่าไม่ใช่การต่อสู้กันในศาล นิติสัมพันธ์จึงเป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ รัฐกับผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา มีทั้งผลดีและผลเสีย¹⁷

ผลดีของระบบกล่าวหา คือ

1. คู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธิในการนำพยานหลักฐานเข้าสู้ต่อสู้คดีกันได้อย่างเต็มที่ตามขั้นตอนวิธีพิจารณาคดีที่มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ โดยผู้ถูกกล่าวหาได้รับการสนับสนุนไว้ก่อน

¹⁴ กุลพล พลวัน. ก, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 13.

¹⁵ คณิต ณ นคร. จ, “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง,” วารสารอัยการ, ปีที่ 4, ฉบับที่ 42, น. 55 (มิถุนายน 2524).

¹⁶ คณิต ณ นคร. ก, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3, น. 6 (กันยายน 2528).

¹⁷ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์, “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), น. 13.

ว่าไม่ได้กระทำความผิดจนกว่าศาลจะพิจารณาพิพากษาจากพยานหลักฐานที่มีการนำเข้าสู่ศาล ศาลจะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย โดยมีความเป็นกลางไม่ลำเอียง

2. มีการแยกองค์กรไว้เป็นสัดส่วน ระหว่างการสอบสวนฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดี เป็นการกำหนดหน้าที่ของกลุ่มความ และศาลมีหน้าที่ในการตัดสินคดี มิใช่ให้ศาลเข้าเป็นคู่ความด้วยตนเอง ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายเปรียบของผู้ถูกกล่าวหา

ข้อเสียของระบบกล่าวหา คือ

1. อาจทำให้คดีเกิดความล่าช้า เพราะวิธีพิจารณาความให้โอกาสคู่ความทั้งสองฝ่าย นำพยานหลักฐานเข้าสู่ศาลเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากศาลไม่มีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานเอง ทำให้ไม่อาจได้ข้อเท็จจริงที่มีอยู่มาพิจารณาพิพากษา อันเป็นผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้ง่าย

2. การพิพากษาของศาลต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถ้าไม่มีหรือบกพร่อง ศาลจะไม่ลงหาแสวงหาพยานหลักฐาน จึงทำให้ต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไปหากไม่มีเหตุสงสัย

ภายหลังได้มีการนำเอาข้อดีของทั้งระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มาผสมกันใช้โดยตัดเอาข้อเสียออกไป เรียกว่า การดำเนินคดีอาญา ระบบผสม (Mixed System) ประเทศแรกที่น่ามาใช้ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ ในยุโรปก็ได้เจริญรอยตาม¹⁸ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาในระบบผสมนี้ก็เพียงแค่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาหรือศาลเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเป็นการนำเอาข้อดีของระบบไต่สวนกับระบบกล่าวหามาใช้ ดังนั้นกระบวนการดำเนินคดีอาญาก็ยังมีเพียง 2 ระบบเท่านั้น คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวน หรือเรียกว่าระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง และระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา หรือเรียกว่าระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ¹⁹ ส่วนการดำเนินคดีอาญาแบบผสมเป็นเพียงเรื่องของการใช้ถ้อยคำที่หมายถึง การเอาวิธีการดำเนินคดีอาญา ระบบไต่สวนกับระบบกล่าวหาประยุกต์ใช้ด้วยกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในวิธีการค้นหาความจริงในทางพยานหลักฐานเท่านั้น

¹⁸ อารีย์ รุ่งพรทวีวัฒน์, “การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), น. 81

¹⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ข, “การนำรูปแบบการพิจารณาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนา รูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป,” การอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548, น. 8-13.

2.2 แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละสังคมได้มีการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น แต่เดิมการลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการแก้แค้น โดยผู้เสียหายต้องการที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลตอบแทนจากการกระทำความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น โดยยังมีได้ค้ำประกันว่าการกระทำความผิดทางอาญานั้นมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างไร ซึ่งเรียกว่า “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย” ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดว่า การกระทำความผิดทางอาญานั้นนอกจากจะมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้เสียหายแล้ว บางกรณียังเกิดผลกระทบต่อสมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้นด้วย จึงได้มีการพัฒนาหลักการดำเนินคดีอาญา โดยประชาชนขึ้น และต่อมาหลายประเทศก็ได้มีการพัฒนาแนวคิดเพื่อป้องกันการแก้แค้นที่เอกชนระงับข้อพิพาทด้วยตนเอง ซึ่งเรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงกล่าวได้ว่า แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 3 หลักคือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

ตามประวัติศาสตร์แล้ว แต่เดิมเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศทางยุโรป แอฟริกา เอเชีย รวมถึงประเทศไทยด้วย ล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย และเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคมทั้งสิ้น²⁰ กล่าวคือ ผู้เสียหาย หรือเครือญาติของผู้เสียหายนั้นเป็นผู้นำเรื่องราวมาฟ้องร้องแล้วนำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้มาเสนอต่อศาลด้วยตนเอง เพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ มีลักษณะตรงกับแนวความคิดของปราชญ์ทางกฎหมายแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่ารัฐจะทำการล่วงละเมิดมิได้ ดังนั้นรัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องร้องคดีอาญาเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น²¹

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายในสมัยโบราณได้กำหนดเรื่องสิทธิที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาไว้อย่างรวมๆ โดยไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบทางอาญากับความรับผิดชอบทางแพ่ง กฎหมายมีไว้เพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างเอกชนแทนการใช้กำลังแก้แค้นกันเองตามอำเภอใจ รวมถึงการให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหายด้วย

²⁰ จิตติ เจริญจำ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2531), น. 7.

²¹ อรรถพล ใหญ่สว่าง “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), น. 6-7.

เหตุนี้หลักการดำเนินคดีจึงคำนึงถึงเฉพาะส่วนได้เสียส่วนบุคคลเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมแต่อย่างใด นอกจากผู้เสียหายและเครือญาติของผู้นั้นแล้ว บุคคลอื่นจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้อง²²

หลักการดังกล่าวก็มีข้อเสียอยู่ คือ เมื่อผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้อง โดยเจ้าพนักงานของรัฐมิได้เข้ามายุ่งเกี่ยวในคดีผู้เสียหายก็จะคำนึงถึงแต่ความเสียหายในส่วนของตนเองโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม กล่าวคือ นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องขอให้ศาลลงโทษในทางอาญากับผู้กระทำความผิดต่อตนแล้ว ก็จะมีการเรียกร้องค่าเสียหายควบคู่ไปด้วย เมื่อผู้เสียหายได้รับชดใช้ความเสียหายในส่วนของตนเองแล้วย่อมไม่ตั้งใจดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอีก ทำให้กระบวนการในการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และการคุ้มครองถึงสังคมโดยรวม ไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

เมื่อสังคมได้มีการพัฒนามากขึ้น แนวความคิดที่เกี่ยวกับผลกระทบของการกระทำความผิดอาญาได้มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการกระทำความผิดในบางกรณีไม่เพียงแต่ก่อความเสียหายให้กับบุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ หลักนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่า พลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ช่วยกันรักษากฎหมาย และระเบียบของบ้านเมือง และต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ศาล²³ เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพราะประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ เนื่องจากประชาชนต้องผ่านการต่อสู้อย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ จึงทำให้มีแนวโน้มในทางความคิดปฏิเสธอำนาจรัฐ ไม่ยอมรับอำนาจรัฐที่เป็นผู้ควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่น สหราชอาณาจักร ได้เกิดการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาแทนอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งรัฐสภาในฐานะที่เป็นผู้แทนของประชาชนจึงได้รับการยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่อครั้งที่อังกฤษจะสถาปนาระบบตำรวจขึ้นมาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ในรัฐ ประชาชนได้ต่อต้านอย่างรุนแรง เพราะประชาชนมีความต้องการที่จะทำหน้าที่ป้องกันสังคมด้วยตนเอง²⁴ แม้ว่าอังกฤษจะพบปัญหาในการให้ประชาชนเป็นผู้ฟ้องคดี แต่ต่อมาได้มีการจัดตั้ง The Crown Prosecution Service (CPS) ในปีค.ศ.

²² อุดม รัฐอมฤต, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 6, น. 242-243.

²³ กุมพล พลวัน. ข, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 9, ฉบับที่ 101, น. 78 (พฤษภาคม 2529).

²⁴ คณิต ฌ นคร. ก, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 14, น. 2-3.

1986 ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ Director of Public Prosecutions (D.P.P.) เพื่อควบคุมการดำเนินคดีอาญาของประชาชน แต่บทบาทในการดำเนินการฟ้องร้องก็ยังคงอยู่กับประชาชนเป็นหลัก²⁵

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เป็นหลักซึ่งประเทศที่ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ใช้เป็นหลักการดำเนินการค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยหากพิจารณาถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินคดีแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย คือ²⁶

1. รัฐทำหน้าที่ในการแยกวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมายออกจากกัน โดยศาลเป็นผู้วินิจฉัยข้อกฎหมาย และคณะลูกขุนจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ศาล (Trial judge) จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ควบคุมกฎระเบียบการพิจารณาคดี และเป็นที่เป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณาคดี และการตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุนวางหลักเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี ศาลจะพิจารณาเพียงหลักฐานที่คู่ความในคดีนำมาแสดง โดยไม่มีการซักถามหรือเรียกพยานมาสืบ

2. โจทก์ มีหน้าที่นำสืบ (Burden of proof) กล่าวคือ มีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้ออ้าง ข้อเถียงของตน เนื่องจากโจทก์เป็นผู้ฟ้องร้อง กล่าวอ้างว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จึงมีหน้าที่นำสืบเสมอ

3. จำเลยมีสิทธิในการวางเฉย จะให้การหรือไม่ให้การแก้ข้อกล่าวหาของโจทก์ก็ได้แต่ยังคงมีสิทธิในการตรวจสอบ และพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาสืบโดยการถามค้าน และนำพยานหลักฐานของจำเลยเองมาพิสูจน์ว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีความน่าเชื่อถือ

2.2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

เนื่องจากแต่เดิมนั้นการฟ้องคดีเป็นหน้าที่ของราษฎรหรือผู้เสียหายเท่านั้น เป็นผลให้การดำเนินคดีอาญาของประเทศต่างๆ ในสมัยก่อนมักจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายหรือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักที่เกิดขึ้นใหม่ ที่ถือว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐเป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของผู้เสียหาย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐมีหน้าที่ต้องป้องกันปราบปรามการ

²⁵ John Sprack. Emmins on Criminal Procedure, 1992. pp. 4-13. อ้างใน วรินทร์ แต่ประยูร, “สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2545), น. 44.

²⁶ สมบัติ ดาวแจ้ง, “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2543), น. 20-22.

กระทำความผิดอาญานั้น โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายอย่างเช่น การดำเนินคดีอาญาในสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยศาล อัยการ ทนายความมีหน้าที่ค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับแบบพิธีอย่างสหราชอาณาจักร การค้นความจริงมีเพียงการใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” ไม่ได้เท่านั้น²⁷ ทั้งนี้ ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายหรือเจ้าทุกข์มีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษหรือไม่ โดยรัฐจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ เจ้าพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐ การดำเนินคดีในระบบนี้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นจะถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เอกชนใดที่ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดนั้นไม่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของรัฐในการอำนวยความสะดวก โดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ซึ่งต่างก็มีหน้าที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ในการค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Untersuchungsgrundsatz)²⁸

อย่างไรก็ตาม ในระบบนี้รัฐมิได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว แม้แต่ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็มีการอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ทำให้เห็นว่ารัฐก็มิได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาดประเทศ ที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ เยอรมนี ญี่ปุ่น ส่วนฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เอง แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้²⁹

2.3 ฐานความผิดอาญากับการพิจารณาตามคุณธรรมทางกฎหมาย

ในการศึกษาถึงความผิดอาญาในฐานต่างๆ สมควรพิจารณาถึงสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยการอ่านธรรมดา หากแต่ต้องใช้นิติวิธีในการพิเคราะห์ และสกัดออกมา สิ่งนี้เรียกว่าคุณธรรมทางกฎหมาย โดยคุณธรรมทางกฎหมายนี้มีความสำคัญถึงขั้นที่นักกฎหมายหลายท่านยกให้เป็น “หัวใจ” ของกฎหมายอาญา และเป็นทฤษฎี

²⁷ คณิต ฒ นคร. จ., “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, น. 133 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520).

²⁸ อัญชัญ ศิริบรรณานุรักษ์, และศิลาปะอรัญ ชูเวช, “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions,” วารสารอัยการ, ปีที่ 3, ฉบับที่ 26, น. 8. (2523, กุมภาพันธ์).

²⁹ โกเมน ภัทรภิรมณ์, ระบบอัยการสากล, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนสวัสดิการ ศูนย์บริการทางวิชาการ กรมอัยการ, 2526), น. 6.

ทางกฎหมายอาญาที่พัฒนาขึ้นในเยอรมันมาช้านาน โดยนักกฎหมายเยอรมันได้เรียกคุณธรรมทางกฎหมายว่า Rechtsgut ส่วนตามตำรากฎหมายของท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร กล่าวว่าในการบัญญัติความผิดอาญา ไม่ว่าผู้บัญญัติจะได้คำนึงถึงคุณธรรมทางกฎหมายโดยตรงหรือไม่ แต่การบัญญัตินั้นแสดงให้เห็นถึงการยอมรับเอาคุณธรรมทางกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าไปโดยอัตโนมัติ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในทางความคิดหรือเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรม กล่าวโดยเฉพาะเป็นสิ่งที่ป็น “ประโยชน์” Interesse หรือ Interest หรือเป็นสิ่งที่ป็น “คุณค่า” (Wert หรือ Value)³⁰

ดังนั้นในการที่จะให้สังคมมีความผาสุก มนุษย์ทุกคนต้องเคารพและไม่ละเมิดประโยชน์หรือคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน การละเมิดประโยชน์หรือคุณค่าของการอยู่ร่วมกันจึงป็นการละเมิดคุณธรรมทางกฎหมาย ฉะนั้นคุณธรรมทางกฎหมายจึงหมายถึงประโยชน์หรือคุณค่าของการอยู่ร่วมกันที่กฎหมายคุ้มครอง³¹

ประโยชน์ของคุณธรรมทางกฎหมาย กล่าวได้ คือ

(1) คุณธรรมทางกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของความผิดอาญาฐานต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยในการตีความกฎหมายได้

(2) คุณธรรมทางกฎหมายช่วยในการแบ่งแยกจัดหมวดหมู่ ประเภทความผิดเพื่อการศึกษา

(3) โดยที่คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นทั้งส่วนบุคคล (Individualrechtsgut) เช่น ชีวิต เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ เป็นต้น และคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (Universalrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของการจราจร สภาพความแท้ของเงินตรา การรักษาไว้ซึ่งความลับของประเทศ ในทางทหาร เป็นต้น ซึ่งการแบ่งแยกคุณธรรมทางกฎหมายออกดังกล่าวนี้อาจเป็นการช่วยการพิจารณาที่ว่าในกรณีใดบุคคลจึงจะสามารถป้องกันสิทธิของตนได้³²

เมื่อพิจารณาความผิดทางอาญาฐานต่างๆ ตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญาก็จะมีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นพื้นฐานอยู่ในบทบัญญัตินั้น จึงทำให้ทราบเหตุผลในบทบัญญัติความผิดอาญาในแต่ละฐานว่าเหตุใดความผิดอาญาฐานหนึ่งจึงป็นความผิดอันยอมความได้ หรือป็นความผิดอาญาแผ่นดิน และการแบ่งแยกคุณธรรมทางกฎหมายออกป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่ป็น

³⁰ คณิต ฒ นคร. ช, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 94.

³¹ เพ็ญอ้อ, น. 94.

³² คณิต ฒ นคร. ช, “คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา,” วารสารอัยการ, ปีที่ 3. ฉบับที่ 25, น. 59-61 (มกราคม 2523).

ส่วนบุคคล หรือเป็นส่วนรวมก็มีผลต่อการพิจารณาเรื่องผู้เสียหายด้วย กล่าวคือ ผู้ใดจะเป็นผู้เสียหายที่เป็นผลจากการกระทำผิดได้ต้องขึ้นอยู่กับว่าผู้ผู้นั้นเป็นผู้ถือ หรือเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้นหรือไม่ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงต้องพิจารณาก่อนว่าอะไรคือคุณธรรมทางกฎหมายของบทบัญญัติความผิดอาญานั้น และพิจารณาต่อไปว่าคุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมหรือส่วนบุคคล หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเข้าดำเนินการ แต่ถ้าคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลก็ต้องพิจารณาต่อไปอีกว่าผลของการกระทำก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือสังคมมากกว่ากัน ถ้าก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมมากกว่าก็ถือว่ามิผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่หากก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่เป็นผู้เสียหายโดยแท้จริงมากกว่าก็ปล่อยให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายผู้นั้นที่จะตัดสินใจว่าสมควรเอาโทษหรือจะสละคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลนั้นก็ได้

ดังนั้นการแบ่งประเภทของคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นพื้นฐานทางความคิดว่าความผิดอาญานั้นใดตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญาที่จะเป็นความผิดอันยอมความได้หรือความผิดอาญาแผ่นดินย่อมมีผลแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

(1) คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล (Individualrechtsgut)

โดยในส่วนที่คุณธรรมทางกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองบุคคลโดยตรง บทบัญญัติของกฎหมายอาญาก็จะมีสิ่งที่คุณหมายประสงค์จะคุ้มครองบุคคลแฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิด โดยบุคคลผู้เสียหายจะเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายในความผิดอาญานั้นที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลโดยตรง อันทำให้ผู้เสียหายสามารถเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการให้อ่านาคำวินิจฉัยอาญาสำหรับความผิด ที่ยอมความได้ เพราะสิ่งที่คุณหมายประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายโดยเฉพาะ อาทิ เช่น บทบัญญัติในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 วรรคแรก โดยมีคุณธรรมทางกฎหมายของฐานความผิด คือเสรีภาพทางเพศในการที่จะกำหนดความสัมพันธ์ทางเพศด้วยตนเอง³³ ซึ่งทำให้บุคคลผู้เสียหายสามารถมีสิทธิและป้องกันความอับอายที่เกิดจากการกระทำผิดได้ รัฐจึงเปิดโอกาสให้บุคคลผู้เสียหายเข้ามาเพื่อป้องกันเกียรติยศ ชื่อเสียงของบุคคล เพราะผู้เสียหายบางคนไม่ต้องการเสื่อมเสียจึงทนนิ่งเสียดีกว่าให้เรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมซึ่งอาจทำให้อื้อฉาว³⁴ ดังนี้จึงแสดงให้เห็นว่าคุณธรรมทางกฎหมายที่คุณหมายประสงค์จะคุ้มครองส่วนบุคคลแล้ว รัฐจึงมีการเปิดช่องให้ยอมความได้เพราะเกี่ยวกับผลประโยชน์โดยตรงกับบุคคล

³³ คณิต ฌ นคร. ฌ, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 186.

³⁴ วุฒิสาสตร์ เนติญาณ, วิธีพิจารณาความอาญา, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2520), น. 7.

(2) คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (Universalrechtsgut)³⁵

โดยในส่วนที่คุณธรรมทางกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองส่วนรวม บทบัญญัติของกฎหมายอาญานั้น จะมีสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประโยชน์ของส่วนรวมแฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิด จึงเป็นหลักในการพิจารณาว่าความผิดทุกฐานน่าจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน เพราะสิ่งที่กฎหมายคุ้มครองนั้นป้องกันการทำความผิดที่กระทบต่อสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และความยุติธรรมในสังคม ซึ่งจะเป็นความผิดอาญาตามบทบัญญัติฐานต่างๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นเมื่อความผิดที่กระทบต่อส่วนรวมแล้วย่อมที่จะไม่สามารถยอมความกันได้ เพราะขัดกับหลักคดียุติธรรมที่จะตกลงกันไม่ได้ ถ้ารัฐไม่มีนโยบายให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิในการเป็นเงื่อนไขอำนาจดำเนินคดี (Prozessvoraussetzung)³⁶ อาทิเช่น ความผิดต่อชีวิต, ความผิดต่อข้อบัญญัติทางศีลธรรม, ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงและความเชื่อถือ, ความผิดต่อความสงบสุขและปลอดภัยของประชาชน, ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยอันดีของประชาชน เป็นต้น ย่อมกระทบต่อสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองต่อประโยชน์ส่วนรวม รัฐซึ่งเป็นผู้เสียหายจึงเป็นผู้วินิจฉัยว่าควรใช้กฎหมายบังคับแก่ผู้กระทำความผิด

ดังนั้น เมื่อพิจารณาบทบัญญัติความผิดอาญาแต่ละฐานที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาแล้วจะเห็นว่าบทบัญญัติความผิดอาญาแต่ละฐานที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางกฎหมาย และกรรมของการกระทำผู้กระทำ และการกระทำเข้าด้วยกัน การพิจารณาบทบัญญัติความผิดอาญาลักษณะนี้เป็นการพิจารณาบทบัญญัติความผิดอาญาแต่ละฐานให้ลึกซึ้งลงไป ซึ่งจะพบกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง มีทั้งที่เป็นส่วนบุคคลหรือประโยชน์สาธารณะ จึงสมควรพิจารณาการทำความผิดนั้นว่ากระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมหรือส่วนบุคคลโดยใช้หลักการชั่งน้ำหนักระหว่างคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüterabwägung) ซึ่งตามหลักนี้ถือว่าการที่จำเป็นต้องล่วงละเมิดคุณธรรมทางกฎหมายอันหนึ่ง เพื่อคุ้มครองรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า³⁷

³⁵ สุรพงษ์ เอี่ยมแทน, “ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาแผ่นดิน ศึกษาตามกฎหมายอาญาสารบัญญัติ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544), น. 23.

³⁶ กมลชัย รัตนสากววงศ์. “ความยินยอมในกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), น. 51.

³⁷ คณิต ผนคร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา น. 48. และ กฎหมายที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์และสาธารณสุข,” *วารสารอัยการ*, ปีที่ 11, น. 66 (2521).

หรืออาจเรียกว่า การชั่งน้ำหนักผลประโยชน์ (Balancing of interest หรือ Güterabwägungsprinzip)³⁸ ซึ่งหลักการชั่งน้ำหนักระหว่างคุณธรรมทางกฎหมายนี้ได้พัฒนาขึ้นโดยศาลสูงสุดแห่งอาณาจักรไรช์ (Reichsgericht) ในปี ค.ศ. 1927 โดยมีหลักอยู่ว่าเมื่อชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์แล้วผู้กระทำชอบที่กระทำการเพื่อรักษาผลประโยชน์ที่สูงกว่าไว้ หลักนี้เรียกอีกอย่างว่าความจำเป็นที่อยู่เหนือตัวบทกฎหมาย (Extra-statutory necessity)³⁹

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อนำทฤษฎีคุณธรรมทางกฎหมายมาพิจารณาถึงบทบัญญัติของกฎหมายอาญาเป็นหลักในการพิจารณาจะพบว่าความผิดทางอาญาแต่ละฐาน โดยหลักแล้วต้องถือว่าเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน กรณีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือที่เรียกว่าความผิดอันยอมความได้นั้น ถือเป็นข้อยกเว้นโดยมีเงื่อนไขการให้อำนาจดำเนินคดี ก็จะต้องพิจารณาจากการกระทำผิดอาญาว่ากระทบต่อรัฐหรือผู้เสียหาย ถ้ากรณีที่เป็นผลจากการกระทำ ความผิดมีผลโดยตรงต่อผู้เสียหาย ผู้เสียหายก็อาจสละคุณธรรมทางกฎหมายได้ซึ่งมีผลให้การกระทำ ความผิดอาญานั้นได้รับการยกเว้นโทษไป แต่การสละคุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลผู้เสียหายอาจเป็นความผิดและไม่ได้รับการยกเว้นโทษถ้าสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองมิได้คุ้มครองเพียงบุคคลผู้เสียหายอย่างเดียว แต่บทบัญญัติของกฎหมายอาญายังประสงค์จะคุ้มครองต่อประโยชน์ของส่วนรวมด้วยแล้ว การสละคุณธรรมทางกฎหมายตามกรณีลักษณะเช่นนี้ ย่อมเป็นการกระทำที่กระทบต่อส่วนรวมด้วย ผู้เสียหายจึงไม่สามารถเข้ามามีสิทธิในการให้อำนาจในการเริ่มคดีของรัฐได้⁴⁰

2.4 ประเภทของผู้เสียหายแบ่งตามความผิด

เมื่อได้ศึกษาฐานความผิดกับการพิจารณาตามคุณธรรมทางกฎหมายแล้วสามารถแบ่งประเภทของผู้เสียหายในคดีอาญา ได้ดังนี้ คือ

2.4.1 ความผิดที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย

กฎหมายที่มีโทษทางอาญานั้นมีภารกิจเพื่อที่จะคุ้มครองดูแลความสงบสุข และความเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งถ้ามีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น รัฐมีภารกิจที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ

³⁸ Albin Ester. Justification and Excuse. Jerome Holl. Comment on Justification and Excuse, 24 Am. J. Comp.L. 629-630, อ้างในกมลชัย รัตนสกาวงศ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 36, น. 5.

³⁹ ชัชวิน ระงับภัย, “ความรับผิดชอบทางอาญาของแพทย์กรณีการทดลองต่อมนุษย์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), น. 45-47.

⁴⁰ สุรพงษ์ เอี่ยมแทน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 35, น. 25.

แต่อย่างไรก็ตาม มีความผิดบางลักษณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถที่จะดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมายได้ ถ้าผู้เสียหายไม่มีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดนั้นๆ ซึ่งความผิดในลักษณะนี้ได้แก่ ความผิดที่กฎหมายกำหนดให้สามารถยอมความกันได้ หรือที่เรียกว่า ความผิดต่อส่วนตัว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรค 2 ได้กำหนดว่า “แต่ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีการร้องทุกข์ตามระเบียบ” ประกอบกับ มาตรา 120 ซึ่งกำหนดว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน”

ถ้าเอกชนหรือราษฎรที่เป็นผู้เสียหายนั้นไม่ดำเนินการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานสอบสวน หรือไม่ร้องทุกข์ตามกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว เจ้าพนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด รวมถึงพนักงานอัยการซึ่งเป็นนายแผ่นดิน ก็ไม่สามารถดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาลได้ แม้จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็ตาม ดังนั้นในความผิดที่กฎหมายสามารถยอมความกันได้ หรือความผิดต่อส่วนตัวนั้นการร้องทุกข์โดยผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในการที่จะดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ จะเห็นได้ว่าในความผิด ต่อส่วนตัวนั้น ถ้าปราศจากความประสงค์ของผู้เสียหายที่จะร้องทุกข์หรือดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำผิดแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการสอบสวนฟ้องร้องผู้กระทำความผิดได้เลย ในความผิดที่สามารถยอมความกันได้ หรือความผิดต่อส่วนตัวนี้ แม้จะได้มีการร้องทุกข์หรือฟ้องคดีกันแล้ว กฎหมายยังเปิดช่องให้ผู้เสียหายสามารถที่จะถอนฟ้องหรือยอมความกันได้ก่อนที่คดีจะถึงที่สุด เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการฟ้อง การที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนั้นเท่ากับว่ารัฐประสงค์ที่จะให้เอกชนหรือราษฎรผู้เสียหายเป็นผู้เสียหายอย่างแท้จริง แม้ว่าจะได้ดำเนินการล่วงเลยผ่านขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องของเจ้าพนักงานของรัฐแล้วก็ตาม แต่ผู้เสียหายยังสามารถเปลี่ยนใจที่จะไม่เอาผิดต่อผู้กระทำผิดได้ ซึ่งพื้นฐานในการที่จะกำหนดว่าความผิดใดสามารถที่ยอมความกันได้หรือไม่นั้นพิจารณาจากปัจจัยต่อไปนี้⁴¹

- 1) เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย
 - 2) เป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมากพึงเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย และ
 - 3) เป็นความผิดที่มุ่งจะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง
- ความผิดที่สามารถยอมความกันได้ นั้น ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการค้า ความลับ ชื่อเสียง เสรีภาพในร่างกาย ความเป็นญาติ การบุกรุก ความผิดเกี่ยวกับเพศที่กฎหมายสามารถยอมความกันได้ตามกฎหมายได้

⁴¹ คณิต ณ นคร. ช, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 30, น. 98-99.

แม้กฎหมายอาจจะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบสุขของสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดูแลในการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ แต่ในความคิดที่สามารถตกลงยอมความกันได้ หรือที่เรียกว่าเป็นความผิดต่อส่วนตัวนั้น กฎหมายไทยถือว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของเอกชน สิทธิในการเรียกร้องที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษนั้น จึงเป็นสิทธิของเอกชนหรือราษฎรอย่างแท้จริง

2.4.2 ความผิดที่รัฐและเอกชนต่างเป็นผู้เสียหาย

ความคิดที่สร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อประชาชนหรือเอกชนโดยตรง แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อรัฐ ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ดูแลกำหนดกฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ เพื่อประสงค์ที่จะให้เกิดความผาสุกของสาธารณชนโดยส่วนรวม ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้ เป็นความคิดที่รัฐถือว่ามีความร้ายแรง หรือส่งผลกระทบต่อความผาสุกหรือความสงบสุขของสังคมจนไม่สามารถที่จะให้มีการตกลงยอมความกันระหว่างเอกชนฝ่ายที่ได้รับความเสียหายกับผู้กระทำความผิด รัฐมีภารกิจที่จะต้องเข้ามาดูแลดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาล แม้จะไม่มีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเลยก็ตาม เมื่อพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเรานั้นก็พบว่า ผู้เสียหายในฐานะเอกชนและพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐ ต่างก็มีอำนาจในการฟ้องต่อความผิดดังกล่าวในลักษณะที่แยกต่างหากออกจากกัน ในกรณีที่ยกการมีคำสั่งไม่ฟ้องในความผิดดังกล่าว คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการก็หาตัดสิทธิการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายเองไม่⁴² รวมทั้งกรณีที่มีการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายเองในความคิดที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัว พนักงานอัยการสามารถที่จะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้⁴³

จากเงื่อนไขการดำเนินคดีดังกล่าว ในฐานะเอกชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง กับอัยการตัวแทนซึ่งเป็นอำนาจของรัฐ ต่างมีอำนาจในการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ เพราะต่างก็เป็นผู้เสียหายในความคิดดังกล่าว แต่เพียงอยู่ในสถานะที่ต่างกัน และมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน กล่าวคือ ผู้เสียหายฟ้องผู้กระทำความผิดเพื่อต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นการที่ตนหรือฝ่ายของตนได้รับผลร้าย กับอีกฝ่ายหนึ่งคือพนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญา เพื่อเป็นการคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์ให้แก่มหาชน ทั้งเป็นการป้องปรามไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิด และเป็นทั้งการนำตัวผู้กระทำความผิดไปแก้ไขฟื้นฟู

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในทางคดีแล้วพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐมีอำนาจเหนือกว่าเอกชนผู้เสียหาย เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ได้

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 34.

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 31.

บัญญัติไว้ว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยการกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้” ซึ่งเป็น การแสดงออกว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ⁴⁴ เป็นหลัก ซึ่งรัฐจะต้องมีหน้าที่เข้ามาควบคุมมิให้เกิดความเสียหายใดๆ ในการรักษาความยุติธรรม

2.4.3 ความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย

เป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อรัฐ เป็นเรื่องที่กฎหมายประสงฆ์ที่จะคุ้มครองสาธารณชนเป็นส่วนรวม เอกชนจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง การฟ้องคดีดังกล่าวทำได้โดยพนักงานอัยการเท่านั้น อย่างไรก็ดี แม้เอกชนไม่ได้เป็นผู้เสียหายในความผิดดังกล่าว แต่เอกชนก็มีบทบาทในฐานะเป็นผู้กล่าวโทษตามกฎหมายได้ ซึ่งผู้กล่าวโทษนั้นอาจจะเป็นเอกชน หรือเป็นเจ้าของพนักงานของรัฐก็ได้

ความผิดประเภทนี้ ได้แก่ ความผิดฐานขัดขวางกระบวนการยุติธรรม ความผิดฐานขัดขวางต่อผู้เจ้าพนักงาน ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ความผิดฐานทำแท้ง ความผิดฐานย้ายปืนพระราชบัญญัติจราจร พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และอื่นๆ

⁴⁴ คณิต ฅ นกร. ช, อ้างแล้ว เจริญรทที่ 30, น. 48.

บทที่ 3

อำนาจในการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของสังคม ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชน หรือประวัติความเป็นมา แต่ก็มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในขณะเดียวกันก็เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในประเทศของตนด้วย สำหรับบทนี้จะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของต่างประเทศว่ามีกระบวนการแตกต่างกันอย่างไร

3.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หรืออาจเรียกว่าระบบกฎหมายที่ใช้ประมวลกฎหมาย (Code Law) โดยมีแนวคิดที่ว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และมีรูปแบบในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นส่วนใหญ่ เว้นแต่ความผิดบางประเภทที่ไม่มีลักษณะเป็นประโยชน์สาธารณะ รัฐอาจให้ออกชนมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาเองได้ อำนาจในการดำเนินคดีอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงเป็นของอัยการเป็นหลัก และอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการใช้อำนาจนี้

สาธารณรัฐฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (La Constitution) มาตรา 66 บัญญัติว่า “Nul ne peut être arbitrairement tenu. L'autorité judiciaire, gardienne de la liberté individuelle, assure le respect de ce principe dans les conditions prévues par la loi.”¹ ซึ่งหมายความว่า “การจับกุม ค่อมขังบุคคลใดจะทำตามอำเภอใจไม่ได้ จะทำได้เฉพาะตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น” ดังนั้น การที่จะจับกุมหรือค่อมขังบุคคลใดๆ จะทำได้ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น และต้องไม่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามที่บัญญัติไว้ในอารัมภบทแรกของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตั้งแต่ ค.ศ. 1808

¹ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (รายงานความคืบหน้าการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา, 2552), น. 75.

และใช้ฉบับใหม่แทนเมื่อ ค.ศ. 1959 โดยหลักการส่วนใหญ่ยังคงเหมือนฉบับเดิม และหลักการที่

บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนี้ เป็นแบบฉบับของ
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปหลายประเทศอีกด้วย

สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งมีที่มาสำคัญ คือกฎหมายโรมัน โดยมีแนวคิดที่ว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และมีรูปแบบของบทบัญญัติในการ
ดำเนินคดีอาญาโดยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีลักษณะตรงกับ
แนวความคิดแบบอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เว้นแต่ความผิดบางประเภทที่ไม่มีลักษณะ
เป็นประโยชน์สาธารณะ ซึ่งรัฐอาจให้เอกชนมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาเองได้ กล่าวคืออำนาจใน
การฟ้องร้องและในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของอัยการ และอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการใช้
อำนาจนี้ ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญานี้ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เอกชนหรือราษฎรที่เป็นผู้เสียหายจาก
การกระทำความผิดก็ไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจากหน้าที่
ในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นของรัฐ ในภาคพื้นยุโรปฝรั่งเศสเป็นชาติแรกที่จัดให้มีอัยการ
และอัยการของฝรั่งเศสนี้เอง ได้เป็นแบบอย่างของอัยการในประเทศอื่นๆ ในภาคพื้นยุโรปในเวลา
ต่อมา

3.1.1 ระบบและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญา

สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หรืออาจเรียกว่า
ระบบกฎหมายที่ใช้ประมวลกฎหมาย (Code Law) ซึ่งแนวคิดของซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesar Beccaria)
นักเศรษฐศาสตร์ และนักกฎหมายชาวอิตาลีมีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของ
สาธารณรัฐฝรั่งเศส โดย Beccaria ได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐและผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ
ความผิดไว้ในเรียงความเรื่อง “ความผิดและโทษ” (Des delits et des peines) ซึ่งเป็นตำราที่มีชื่อเสียง
ในด้านอาชญาวิทยา และหลักเกณฑ์การดำเนินคดีอาญาที่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนไว้ว่า
“บางครั้งเราสามารถยกเว้นไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้เมื่อผู้ที่ถูกล่วงละเมิดให้อภัยแก่
การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดี แต่เป็นการกระทำที่ตรงกันข้ามกับประโยชน์สาธารณะ
เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย
ขึ้นแก่ตนได้ แต่การให้อภัยของเขาเช่นนั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นในการลงโทษเพื่อไม่ให้
เป็นแบบอย่าง สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงผู้เดียว แต่กฎหมายทั้งหลาย ซึ่งเป็น
องค์กรที่มาจากเจตนารมณ์ของทุกคน ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจละสิทธิในส่วนของตนได้
แต่ไม่มีอำนาจใดๆ เหนือสิทธิเช่นนั้นของผู้อื่น”² คำกล่าวของ Beccaria เป็นการแสดงให้เห็นว่า

² อูทัย อาทิวา, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส,” *บทบัณฑิตย์*, เล่มที่ 61, ตอนที่ 1, น. 1 (2548).

เมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น ความเสียหายที่ได้รับถือเสมือนว่าเกิดแก่สังคมโดยรวม เนื่องจากประชาชนเกิดความหวาดระแวงหรือไม่มั่นใจในสวัสดิภาพของตนเองว่าจะตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำความผิดเมื่อใด ดังนั้นจึงต้องถือว่ามิผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น โดยทางอ้อมด้วย รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาจัดการ ในส่วนนี้ ฉะนั้นแม้ผู้เสียหายโดยตรงจะควั่นไม่ดำเนินคดีด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ไม่สามารถจะเป็นเหตุห้ามให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่อความสงบสุขของสังคมได้

แนวคิดของ Beccaria มีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรป รวมถึงสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial system) เป็นหลัก ซึ่งถือว่าเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นผู้ที่ได้รับความเสียหายคือรัฐ เนื่องจากการกระทำความผิดนั้นส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม แม้ความเสียหายจะเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายโดยตรง ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ต้องให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดี นอกจากสิทธิที่จะดำเนินการเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่ง (L'action civile) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น กล่าวคือ หากผู้เสียหายประสงค์จะให้มีการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายอาจทำได้โดยการยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดพร้อมกับคำร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 1 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่าการดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มขึ้นได้โดยฝ่ายผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งการยื่นคำร้องดังกล่าวมีผลเช่นเดียวกับการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อพนักงานอัยการ กล่าวคือทำให้การดำเนินคดีอาญาเริ่มขึ้น แต่ผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาต่อไปนั้นคือ ผู้พิพากษาและพนักงานอัยการ เนื่องจากเป็นตัวแทนของรัฐซึ่งกฎหมายให้อำนาจในการดำเนินคดีไว้ แต่อย่างไรก็ดีแนวความคิดที่ว่ารัฐต้องเข้าไปจัดการกับการละเมิดกฎหมายอาญาทั้งหมดนั้นได้ผ่อนคลายลงไปมาก เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดแบบเสรีนิยม และการยอมรับสิทธิของเอกชนในสาธารณรัฐฝรั่งเศส³

3.1.2 วิธีพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

กระบวนการพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีลักษณะที่ผสมกันระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา โดยช่วงก่อนการดำเนินคดีในศาลจะเป็นระบบไต่สวนซึ่งมีพนักงานอัยการเป็นผู้เริ่มต้นคดีตั้งแต่ทำการสอบสวน วิธีพิจารณาในชั้นสอบสวนเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ แต่เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลจะมีลักษณะการดำเนินคดีแบบระบบกล่าวหา โดยดำเนินการพิจารณาด้วยวาจาและเปิดเผยต่อสาธารณชน ในฝรั่งเศสการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐแต่ผู้เดียว พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของ

³ เฟ็งอ้าง เซิงอรรถที่ 2, น. 1-11.

รัฐ เอกชนจะฟ้องคดีอาญาโดยตรงไม่ได้ แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเพื่อบังคับให้อัยการฟ้องคดีอาญาให้ โดยฟ้องทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ส่วนในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส แบ่งออกได้ ดังนี้

1. การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน (L'enquête de Police ou l'enquête préliminaire)

ในชั้นนี้อาจเรียกว่าเป็นการสอบสวนก่อนฟ้องคดีอาญา หรือชั้นการสอบสวนเบื้องต้น (L'enquête Préliminaire) ผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนเบื้องต้นนี้ ได้แก่ นายตำรวจฝ่ายคดี (La police judiciaire) พนักงานอัยการและอธิบดีกรมอัยการ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลเหนืออัยการและนายตำรวจตามมาตรา 38 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴ มีอำนาจในการบันทึกปากคำและสอบถามบุคคลที่สงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทำการควบคุมผู้ต้องสงสัย (La Garde à vue l'avant - Jugement) ในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยในชั้นนี้ถือว่าการควบคุมตัวก่อนฟ้องเท่านั้น ระยะเวลาที่กฎหมายให้อำนาจตำรวจในชั้นนี้ควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง⁵ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 63 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากต้องการขยายเวลาควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย ก็ให้มีหนังสือจากอัยการระบุเหตุผลแห่งการขยายเวลาการควบคุมตัวได้อีก 24 ชั่วโมง รวมเป็นไม่เกิน 48 ชั่วโมง ซึ่งในชั้นตอนนี้หากพนักงานสอบสวนพิจารณาว่าน่าจะมีการกระทำผิดจริงก็รวบรวมสำนวนสอบสวนและนำส่งอัยการเพื่อทำการฟ้องร้องต่อไป

2. การดำเนินการในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (L'instruction préparatoire)

ในกระบวนการของการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญานั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เนื่องจากว่าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ทั้งหมด และผู้ที่มีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องก็คือผู้พิพากษาไต่สวน⁶ หรือผู้พิพากษาสอบสวน ผู้พิพากษาไต่สวนจะมีหน้าที่ตัดสินใจเบื้องต้นก่อนว่าคดีนั้นมีมูลหรือไม่ พยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องร้องต่อ หรือเพียงพอว่าผู้ต้องหานั้นน่าจะมีการกระทำผิดจริง รวมไปถึงการหาพยานหลักฐานทั้งหมดทั้งปวงที่เกี่ยวข้องอีกด้วยเพื่อประโยชน์ในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งข้อดีของการไต่สวนมูลฟ้องนั้นก็คือ บรรดาข้อเท็จจริงทั้งหลายได้มีการปรากฏต่อผู้พิพากษาสอบสวนผู้มีความเชี่ยวชาญ และอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ สามารถลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลตัดสินได้อีก เพราะหากผู้พิพากษาเห็นว่าไม่มีความผิด หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอ มีคำสั่งไม่ฟ้องคดี⁷ ก็ไม่ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลตัดสินต่อไป

⁴ อังแล้วในคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (2552). รายงานความลับหน้าการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา, น. 81.

⁵ เพิ่งอ้าง, น. 81.

⁶ เพิ่งอ้าง, น. 82.

⁷ เพิ่งอ้าง, น. 82.

3. การดำเนินการหลังการไต่สวนมูลฟ้อง (ชั้นพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาลตัดสิน)

ในกรณีที่เป็คดีที่มีโทษปานกลาง โดยให้มีผู้พิพากษาสอบสวนในชั้นไต่สวนมูลฟ้องด้วยกันนั้น เมื่อผู้พิพากษาสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้พิพากษาสอบสวนต้องมีหน้าที่ส่งสำนวนให้แก่อัยการพร้อมทำความเข้าใจต่ออัยการด้วยว่าฟ้อง หรือไม่ฟ้อง อัยการมีหน้าที่ทำคำแถลงเกี่ยวกับคดีว่าจะออกมาในทิศทางใด ซึ่งอัยการอาจแถลงขอให้ปิดคำให้การ ซึ่งก็คือ ฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ได้ ในกรณีนี้ความเห็นของอัยการอาจจะแย้งต่อความเห็นของผู้พิพากษาสอบสวนได้ กรณีที่มีการสั่งไม่ฟ้องก็ปล่อยตัวผู้ต้องหาไปตามมาตรา 177 วรรค 1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าถ้ามีคำสั่งฟ้องในคดีที่มีโทษปานกลางนั้น ก็จะส่งสำนวนให้อัยการ (Le procureur de la République) ฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจในคดีที่มีโทษปานกลาง

ซึ่งถ้าหากมีการอุทธรณ์ ก็ให้อัยการที่เป็นหัวหน้าอัยการที่ประจำอยู่ที่ศาลอุทธรณ์ (Le procureur general) ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังอธิบดีอัยการศาลอุทธรณ์ภายใน 10 วัน นับตั้งแต่วันได้รับสำนวนเพื่อการอุทธรณ์ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 194 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁸ แต่ถ้าเป็นคดีที่มีการคุมขัง พนักงานอัยการจะต้องรีบดำเนินการภายใน 48 ชั่วโมง ในชั้นอุทธรณ์นี้ จะเป็นอำนาจของผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ พิจารณาการอุทธรณ์การสอบสวนนั้น¹⁰ โดยมีคณะผู้พิพากษาสอบสวนในชั้นอุทธรณ์จำนวน 3 คน ประกอบไปด้วยประธาน 1 คน ตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 199 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เหมือนเช่นผู้พิพากษาสอบสวนในชั้นต้น

หากว่ามีการสั่งฟ้องตามความเห็นของผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์แล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาล La Cour d'assises ในการดำเนินกระบวนการก็จะมีการแสดงพยานหลักฐานต่อผู้พิพากษาศาลตัดสิน การสืบพยานในชั้นนี้ก็จะเรียกพยานที่ได้ทำการสอบสวนในชั้นไต่สวนมูลฟ้องมาสอบอีกครั้ง เพราะองค์คณะผู้พิพากษามี 2 กลุ่ม คือ ผู้พิพากษาอาชีพ และคณะลูกขุน Jury เพื่อต้องการได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในชั้นนี้จะไม่มีการจดคำบันทึกของพยานเหมือนชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เพราะข้อเท็จจริงรายละเอียดผู้พิพากษาไต่สวนได้ทำการรวบรวมสอบสวนโดยละเอียดแล้ว

สำหรับในกรณีที่ผู้พิพากษาสอบสวนเป็นคดีที่มีโทษหนักนั้น การสอบสวนนั้นต้องผ่านการพิจารณาของศาลอุทธรณ์แผนกสอบสวน (La Chambre d'accusation) เสมอ ถึงแม้ว่าจะไม่มี

⁸ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 83.

⁹ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 83.

¹⁰ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 83.

การอุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษาสอบสวนเลย เหมือนของคดีที่มีโทษปานกลาง หรือคดีอื่นๆ ที่มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนที่ต้องมีการอุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษาสอบสวนหรือไม่ฟ้องก่อนเสมอ และเฉพาะศาลอุทธรณ์แผนกสอบสวนจะเป็นผู้ตั้งฟ้องผู้ต้องหาไปยังศาล La Courd'assises เพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาต่อไป¹¹

3.1.3 องค์การที่มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา¹²

ระบบการพิจารณาคดีอาญาเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การฟ้องคดีอาญาถือว่าเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ (Public puissance) กล่าวคือ การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐ โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจแทนในนามของรัฐ บุคคลผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงต่อศาลไม่ได้ แต่ผู้เสียหายจะเริ่มดำเนินคดีอาญาได้โดยการร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจ เพื่อให้พนักงานอัยการหรือตำรวจทำการสอบสวนหรือให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวนในความผิดที่กฎหมายกำหนดให้สอบสวน โดยผู้พิพากษาสอบสวนทำการสอบสวนความผิดอาญา และเมื่อมีการสอบสวนแล้วพนักงานอัยการจะเป็นผู้พิจารณาสำนวนการสอบสวนแล้วจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องต่อไป¹³ อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เสียหายไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้โดยตรงแต่ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิการฟ้องคดีทางแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ทั้งนี้เป็นการใช้วิธีทางอ้อมเพื่อให้พนักงานอัยการต้องฟ้องดำเนินคดี เหตุนี้ศาลจะพิจารณาคดีทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้มีการพิจารณาในคดีอาญานั้นก่อนแล้ว

กรณีที่บุคคลผู้เสียหายฟ้องคดีทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวนไปพร้อมกับฟ้องคดีแพ่ง พร้อมวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด ผู้พิพากษาสอบสวนจะส่งคำร้องทุกข์นี้ไปยังพนักงานอัยการซึ่งมีผลทำให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีอาญาในการกระทำครั้งเดียวกันนั้น แต่ถ้าผู้เสียหายใช้สิทธิในการฟ้องคดีทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือประมาณที่จะต้องได้รับโทษทางอาญาด้วย¹⁴

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของของสาธารณรัฐฝรั่งเศสในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาถือว่าการดำเนินคดีโดยรัฐเป็นหลัก รัฐจึงเป็น

¹¹ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น. 83.

¹² อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น. 76-79.

¹³ กิตติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตย์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), น. 15.

¹⁴ เพิ่งอ่าง, น. 15-16.

ผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด บทบัญญัติความผิดทางอาญาทุกฐานจึงไม่มีความผิดใดที่บัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ สิทธิและอำนาจในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายจึงไม่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี แต่ทั้งนี้ในความผิดบางประเภทที่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวบุคคล โดยเฉพาะ ต่อมาภายหลังได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือจากที่ได้มีการตกลงระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดแล้ว อัยการซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐในการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาที่ใช้หลักการฟ้องคดีโดยดุลพินิจ อาจสั่งไม่ฟ้องคดีจากกรณีดังกล่าวได้ การสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนี้เป็นการผ่อนคลายหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเพื่อให้ระบบงานยุติธรรมเกิดความสมดุลอีกด้วย

3.2 สหราชอาณาจักร

3.2.1 ระบบและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญา

สหราชอาณาจักรถือว่าเป็นประเทศต้นกำเนิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เนื่องจากในระยะแรกแห่งประวัติศาสตร์ ถือว่าเอกชนทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นอกจากนี้ยังรวมตลอดไปถึงการที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาใดๆ ด้วย เดิมการบังคับใช้กฎหมายอาญาเริ่มจากการแก้แค้นเป็นส่วนบุคคล มาจนถึงขั้นที่ถือว่าทุกคนต้องรวมกันเข้าเป็นกลุ่ม ซึ่งทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อความประพฤติอันดีของบุคคลอื่นในกลุ่มด้วย จนถึงการจัดตั้งระบบลูกขุน และ Justice of the Peace ระบบดังกล่าวนี้มีขึ้นตั้งแต่สมัยกษัตริย์เชกซอน และซาวนอร์แมน ก็ยอมรับระบบนี้และพัฒนาาระบบนี้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แทนที่จะรับระบบของภาคพื้นยุโรปที่ถือว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานที่แต่งตั้งขึ้นให้เพื่อการนี้¹⁵ อีกทั้งเอกชนทุกคนให้ความสำคัญในเรื่องเสรีภาพสูงมากและไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ เพราะเอกชนทุกคนต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างยากลำบาก เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพและทำให้มีแนวโน้มไปในทางที่จะปฏิเสธอำนาจของรัฐ เป็นเหตุให้สหราชอาณาจักรได้มีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาคานอำนาจกษัตริย์ และได้รับการยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และกรณีจัดตั้งกิจการตำรวจขึ้นเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐนั้นได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากเอกชนทุกคน ดังนั้นจึงเป็นพันธะหน้าที่ตามกฎหมายที่มีอยู่จนถึงปัจจุบัน หลักอันเป็นรากฐาน

¹⁵ อัญชัญ ศิริบรรณานุรักษ์, และศิลาปะอรัญ ชูเวช, “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions,” วารสารอัยการ, ปีที่ 3, ฉบับที่ 26 (กุมภาพันธ์ 2523).

ดังกล่าวนี้ก็คือ ใครๆ ก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (Anyone may Prosecute)¹⁶ เอกชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่

3.2.2 วิธีพิจารณาความอาญาของสหราชอาณาจักร

The Criminal Law Act 1977 ตามมาตรา 15 ได้บัญญัติประมวลความผิดเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้¹⁷

1. ความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ (Indictable Offences) ความผิดประเภทแรกนี้ คือ ความผิดร้ายแรงที่มีอัตราโทษสูง เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ซึ่งเป็นความผิดตามกฎหมาย Common Law คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ ที่เรียกว่า Indictment ซึ่ง Magistrates' Court จะทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อน และหากเห็นว่าคดีมีมูลจะส่งต่อไปที่ Crown Court

2. ความผิดอาญาไม่ร้ายแรง (Summary Offences) คือ ความผิดที่มีโทษเล็กๆ น้อยๆ เช่น ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการจราจร ซึ่งเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ประกอบกับตารางท้ายพระราชบัญญัติของ The Criminal Law Act 1977 ไม่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือ โดยสามารถฟ้องคดีต่อ Magistrates' Court และความผิดประเภทนี้จะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวบรัด (Summary Trial)

3. ความผิดที่จะพิจารณาโดยวิธีของความผิดประเภท (1) ก็ได้ หรือ (2) ก็ได้ (Offences Triable either way) คือ ความผิดที่กำหนดมาใหม่ในมาตรา 16 ประกอบกับตาราง 2,3 ท้ายพระราชบัญญัติของ The Criminal Law Act 1977 เช่น ความผิดฐานให้การเท็จ¹⁸ ความผิดประเภทนี้ก่อนพิจารณาคดี Magistrates' Court จะต้องพิจารณาก่อนว่าวิธีพิจารณาแบบใดจะเหมาะสมที่สุด โดยสอบถามโจทก์และจำเลยตามลำดับก่อนหลัง หลังจากนั้นจึงพิจารณาลักษณะของความผิดที่จำเลยควรได้รับ (การกระทำผิดของจำเลยอยู่ในอำนาจของ Magistrates' Court) หรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ ว่าคดีควรพิจารณาโดยวิธี Indictable Offences หรือ Summary Offences

อนึ่งในความผิดประเภท Summary Offences และ Offences Triable either way ซึ่งจำเลยที่ถูกศาล Magistrates พิพากษาลงโทษอาจอุทธรณ์ได้แย้งในปัญหาข้อกฎหมายหรือ

¹⁶ อูทิส วีรวัดน์, “อัยการสกัดแลนค์และอัยการอังกฤษ,” อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, กรุงเทพมหานคร : ชุดติการพิมพ์, 2533, น. 48.

¹⁷ สุนัย มโนมัยอุดม, “ศาลอังกฤษที่มีอำนาจในคดีอาญา,” คุณพาส์, ปีที่ 1, ฉบับที่ 33, น. 39 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2529).

¹⁸ ไมตรี ดันเต็มทรัพย์, “ศาลและผู้พิพากษาของอังกฤษ,” วารสารกฎหมายปกครอง, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, น. 10 (เมษายน 2525).

ข้อเท็จจริงไปยังศาล Crown Court หรืออาจอุทธรณ์ไปยังศาล High Court แขนก Queen's Bench ได้โดยตรงหรือเมื่อจำเลยอุทธรณ์ไปยังศาล Crown Court ก่อนแล้วโจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์ต่อไปยังศาล High Court แขนก Queen's Bench ก็ได้ แต่ต้องเป็นอุทธรณ์เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น¹⁹

ปัจจุบันกฎหมายของสหราชอาณาจักรได้กำหนดความผิดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (statutory offences) โดยมีกฎหมายว่าด้วยความผิดอาญาโดยเฉพาะ เช่น The Criminal Act 1967, The Criminal Law Act 1977, The Abortion Act 1967, The Criminal and Disorder Act 1998, Offences Against the Person Act 1986, Theft Act 1968 และ Theft Act 1978, Sexual Offences Act 1956, 1967, 1958, 2003, Terrorism Act 2002, Terrorism Act 2006, Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001 เป็นต้น และความผิดอื่นๆ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายพิเศษอีกหลายฉบับ เช่น Firearms Act 1968, Drug Trafficking Act 1994, Obscene Publications Act 1959, War Crime Act 1991, Football Offences Act 1991, Police and Criminal Evidence Act 1984 เป็นต้น²⁰

เมื่อได้ศึกษาประเภทความผิดอาญาในกฎหมายของสหราชอาณาจักรแล้ว พบว่าไม่มีการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นบทเฉพาะว่าความผิดประเภทใดที่กำหนดให้เป็นความผิดอาญาที่สามารถยอมความได้เหมือนกับประมวลกฎหมายอาญาของไทย

3.2.3 องค์การที่มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาของสหราชอาณาจักร ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย มีส่วนได้รับผลกระทบโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ดังนั้นจึงถือได้ว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้อำนาจฟ้องคดีอาญาจึงเป็นของทุกคนจากแนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้ ทำให้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาของสหราชอาณาจักรมีลักษณะพิเศษ คือ ไม่มีการนำเอาส่วนได้เสียของบุคคลมาปะปนกับส่วนได้เสียของสังคมทำให้สหราชอาณาจักรไม่มีรูปแบบการฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายสามารถให้เจตจำนงในการที่จะไม่ฟ้องหรือยอมความได้ เพราะอำนาจในการฟ้องคดีอาญานั้นเป็นของประชาชนทุกคน สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้นผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิในการที่จะฟ้องร้องคดีต่อศาลแพ่งอีกส่วนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม แม้ประชาชนในสหราชอาณาจักรจะฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเองได้ก็ตาม แต่ในทางทฤษฎีแล้วถือว่าการดำเนินฟ้องคดีอาญาเป็นการกระทำในนามของพระมหากษัตริย์

¹⁹ สุนัย มโนมัยอุดม, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 17*, น. 41-43.

²⁰ พชรพร หงส์สุวรรณ, “เหตุทำให้คดีอาญายอมความได้: ศึกษากรณีความผิดบางฐานระหว่างสามีภรรยา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555), น. 71.

(Crown) และเป็นเรื่องของแผ่นดิน ซึ่งในเรื่องนี้ Cross and Jones ให้ความเห็นไว้ใน “Introduction to Criminal Law” ว่า การที่ในทางทฤษฎีถือว่าการฟ้องคดีอาญาในสหราชอาณาจักรเป็นการฟ้องในนามของรัฐหรือของกษัตริย์ ซึ่งแม้จะเป็นทำนองเดียวกับระบบของภาคพื้นยุโรป แต่ก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ 2 ประการ คือ²¹

1) การฟ้องคดีไม่ว่าจะกระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐหรือโดยเอกชนก็ตาม โจทก์ก็มิควรพินิจอย่างกว้างขวางในอันที่จะระงับคดีไม่ฟ้องร้องมากกว่าระบบทางภาคพื้นยุโรป

2) บทบาทของประชาชนผู้เป็นโจทก์ก็กว้างขวางมากกว่าในประเทศทางภาคพื้นยุโรป ในการฟ้องคดีอาญาในสหราชอาณาจักรจะอาศัยหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติการฟ้องคดีที่เป็นความผิดอาญา ค.ศ. 1985 (POA 1985 : The Prosecution of offences Act 1985) โดยมีหน่วยงานที่เรียกว่า CPS (Crown Prosecution Service) ที่มีหน้าที่ในการควบคุมและพิจารณาการดำเนินคดีอาญาที่เจ้าพนักงานตำรวจได้เริ่มดำเนินคดีมาแล้ว มาตรา 3(2) (เอ) และการที่ CPS จะดำเนินคดีอาญาหรือไม่นั้น CPS จะใช้หลักในการพิจารณา 2 ประการ คือ (1) การตรวจสอบพยานหลักฐาน (evidential test) และ (2) ผลกระทบที่มีต่อประโยชน์สาธารณะ (Public interest) ส่วนสิทธิของผู้เสียหายที่จะดำเนินการฟ้องคดีเองนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 6 (1) แห่งพระราชบัญญัติการฟ้องคดีที่เป็นความผิดอาญา ค.ศ. 1985 (POA 1985 : The Prosecution of offences Act 1985)²²

อย่างไรก็ตามแม้ผู้เสียหายจะสามารถใช้สิทธิของตนในการฟ้องคดีเองได้ แต่ CPS สามารถที่จะเข้าควบคุมคดี ดังกล่าวได้ หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการ

1. ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีอาญาเอง หรือผู้แทนขอให้ CPS เข้าดำเนินคดีอาญา

CPS จะเข้าดำเนินคดีอาญาได้ต่อเมื่อเรื่องที่จะดำเนินคดีอาญามีพยานหลักฐานอย่างเพียงพอ และมีประโยชน์ต่อสาธารณะ หาก CPS พิจารณาแล้วเห็นว่าการเข้าดำเนินคดีอาญาดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่นเป็นการดำเนินคดีเพื่อกลั่นแกล้ง หรือหากดำเนินคดีไปแล้วอาจทำให้เสียประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรม เป็นต้น เช่นนี้แล้ว CPS จะไม่ดำเนินคดีอาญาทั้งสิ้น

2. เมื่อจำเลย หรือผู้แทนขอให้ CPS เข้าดำเนินคดีอาญา

ในกรณีนี้ CPS จะดำเนินคดีอาญาให้ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการสอบสวนไปแล้ว และเห็นว่าต้องดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ

²¹ คะเนิง ภาไชย ก, “วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ,” วารสารอัยการ, ปีที่ 9, ฉบับที่ 108, น. 14-15 (ธันวาคม 2529).

²² พชรพร หงส์สุวรรณ, อ้าวแล้ว เจริญธรรม ที่ 20, น. 73.

3. เมื่อเกิดกรณีตามมาตรา 7(4) เป็นหน้าที่ของศาล ที่จะต้องแจ้งให้ CPS ทราบถึงกรณี ดังต่อไปนี้

(1) กรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเอง และได้ถอนฟ้องโดยไม่มีเหตุอันสมควร ดังนี้ CPS จะทำการทบทวนข้อกฎหมายอีกครั้งประกอบกับอัยการสูงสุด (Attomey - General) จะได้รับรองให้มีการดำเนินการฟ้องร้องใหม่ได้

(2) กรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้ยื่นฟ้องภายในเวลาที่กำหนด และไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะชี้แจงเหตุแห่งการล่าช้า นั้น หรือกรณีผู้เสียหายไม่มีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีต่อไป ดังนี้ CPS สามารถเข้าดำเนินคดีแทนได้เพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม

4. เมื่อ CPS ได้รับรายงานกรณีจากผู้เสียหายฟ้องคดีจากแหล่งอื่น หรือได้รับรายงานจากศาล

กรณีที่ศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วพบว่าคดีมีมูล CPS ก็จะเข้าดำเนินคดีแทนได้

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าแม้กฎหมายของสหราชอาณาจักรจะอนุญาตให้ประชาชนสามารถฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยมีหน่วยงานที่ชื่อว่า CPS (Crown Prosecution Service) คอยควบคุม เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปเพื่อคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในคดีอาญาบางประเภทที่ผู้เสียหายดำเนินการฟ้องคดีอาญาเองนั้น เจ้าพนักงานของรัฐ โดยอัยการสูงสุด (Attomey - General) และ D.P.P. (Director of Public Prosecution) สามารถเข้าดำเนินคดีแทนหรือสั่งยุติการดำเนินคดีโดยอ้างเหตุผลในทางนโยบายสาธารณะได้ด้วย

ส่วนกรณีที่ได้ดำเนินการฟ้องคดีอาญาไปแล้ว ต่อมาภายหลังคู่กรณีได้ตกลงยอมความกัน คู่กรณีไม่อาจยอมความกันเองได้หากมิได้รับความยินยอมจากรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐเสียก่อน เนื่องจากเป็นไปตามหลักที่ว่า การดำเนินคดีอาญาของประชาชนเป็นการดำเนินการในนามของกษัตริย์หรือรัฐ แต่ในทางปฏิบัติแล้วคู่กรณีที่ได้ตกลงยอมความกันศาลอาจยินยอมให้คดีระงับไปได้เมื่อศาลเห็นว่าโจทก์ไม่ตั้งใจหรือประสงค์ที่จะให้ศาลดำเนินคดีต่อไป นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญาอาจยุติลงได้หาก โจทก์หรือจำเลยมีคำร้องขอไปยังอัยการสูงสุด (Attomey - General) เพื่อขอให้ออกเอกสารที่เรียกว่า nolleprosequ มีผลให้การฟ้องคดีอาญารื่องนั้นเป็นอันยุติลง²³ ซึ่งการออก nolleprosequ นี้ถือเป็นอำนาจสูงสุดของอัยการสูงสุด (Attomey - General) แต่ผู้เดียวเท่านั้นที่จะกระทำได้ โดยถือเป็นการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางและเป็นการใช้ดุลพินิจให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ

²³ อุกติ วีรวัฒน์, *อ้างแล้ว* เชนเจอร์นัลที่ 16, น. 56-57.

ดังนั้น การให้คดียุติลงในระบบกฎหมายของอังกฤษ นอกจากจะเกิดจากความยินยอมของผู้เสียหายเองแล้วยังอาจเกิดจากจากการที่ผู้กระทำความผิดได้ยื่นคำร้องเพื่อขอให้อัยการสูงสุด (Attorney - General) ใช้ดุลพินิจเพื่อให้คดียุติลงเช่นกัน

สรุป แม้ระบบกฎหมายของสหราชอาณาจักรจะให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็ได้จัดตั้งหน่วยงาน CPS (Crown Prosecution Service) ขึ้นมาเพื่อพิจารณากลับกรอการดำเนินคดีอาญาของประชาชน โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อมุ่งเน้นการคุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากขึ้น นอกจากนี้เรื่องของกรยอมความซึ่งเป็นสิทธิของผู้เสียหายนั้น หากผู้เสียหายยอมความกันไปโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจเสียก่อน ผู้เสียหายจะกลายเป็นผู้กระทำความผิดอาญาเสียเองโดยถือว่าเป็นความผิดฐานยอมความโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งการกระทำความผิดฐานนี้อาจกระทำด้วยวิธีการที่มีการยอมรับหรือตกลงที่จะปกปิดข้อมูลใดๆ อันเป็นสาเหตุของการกระทำความผิดหรืออาจมีการชดใช้ค่าเสียหายกันเอง โดยการกระทำดังกล่าวถือเป็นความผิดทางอาญาและมีโทษ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของ CPS ที่ทำหน้าที่คุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าการคุ้มครองผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิของตนเองในทางมิชอบโดยอ้างผลกระทบบนทางส่วนตัวที่ตนได้รับ และนำสิทธิดังกล่าวมาหาประโยชน์หรือกลั่นแกล้งบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจกระทำได้ เพราะเป็นการทำลายประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสหราชอาณาจักรมิได้ให้อำนาจในการดำเนินคดีของผู้เสียหายอยู่เหนือผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.3.1 ระบบและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีรูปแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นหน้าที่ของรัฐและถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา คือ “อัยการ” ซึ่งทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง (Vorverfahren) อันเป็นหลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์ โดยแบบอัยการดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของสาธารณรัฐฝรั่งเศส²⁴ ซึ่งอัยการของสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้เป็นแบบอย่างของอัยการในประเทศอื่นๆ ในภาคพื้นยุโรปตลอดจนอัยการของสหพันธ์

²⁴ คณิต ฒ นคร ญ, “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ในอัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ชุดมีการพิมพ์ 2533, น. 77.

สาธารณรัฐเยอรมนีเองในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญา ระบบไต่สวน จึงได้มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาตัดสินออกจากกัน โดยให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมยังคงรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องก็ให้อัยการ ซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจของศาลกับอัยการ อีกทั้งเพื่อเสริมให้การพิจารณาพิพากษาเกิดความยุติธรรมมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็ให้ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาหรือจำเลย) มีสิทธิในการแก้ข้อหาและต่อสู้คดีตลอดจนห้ามการดำเนินคดีอาญาที่มีขอบ อันเป็นการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดีดังกล่าว ซึ่งเรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา”

3.3.2 วิธีพิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (StPO) เป็นกฎหมายพื้นฐานที่กำหนดหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อตัดสินว่าจำเลยได้กระทำความผิดอาญาหรือไม่ และจะถูกตัดสินลงโทษอย่างไร การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ “การดำเนินคดีอาญาขั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren) หมายถึง การดำเนินการต่างๆ ของเจ้าพนักงานเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาก่อนฟ้องต่อศาลเพื่อให้พิจารณาพิพากษาคดี และ “การดำเนินคดีอาญาขั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren) หมายถึง การบังคับคดีให้เข้าไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้ว ทั้งนี้โดยมี “คำพิพากษาถึงที่สุด” เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองขั้นดังกล่าวติดต่อกัน²⁵ ในส่วนนี้จะได้นำเสนอถึงโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาขั้นกำหนดคดี (Erkenntnisverfahren) ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับชั้น ดังนี้

(1) ชั้นสอบสวนฟ้องร้อง (Ermittlungsverfahren)

ในการเริ่มต้นคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง “ความต้องสงสัย” เป็นเงื่อนไขแห่งการเริ่มต้นคดี และ “ความต้องสงสัย” นี้ต้องเป็นความสงสัยต่อการกระทำอันละเมิดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย เพราะหากไม่ใช่การกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด การกระทำนั้นก็จะไม่มี ความผิด และไม่สามารถลงโทษผู้ถูกกล่าวหาได้ ตามหลัก “nullum crimen, nullapona sine lege” “ไม่มีกฎหมาย ไม่มี ความผิด ไม่มีโทษ” การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องเป็นอำนาจหน้าที่ซึ่งอยู่ภายในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ ในการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่ต้องรายงานผลการดำเนินการที่ได้กระทำไปแล้วให้

²⁵ คณิต ฌ นคร ก, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 44.

พนักงานอัยการทราบในทันที โดยพนักงานอัยการสามารถเข้าไปควบคุมดูแลการสืบสวนสอบสวนคดีได้ทุกคดี หรือสามารถเข้าไปดำเนินการสอบสวนคดีอาญาด้วยตนเองได้หากพิจารณาเห็นว่าสมควร แต่ในคดีทั่วไปพนักงานอัยการจะปล่อยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ และจะดำเนินการสอบสวนคดีด้วยตนเองเฉพาะในคดีที่มีความซับซ้อนหรือคดีสำคัญๆ เท่านั้น ตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (StPO) มาตรา 163 ซึ่งวางหลักว่า การดำเนินการเริ่มแรกของตำรวจ คือ

1. เจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่ต้องสอบสวนความผิดอาญา และต้องดำเนินการทุกอย่างโดยไม่ชักช้า เพื่อป้องกันมิให้เรื่องที่กำลังหาหนันั้นมีความมืดมน
2. เจ้าพนักงานตำรวจต้องส่งรายงานที่ตนได้กระทำไปแล้วนั้น ไปยังพนักงานอัยการโดยไม่ชักช้าถ้าปรากฏว่าการดำเนินการใดจำเป็นต้องกระทำโดยมาตรการทางศาล ก็จะต้องส่งรายงานนั้นโดยตรงไปยังศาลแขวง

พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีอาญาโดยขึ้นอยู่กับอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่อัยการผู้นั้นประจำอยู่ กล่าวคือ หากศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีใด อัยการประจำศาลนั้นก็ย่อมมีอำนาจดำเนินคดีอาญานั้นได้ นอกจากนี้เขตอำนาจของอัยการก็ขึ้นอยู่กับเขตอำนาจของศาลเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากอัยการประจำอยู่ศาลใด ก็มีเขตอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ในศาลนั้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามสำหรับการสอบสวนอัยการจะไม่ถูกผูกมัดกับเขตอำนาจของศาลมลรัฐ แต่สามารถกระทำการใดๆ อันเป็นการจำเป็นที่เกี่ยวกับการสอบสวน พนักงานอัยการย่อมสามารถกระทำได้ทั่วประเทศ ในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวไม่อาจแบ่งแยกได้ พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้กระทำตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งของพนักงานอัยการเท่านั้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องควบคุมการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และต้องมีความรับผิดชอบต่อสำนวนการสอบสวน 4 ประการ²⁶ คือ

- 1) การชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน
- 2) การชอบด้วยระเบียบของการสอบสวน
- 3) ความละเอียดรอบคอบของการสอบสวน
- 4) ความเชื่อถือได้ของการสอบสวน

²⁶ คณิต ฒ นคร ก, *เพิ่งอ้าง*, น. 521.

กล่าวโดยสรุป คือ ตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มต้นคดี การดำเนินคดีต่อไป และการวินิจฉัยสั่งคดี ผู้รับผิดชอบกระบวนการทั้งหมดในชั้นนี้ คือ พนักงานอัยการ เพราะเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเองทั้งสิ้น

(2) ชั้นระหว่งการพิจารณา (Zwischenverfahren)

การดำเนินคดีอาญาในชั้นระหว่งการพิจารณาเป็นอำนาจหน้าที่ซึ่งอยู่ภายในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการและอยู่ภายในอำนาจศาลในชั้นระหว่งพิจารณาคดีนี้ “ผู้ต้องหา” จะเปลี่ยนสภาพเป็น “ผู้ถูกกล่าวหา” เงื่อนไขการเริ่มคดีในชั้นระหว่งการพิจารณา หมายถึงกระบวนการหลังจากจบขั้นสอบสวนฟ้องร้องจนถึงก่อนการพิจารณาในชั้นศาล เป็นขั้นตอนหลังจากการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ในชั้นสอบสวนฟ้องร้องโดยเจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ เช่น พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ ในการจัดทำสำนวนคดีของพนักงานอัยการหากหลักฐานปรากฏเพียงพอที่จะทำให้ยอมรับได้ว่าคดีที่ถูกกล่าวหาจะมีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และผู้ต้องหาอาจกระทำความผิดจริงตามฟ้อง ก็ถือว่ามีความผิดในการส่งสำนวนพร้อมมีคำสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการเพื่อนำคดีเข้าสู่ชั้นกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลต่อไป

(3) ชั้นการพิจารณาในศาล (Hauptverfahren)

การพิจารณาในชั้นศาลมีจุดมุ่งหมายในการตรวจสอบความจริงเพื่อชี้ขาดเรื่องที่ถูกกล่าวหา โดยการพิสูจน์ว่ากระทำความผิดของจำเลยได้กระทำไปโดยมีความชั่วในจิตใจหรือกระทำโดยปราศจากความชั่ว อันเป็นหลักในการพิจารณาลงโทษตามโครงสร้างความคิดทางอาญาในกระบวนการพิจารณาหลักในชั้นศาล “ผู้ถูกกล่าวหา” จะเปลี่ยนสภาพเป็น “จำเลย” หากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลสามารถพิสูจน์ข้อสงสัยได้และมีหลักฐานว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงครบองค์ประกอบของโครงสร้างความคิดทางอาญา ศาลจะมีคำพิพากษาและกำหนดมาตรการบังคับทางอาญาเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ทั้งนี้ไม่จำกัดเฉพาะการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ยังหมายรวมถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัยอีกด้วย

3.3.3 องค์การที่มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นไม่อาจกระทำได้จนกว่าจะได้มีการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดต่อศาล ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดองค์กรของผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาเอาไว้ ได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหายและจากหลักการดังกล่าวทำให้อัยการมีอำนาจ

ดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ขณะที่ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้เพียงเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้²⁷

สำหรับการแบ่งประเภทความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันนั้น แต่เดิมได้นำแบบอย่างมาจากสาธารณรัฐฝรั่งเศส กล่าวคือ ได้แบ่งประเภทความผิดอาญาออกเป็น 3 ประเภทตามความหนักเบาของโทษ ดังนี้²⁸

- 1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen)
- 2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen)
- 3) ลหุโทษ (Übertretungen)

ปัจจุบันได้ยกเลิกความผิดลหุโทษ และได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความผิดที่มีได้เป็นอาชญากรรมเสียใหม่เรียกว่า “กฎหมายว่าด้วยการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบ” (Ordnungswidrigkeitsgesetz) และมาตรการบังคับที่ใช้กับการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบนี้คือการปรับ แต่ไม่เรียกว่า “โทษปรับ” (Geldstrafe) หากเรียกเสียใหม่ว่า “พินัย” (Geldbusse)²⁹ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ปัจจุบันมีความผิดอาญาเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ³⁰

- 1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษที่หนักกว่านั้น
- 2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่านั้น หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ (Geldstrafe)

นอกจากจะได้มีการแบ่งประเภทความผิดตามที่กล่าวมาแล้ว ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันยังได้นำแนวความคิดในเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter) มาใช้เพื่อคุ้มครองการกระทำผิดฐานต่างๆ โดยแบ่งการคุ้มครองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดที่กระทบต่อรัฐและคุณค่าของสังคม ความผิดที่กระทบต่อบุคคล ความผิดที่กระทบต่อทรัพย์สิน

การที่ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันนำแนวความคิดในเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter) มาใช้เพื่อคุ้มครองการกระทำผิดฐานต่างๆ เพราะเห็นว่า ความผิดในทางอาญานั้นมาจาก “ปทัสถาน” (Norm) และปทัสถานดังกล่าวก็มาจากคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter)

²⁷ กิตติ บุญยพลากร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13*, น. 17.

²⁸ คณิต ฌ นคร ญ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 24*, น. 148-149.

²⁹ คณิต ฌ นคร.ญ. “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ,” *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร*, น. 8 (2540).

³⁰ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน, มาตรา 12.

นั่นเอง เช่น ปัทสถานมีว่าเป็นการไม่สมควรที่จะฆ่ามนุษย์ เพราะชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่พึงหวงแหน และชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งหรือคุณค่าที่สำคัญที่ชอบที่จะคุ้มครองโดยกฎหมายอาญา เป็นต้น³¹

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันไม่มีการบัญญัติไว้เฉพาะว่าความผิดประเภทใดเป็นความผิดอันยอมความได้เหมือนกับประมวลกฎหมายอาญาของไทย แต่ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้แบ่งประเภทความผิดต่างๆ ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนทั่วไป และส่วนพิเศษ และมีบทบัญญัติบางประเภทที่ลักษณะคล้ายกับความผิดอันยอมความได้ของไทย โดยเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ต้องอาศัยการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย โดยบัญญัติเอาไว้ในบท 4 ซึ่งความผิดที่ผู้เสียหายจะร้องทุกข์นี้มีลักษณะเป็นเรื่องในทางส่วนตัวของผู้เสียหาย ในส่วนนี้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยถือว่าเป็นข้อยกเว้นในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ ซึ่งหากพิจารณาถึงระบบการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันก็จะพบว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นอัยการเยอรมันจึงมีหน้าที่ในการดำเนินการฟ้องคดีอาญาซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของมาตรา 152 I แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้อัยการเท่านั้นที่มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา อย่างไรก็ตามแม้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาจะเป็นเรื่องของรัฐ แต่การที่เอกชนจะฟ้องคดีเองต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนแต่ละคนร้องขอให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นเท่านั้น โดยความผิดเหล่านี้รัฐได้จำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภท ได้แก่ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikte) ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikte) และความผิดที่เอกชนฟ้องคดีเองได้ (Privatklagedelikte) ในส่วนของความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์กับความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจฟ้องคดีนั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้อธิบายว่า การที่กฎหมายอาญาเยอรมันได้แบ่งประเภทของความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายหรือถูกประทุษร้ายออกเป็น 3 ประเภทนั้น มีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้³²

1. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikte)

ความผิดประเภทนี้เทียบได้กับ “ความผิดอันยอมความได้” ตามกฎหมายอาญาของไทย ได้แก่ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นบาดเจ็บ ตามมาตรา 223 มาตรา 230 และมาตรา 232 หรือความผิดฐานลักทรัพย์ภายในครอบครัวเดียวกัน ตามมาตรา 242 มาตรา 247 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ซึ่งความผิดเหล่านี้สามารถทำการสอบสวนได้ก่อนการร้องทุกข์ ส่วนระยะเวลาในการร้องทุกข์นั้น กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ว่า ผู้เสียหายจะต้อง

³¹ คณิต ฒ นคร ช, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 361.

³² คณิต ฒ นคร ช, เพิ่งอ้าง, น. 439.

ดำเนินการร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน (มาตรา 77 d (1)) แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน แต่อย่างไรก็ตามหากผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการแล้ว แต่พนักงานอัยการมีความเห็นในการสั่งไม่ฟ้อง ก็ต้องมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการสั่งไม่ฟ้องในคดีนั้นด้วย และหาก

ผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องเช่นนี้ก็สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าอัยการผู้นั้นในระดับต่างๆ เช่น อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ หัวหน้าสำนักงานอัยการในท้องถิ่น โดยผู้เสียหายต้องชี้แจงว่าการที่อัยการสั่งยุติคดีนั้นเป็นไปด้วยการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบ หัวหน้าอัยการดังกล่าวมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีของอัยการและรับฟังเหตุผลในการยุติคดีของอัยการผู้ออกคำสั่งไม่ฟ้องนั้น หากหัวหน้าอัยการนั้นๆ เห็นว่าอัยการเจ้าของคดียุติคดีโดยไม่ชอบ ก็จะสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่ และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป แต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยปรากฏว่ามีการใช้วิธีการเช่นนี้ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดให้มีมาตรการเช่นนี้นี้อยู่ทำให้อัยการตระหนักในการที่จะยุติคดีโดยไม่ชอบ เพราะย่อมรู้ว่าหากตนมีคำสั่งไม่ฟ้องโดยมิชอบผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของตนได้ทุกขณะ แต่ถ้าการร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้รับการปฏิเสธจากหัวหน้าอัยการผู้เสียหายอาจจะยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดของมลรัฐหรือสหพันธรัฐ แล้วแต่กรณีได้อีกครั้ง เพื่อให้ศาลสั่งให้อัยการยื่นฟ้อง แต่ผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าขึ้นศาลหากศาลไม่ยอมรับคำร้องของตน

2. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt)

ความผิดประเภทนี้เป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายอย่างแท้จริง ได้แก่ความผิดฐานทำให้เสียชื่อเสียงแก่ประธานาธิบดีของสหพันธรัฐ (Vilification of the President of the Federal Republic) ตามมาตรา 90 (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ซึ่งความผิดประเภทนี้จะทำการสอบสวนไม่ได้หากผู้เสียหายไม่มอบอำนาจให้ดำเนินการ

3. ความผิดที่เอกชนฟ้องคดีเองได้ (Privatklagedelikte)

คำฟ้องที่เอกชนผู้เสียหายเป็น โจทก์ยื่นฟ้องนั้นจำกัดเฉพาะในความผิดอาญาที่มีโทษไม่ร้ายแรง (beibestimmten leichten Vergehen) ตามฐานความผิดเท่านั้น (มาตรา 374 I) กล่าวคือ ความผิดฐานบุกรุก (มาตรา 123) หมิ่นประมาท (มาตรา 185-189) เปิดเผยความลับของจดหมาย (มาตรา 202) ทำร้ายร่างกาย (มาตรา 223, 224, 229) ข่มขู่ (มาตรา 241) เสียดทรัพย์ (มาตรา 303) และความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้ารวมทั้งความผิดอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า การออกแบบสินค้าและการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ยกเว้นกรณีตามมาตรา 224,

241 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันทุกๆ ความผิดที่กล่าวข้างต้นเป็นความผิดอาญาที่ต้องมีคำร้องทุกข์ (Antragsdelikte)³³

ความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 374 นี้เป็นคุณพินิจของพนักงานอัยการที่จะไม่เข้าไปดำเนินคดีในความผิดประเภทนี้ก็ได้ เนื่องจากอาจเห็นว่าขาดประโยชน์สาธารณะถ้ามีการดำเนินการฟ้องร้อง และในการที่เอกชนจะใช้สิทธิของตนฟ้องคดีเองนั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด คือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดว่าก่อนมีการฟ้องร้องจะต้องมีการเจรจาเพื่อให้มีการประนีประนอมยอมความกันกับจำเลยเสียก่อนต่อหน้าผู้แทนของกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดังกล่าว ถ้าการประนีประนอมยอมความระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้แทนของกระทรวงยุติธรรมจึงจะออกใบรับรองเพื่ออนุญาตให้มีการฟ้องคดีกันได้ และในการฟ้องร้องดำเนินคดีนั้นผู้เสียหายจะต้องหาหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียมเช่นเดียวกับการฟ้องในคดีแพ่ง ซึ่งเมื่อได้มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลไปแล้วผู้เสียหายจะไม่มีอำนาจในการประนีประนอมยอมความกับจำเลยได้อีก จะกระทำได้เพียงการถอนฟ้องเท่านั้น และหากศาลชั้นต้นได้มีการไต่สวนมูลฟ้องไปแล้วการถอนฟ้องของผู้เสียหายจะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยด้วย และจากการการถอนฟ้องนี้ไม่สามารถนำคดีมาฟ้องใหม่ได้

แม้กฎหมายจะให้สิทธิแก่ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีเองได้ในลักษณะความผิดที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวก็ตาม แต่หากพนักงานอัยการเห็นว่าคดีเหล่านี้เป็นเรื่องของประโยชน์สาธารณะมากกว่าพนักงานอัยการก็เข้าดำเนินการในคดีเหล่านั้นได้ และมีฐานะเป็นโจทก์ที่รับผิดชอบคดีโดยตรง ส่วนผู้เสียหายให้เข้าเป็นโจทก์ร่วม

กล่าวโดยสรุป แม้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ก็มีได้ถือหลักดังกล่าวอย่างเคร่งครัด โดยมีการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีบางประเภทได้ซึ่งเป็นคดีที่มีลักษณะในทางส่วนตัว เนื่องมาจากความผิดดังกล่าวมิได้กระทบต่อประโยชน์สาธารณะแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหาย และรัฐก็ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้เอง แต่เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าหากตนเข้าดำเนินคดีเองจะเกิดประโยชน์แก่สังคมมากกว่า พนักงานอัยการก็มีสิทธิเข้าดำเนินการแทนเอกชนได้ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าบทบาทของผู้เสียหายในระบบกฎหมายเยอรมันตกอยู่ภายใต้

³³ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาความอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน,” *ศาลพาหน*, ปีที่ 58, ฉบับที่ 2, น. 92 (2554).

ประโยชน์ของสังคมโดยรวมเป็นหลัก โดยมีพนักงานอัยการคอยกำกับดูแล³⁴ นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันไม่มีบทกฎหมายเฉพาะที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวเหมือนประมวลกฎหมายอาญาของไทยคงมีแต่บทที่กล่าวถึงความผิดที่ต้องมีการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย และความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจดำเนินคดี ดังนั้น ผู้เสียหายในระบบกฎหมายของเยอรมันจึงมีสิทธิที่จะ

ฟ้องคดีได้บางประเภทตามที่กฎหมายกำหนดเอาไว้เท่านั้น และในส่วนของกรขอมความเพื่อยุติคดีนั้นผู้เสียหายสามารถกระทำได้ เพราะกฎหมายได้กำหนดไว้ให้ผู้เสียหายต้องทำการประนีประนอมขอมความกันก่อนที่จะมีการฟ้องคดี แต่หากการประนีประนอมขอมความกันนั้นไม่สำเร็จและมีการดำเนินการฟ้องร้องกันแล้ว หากภายหลังผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่ออีกก็ไม่สามารถที่จะขอมความกันได้อีก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

³⁴ พชรพร หงส์สุวรรณ, *อ้างแล้ว* เจริญรอดที่ 20, น. 59.

บทที่ 4

วิเคราะห์การดำเนินคดีอาญา และอำนาจฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยแต่เดิมนั้น เป็นเรื่องของเอกชนผู้ได้รับความเสียหาย โดยตรงมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเองนับแต่สมัยสุโขทัย¹ จนถึงก่อนปี ร.ศ. 115 ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการพิจารณาจำเลยโดยใช้วิธีจารีตนครบาลอันเป็นระบบไต่สวนที่มีการทารุณต่อจำเลย และจำเลยจะต้องเป็นผู้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และฐานะของผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้ดำเนินคดีตลอดจนการดำเนินคดีมิได้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน² ดังนั้นหลายประเทศจึงไม่ยอมรับในวิธีการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในขณะนั้น และทำให้เกิดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตตามมาเป็นเหตุทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อเอกราชในทางศาลของประเทศไทยอย่างร้ายแรง³

ต่อมา ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) นับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจุดหนึ่งของการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ นอกจากจะได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร์ศก 115 อีกด้วย อันเป็นผลให้ยกเลิกการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน และมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาแทนเช่นเดียวกับนานาอารยประเทศ⁴

พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้กำหนดให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ แต่มิได้บัญญัติว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เป็นเหตุให้อำนาจการฟ้องคดีความของราษฎร

¹ กิตติ บุษยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), น. 8-9.

² กุมพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 18.

³ ชาญชัย แสวงศักดิ์ และคณะ. “อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย.” วารสารกฎหมายปกครอง, ปีที่ 3, ฉบับที่ 3, น. 311-312 (ธันวาคม 2527).

⁴ คณิต ณ นคร. ก. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 77.

มืออยู่กว้างขวาง และให้มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ดำเนินคดีที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ว่าจะคดีนั้นจะเกี่ยวข้องกับราษฎรโดยตรงหรือไม่ แต่ก็มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นคดีที่ไม่มีใครเป็นโจทก์ฟ้อง หรือเป็นโจทก์ฟ้องคดีแล้วแต่ผู้นั้นไม่คิดว่าความเรื่องนั้นต่อไป เหตุที่ต้องมีอัยการขึ้นมาในประเทศไทยเนื่องจากการได้มีการจัดรูปแบบของวิธีพิจารณาความอาญาของศาลชั้นใหม่ โดยให้มีคู่ความในคดีอาญาแผ่นดินเพราะรัฐเป็นผู้เสียหายจึงต้องตั้งอัยการขึ้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน จึงถือได้ว่าเป็นการนำระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอันเป็นระบบวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมในประเทศตะวันตกขณะนั้นมาใช้ในประเทศไทย ควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหายเป็นครั้งแรก⁵ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับสมบูรณ์ โดยในมาตรา 28 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนให้พนักงานอัยการ และผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้

อาจกล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเดิมใช้ระบบไต่สวนที่ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันในองค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นกรรมในคดีอีกทั้งการค้นหาคความจริงในสมัยนั้นที่เรียกว่าวิธีพิจารณาจารีตนครบาล ผู้ถูกกล่าวหาแทบจะไม่มีสิทธิใดๆ เลย แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้การดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับนานอารยประเทศ โดยให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และวิธีพิจารณาความอาญาได้เอาแบบอย่างมาจากสหราชอาณาจักร คือ มีลักษณะเป็นวิธีพิจารณาความอาญาที่มีคู่ความ แต่ฐานะของอัยการในประเทศไทยมีฐานะเช่นเดียวกับพนักงานอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป

4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย

สำหรับประเทศไทยได้ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย กล่าวคือ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 28 ได้ให้พนักงานอัยการและเอกชนผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคู่ ไม่ว่าจะเป็ความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดต่อส่วนตัว เนื่องมาจากวิวัฒนาการการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยที่ให้อำนาจการฟ้องร้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายอย่างกว้างมาตั้งแต่นั้นอดีต⁶ ที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย จึงทำให้อำนาจการฟ้องร้องของผู้เสียหายยังคงมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ให้

⁵ กุมพล พลวัน, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 2, น. 77.

⁶ สุรินทร์ ถั่วทอง, “จากขกกระบัตรสู่อัยการ,” *วารสารอัยการ*, ปีที่ 5, น. 42-43 (เมษายน 2525).

ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย ซึ่งพิจารณาได้จากมาตรา 31 ที่บัญญัติให้การฟ้องคดีโดยผู้เสียหายอาจถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการได้ในคดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้ หรือตามมาตรา 32 ที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายไม่ให้กระทำ หรือละเว้นการกระทำใดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่รูปคดีของพนักงานอัยการได้ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาของประเทศไทยถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นรอง

4.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ : การฟ้องคดีในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้กำหนดให้บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาในนามของแผ่นดิน โดยถือว่าพนักงานอัยการเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแทนรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ คำว่า “อัยการ” ปรากฏขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยคนอนาถาฯ พ.ศ. 111 ข้อ 12 ความว่า เจ้าพนักงานกรมอัยการอาจขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้โจทก์ว่าความอย่างคนอนาถาได้ ถ้าปรากฏว่าโจทก์มิได้เป็นคนอนาถาจริง⁷ ซึ่งถือได้ว่าพนักงานอัยการได้ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อตั้งกระทรวงยุติธรรม⁸ โดยเริ่มมีพนักงานอัยการเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2435 สังกัดกองกลางกระทรวงยุติธรรม ในปีต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นกรมจนกระทั่งปี พ.ศ. 2458 ราชการอัยการจึงมาขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของกรมอัยการ สังกัดกระทรวงยุติธรรม จนถึงปี พ.ศ. 2465 จึงถูกโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และในปี พ.ศ. 2534 กรมอัยการได้แยกตัวออกจากกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีโดยใช้ชื่อว่า “สำนักงานอัยการสูงสุด”

ในระยะแรกพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ “การสอบสวนฟ้องร้อง” และ “การบังคับคดี” อันเป็นหลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์เหมือนเช่นนานาประเทศ กล่าวคือ รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น และจบลงเมื่อมีการรับโทษครบถ้วน

⁷ หลวงอรรถไกรวัลที และสุข เปรุนาวิน, ระบบอัยการและศาลทหาร, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510), น. 55

⁸ สุรินทร์ ถั่วทอง, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 51.

⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น. 35.

แล้ว¹⁰ ต่อมาความรับผิดชอบของพนักงานอัยการได้ถูกตัดทอนลงตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน พนักงานอัยการไม่มีหน้าที่เริ่มคดี มีหน้าที่เพียง “ฟ้องคดี” เท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 2 (5) ซึ่งได้อธิบายคำนิยามว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการ หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ นอกจากนี้มิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมีได้รับการสอบสวนในคดีนั้นก่อน¹¹

อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการของไทยไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน ยกเว้นคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายโดยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยอัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ¹² แต่อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเป็นของพนักงานสอบสวนตลอดจนดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้โดยอิสระ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องของไทยแยกความรับผิดชอบออกเป็นการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนแล้วต่อด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ และการแยกความรับผิดชอบนี้เป็นการแยกที่ค่อนข้างเด็ดขาด ซึ่งต่างกับในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศภาคพื้นยุโรปไม่มีการแบ่งแยกความรับผิดชอบเช่นนั้น แต่การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว และเป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะพนักงานอัยการต้องนำคนขึ้นสู่การพิจารณาของศาล จึงชอบที่พนักงานอัยการจะเข้าดำเนินคดีได้ตั้งแต่ต้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า พนักงานอัยการจะเป็นผู้สอบสวนคดีเองทุกคดี แต่หมายความว่า พนักงานอัยการต้องมีอำนาจที่จะเข้าดำเนินคดีเอง หรือเข้าควบคุมคดีได้ด้วย¹³

ดังนั้น ตามระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยในปัจจุบัน “อัยการเป็นชั้นไต่ตรองคดี” กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่พิจารณาความเห็นของพนักงานสอบสวนจากสำนวนการสอบสวนว่าเห็นสมควรจะส่งคดีให้มีการฟ้องร้องหรือไม่ฟ้องเท่านั้น แม้จะมีมาตรการบางอย่างที่กฎหมายให้พนักงานอัยการทำได้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่น่าจะถูกต้องกับความเป็นจริง เช่น มีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ส่งพยานมาเพื่อซักถามได้¹⁴ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร เห็นว่า ไม่เป็นหลักประกันเพียงพอในการอำนวยความสะดวกของอัยการ และจากการที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนนี้เอง ดังนั้นพนักงานอัยการอาจนำคน

¹⁰ โทเม็น ภัทธกริมย์, ข, งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม, อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ชุดติภากรพิมพ์, 2533), น. 1.

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

¹³ คณิต ฌ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น. 42.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรค 2(ก)

ไม่เกิดขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้ เนื่องจากพนักงานอัยการทำงานตามตัวอักษรเท่านั้นทำให้ไม่ทราบข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิของทั้งผู้ต้องหาและผู้เสียหาย แต่ในทางทฤษฎีพนักงานอัยการจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้

อนึ่ง เมื่อมีข้อสงสัยอันควรเชื่อว่ามีกรกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีหรือไม่ และถ้าฟังได้ว่ามีกรกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจริง เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องฟ้องร้องคดีนั้นต่อไปหรือไม่ ทั้งนี้ในต่างประเทศเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอัยการโดยตรง เพราะการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ โดยที่อัยการเป็นองค์กรเดียวที่รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องอันเป็นไปตามระบบกล่าวหาที่สมบูรณ์ สำหรับประเทศไทยแล้วความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาก่อนชั้นศาลแยกออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนได้โดยอิสระ ส่วนอัยการเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะสั่งคดีให้มีการฟ้องคดีอาญาหรือไม่เท่านั้น อันเป็นวิธีพิจารณาความอาญาที่ผิดระบบเพราะแยกความรับผิดชอบที่ค่อนข้างเด็ดขาด ดังนั้น จึงต้องพิจารณาหลักการดำเนินคดีอาญาของแต่ละฝ่าย¹⁵

อำนาจของพนักงานอัยการในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดยปกติมีอยู่ด้วยกัน 2 หลักคือ หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย และหลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ¹⁶

1. หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality principle) มีหลักการว่า เมื่ออัยการพิจารณาพยานหลักฐานการสอบสวนแล้วมีเหตุผลเชื่อว่า ผู้ต้องหากระทำความผิด อัยการมีหน้าที่ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเสมอ และเมื่อฟ้องแล้วจะยุติคดีด้วยการถอนฟ้องไม่ได้ การฟ้องคดีตามกฎหมายนี้มีผลดีตรงที่ว่าทำให้การบังคับการเป็นไปตามกฎหมาย (Law Enforcement) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค แต่การฟ้องคดีตามกฎหมายนี้ก็มิผลเสีย คือ ขาดความยืดหยุ่น และทำให้ใช้กฎหมายอย่างกระด้างเกินไป จึงได้มีการลดความเข้มงวดของวิธีการฟ้องตามกฎหมายลงบ้าง เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็มีการแก้ไขกฎหมายให้มีการสั่งไม่ฟ้องคดีเล็กๆ น้อยๆ หลายประเภท

2. หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity principle) เป็นหลักการที่ตรงข้ามกับหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย โดยมีหลักการว่า เมื่ออัยการพิจารณาพยานหลักฐานการสอบสวนแล้วมีเหตุควรเชื่อว่า ผู้ต้องหากระทำความผิด เมื่อคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่สังคมจะได้รับจากการฟ้องคดี และคำนึงถึงผลร้ายที่เกิดแก่ผู้กระทำความผิด เนื่องจากการฟ้องคดีแล้วไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดของเขา รวมทั้งเหตุผลอื่นๆ ที่สมควร อัยการก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่

¹⁵ พรศักดิ์ พลสมบัติรัตน์, “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545), น. 35.

¹⁶ กุมพล พลวัน. ข, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 96-97.

ฟ้องผู้ต้องหาได้เสมอ และเมื่อฟ้องคดีไปแล้วหากมีเหตุผลสมควรก็อาจยุติคดีได้ด้วยการถอนฟ้อง ซึ่งหลักการฟ้องตามดุลพินิจนี้มีผลโดยตรงที่ทำให้อัยการสามารถใช้ดุลพินิจอย่างยืดหยุ่น ปรับเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เป็นอย่างดี และลดความกระด้างของกฎหมายไปได้ในตัว

การสั่งคดีของพนักงานอัยการของไทยใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ¹⁷ เนื่องจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่มีการกำหนดให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีทุกเรื่อง ซึ่งพนักงานอัยการย่อมมีดุลพินิจที่จะฟ้องคดีอาญาหรือไม่ก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน¹⁸ นอกจากนี้ยังอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้¹⁹ อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการก็จะเป็นการพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนเพื่อออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ซึ่งโดยปกติแล้วหากตามข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานปรากฏให้เห็นโดยชัดเจนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา พนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องผู้ต้องหานั้น ทั้งนี้พนักงานอัยการจะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่เชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดไว้ในคำฟ้องอยู่แล้ว แต่ในบางกรณีแม้ตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจะปรากฏว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็ตาม พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้นได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือขัดต่อ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัย หรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ²⁰

4.1.1.1 หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้อง²¹

ในการสั่งคดีนั้นขั้นตอนในการพิจารณาของพนักงานอัยการชอบที่จะเป็นไปตามลำดับดังนี้²²

¹⁷ คณิต ฒ นคร. ฎ, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 44

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35

²⁰ สิริพัฒน์ เจริญศิริ, “ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศักยภาพของผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ,” (วิทยานิพนธ์ มหบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), น. 410-411.

²¹ เพิ่งอ้าง, น. 47-48.

²² คณิต ฒ นคร. ข, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 410-411.

1. พิจารณาเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี หรือเงื่อนไขระงับคดี ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องกระทำก่อนที่จะพิจารณาในเนื้อหาคดีในขั้นต่อไป ถ้ากรณีมีเงื่อนไขระงับคดีพนักงานอัยการก็ต้องตั้งระงับการดำเนินคดีหรือยุติการดำเนินคดีเพราะเหตุนั้น

2. เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาแล้วว่า กรณีนั้นไม่มีเงื่อนไขระงับคดี พนักงานอัยการก็ต้องพิจารณาต่อไปว่า การกระทำที่กล่าวหานั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า การกระทำที่กล่าวหาไม่เป็นความผิดต่อกฎหมาย พนักงานอัยการก็ต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

3. ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า การกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมาย พนักงานอัยการก็ต้องวินิจฉัยต่อไปว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาไม่เป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการก็ต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้น

4. ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า การกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมายและเห็นว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการก็ต้องวินิจฉัยต่อไปว่า พยานหลักฐานเพียงพอแก่การพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่เพียงพอ พนักงานอัยการก็ต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

5. แม้ว่าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมาย ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด และมีพยานหลักฐานเพียงพอ พนักงานอัยการก็จะชอบที่จะพิจารณาต่อไปเป็นลำดับสุดท้ายอีกว่ามีเหตุอันควรที่จะไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า มีเหตุอันควรไม่ฟ้องผู้ต้องหา พนักงานอัยการก็ต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหานั้น

จากหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการดังกล่าวข้างต้น แสดงว่าพนักงานอัยการจะใช้อำนาจในการสั่งไม่ฟ้องในคดีที่ปรากฏว่ามีเงื่อนไขระงับคดี หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือแม้ปรากฏหลักฐานพอฟ้อง พนักงานอัยการก็จะไม่ฟ้องเพราะเหตุที่ว่า การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ²³ หรือเพื่อกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยาน หรือนโยบายของรัฐอันถือว่ามีเหตุอันควรไม่ฟ้องผู้ต้องหา ทั้งนี้พนักงานอัยการจะใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในการสั่งคดี²⁴ ตลอดจนเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปด้วยความชอบธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด อีกทั้งต้องคำนึงถึงผลร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดอาญากับผลได้ผลเสียระหว่างประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการสั่งฟ้องคดีว่าได้สัดส่วนกันหรือไม่ ซึ่งการใช้ดุลพินิจดังกล่าวนี้มีขั้นตอนในการวินิจฉัยด้วยความละเอียดถี่ถ้วนเพื่อให้ได้ข้อยุติว่า

²³ กุมพล พลวัน, ข, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 102.

²⁴ คณิต ฌ นคร ช, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 22, น. 410-411

สมควรจะสั่งฟ้องหรือไม่ อย่างไรก็ตามการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการที่ช่วย
 กลับกรอกราคาคดีอาญาที่จะมาสู่ศาลด้วย²⁵

4.1.1.2 การตรวจคำสั่งไม่ฟ้องคดี

หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจในกรณีสั่งไม่ฟ้อง ถือได้ว่าเป็นมาตรการในการควบคุมการ
 ดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ แม้ว่าโดยทั่วไปพนักงานอัยการจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ
 ผู้บังคับบัญชา แต่พนักงานอัยการก็มีความเป็นอิสระในฐานะองค์กร กล่าวคือ ในการใช้อำนาจและ
 หน้าที่ของการดำเนินคดีอาญา พนักงานอัยการมีความเป็นอิสระจากภายนอกไม่ผูกมัดกับความเห็น
 และคำสั่งขององค์กรอื่นหรือนักการเมือง ความเป็นอิสระของพนักงานอัยการดังกล่าวจะเป็น
 หลักประกันในการดำเนินคดีอาญาให้แก่บุคคลด้วยความเท่าเทียมกัน²⁶ อย่างไรก็ตามดุลพินิจในการ
 สั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการสามารถตรวจสอบคำสั่งเช่นนั้นได้เสมอ นับตั้งแต่มาตรการ
 ตรวจสอบโดยองค์กรภายในและองค์กรภายนอก

1. การตรวจสอบโดยองค์กรภายใน

องค์กรอัยการเป็นองค์กรที่มีลำดับชั้นในการบังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาจึงเป็น
 ผู้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของพนักงานอัยการในสำนักงานของตนเป็นปกติ นอกจากนี้ยังมีการ
 ตรวจสอบจากสำนักงานคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) สำนักงานวิชาการ สำนักงานคดีอัยการสูงสุด
 และสำนักงานคดีศาลสูงอีกด้วย ดังนั้น องค์กรอัยการจึงมีขั้นตอนควบคุมภายใน 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การตรวจสอบการสั่งไม่ฟ้องคดีโดยอัยการสูงสุด กล่าวคือ ตามระเบียบกรม
 อัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 51 กำหนดว่า “ถ้าพนักงาน
 อัยการเห็นว่าการฟ้องคดีใดจะเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและ
 ศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติหรือต่อ
 ผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอความเห็นพร้อมสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการ (อัยการ
 สูงสุด) เพื่อสั่ง” จากมาตรการที่วางไว้ทำให้การสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการได้รับการ
 พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนระมัดระวัง โดยการผ่านการพิจารณาของอัยการสูงสุดเท่านั้น²⁷ หากใช้
 อำนาจของพนักงานอัยการ โดยทั่วไปที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีด้วยเหตุผลพิเศษนี้ได้ทั้งนี้ ปัจจุบันได้มีการ
 พัฒนาปรับปรุงระเบียบและหลักปฏิบัติราชการในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการให้

²⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม,” บทบัญญัติ, น. 145-146 (ธันวาคม 2539).

²⁶ คณิต ณ นคร. ฎ., “คำพิพากษาศาลฎีกาผูกมัดพนักงานในการดำเนินคดีอาญาเพียงใด,”
วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 18, ฉบับที่ 2, น. 119 (มิถุนายน 2531).

²⁷ ณรงค์ ใจหาญ. ข, การตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 เดือนตุลา, 2540), น. 210-212.

เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความโปร่งใส อำนาจความยุติธรรมและสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง จึงเปลี่ยนมาเป็น “ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547”

1.2 การตรวจสอบสำนวนการสั่งไม่ฟ้อง โดยผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนนั้นๆ กล่าวคือ ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2539 ข้อ 20 ทวิ กำหนดว่า “หัวหน้าพนักงานอัยการและอัยการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำรายงานบัญชีแสดงรายละเอียดโดยสรุปเฉพาะคดีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง และคดีที่มีคำสั่งเกี่ยวกับของกลางที่มีผลไม่ชอบรับทุกคดี โดยจัดทำเป็นรายเดือนตามแบบและวิธีการที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด แล้วรายงานต่ออัยการพิเศษ หรืออัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญาเขต แล้วแต่กรณี

อัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญาและอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญาเขต มีอำนาจเรียกสำนวนคดีหนึ่งคดีใดมาตรวจสอบ และพิจารณาประกอบรายงานบัญชีแสดงรายละเอียดดังกล่าวในวรรคก่อนได้”

2. การตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแล้ว คำสั่งดังกล่าวจะได้รับการตรวจสอบจากเจ้าพนักงานตำรวจ ตั้งแต่ระดับผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ จนถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สำหรับคำสั่งไม่ฟ้องในคดีความผิดที่เกิดขึ้นในจังหวัดอื่นที่นอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้ตรวจสอบ หากองค์กรภายนอกดังกล่าวได้ตรวจสอบแล้ว เห็นว่าควรสั่งฟ้องก็จะส่งเรื่องพร้อมทั้งเหตุผลในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการเสนอให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด ทั้งนี้ คำชี้ขาดความเห็นแย้งของอัยการสูงสุดเป็นที่สุด²⁸ และถือเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีมีผลห้ามมิให้สอบสวนคดีนั้นใหม่ เว้นแต่จะปรากฏว่ามีหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหา นั้นได้²⁹

3. การตรวจสอบโดยประชาชน

แม้ว่าพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องคดีเองได้โดยมิถูกตัดสิทธิในการฟ้องคดี³⁰ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายได้กำหนดให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ³¹ โดยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานสอบสวนเป็น

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146

ผู้ริเริ่มคดี การแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีผ่านพนักงานสอบสวนจึงชอบด้วยเหตุผล เพราะพนักงานสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่มคดีควรต้องรับทราบผลของคดีด้วย ทั้งการกระทำเช่นนี้ยังเป็นประกันมิให้มีการดำเนินคดีอาญาเรื่องนั้นกับผู้ต้องหาซ้ำ อีกส่วนการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้เสียหายทราบด้วย ก็เพราะว่าตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ด้วย และคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ คือหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจอีกด้วย ฉะนั้น เมื่อผู้เสียหายทราบคำสั่งของพนักงานอัยการแล้วก็จะได้พิจารณาว่าจะสมควรฟ้องคดีด้วยตนเองหรือไม่อย่างไรต่อไป³² อย่างไรก็ตามแม้จะมีกฎหมายกำหนดไว้ แต่เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของอัยการสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจได้ โดยเฉพาะในกรณีการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีโดยให้แจ้งเป็นหนังสือและต้องระบุเหตุผลในการสั่งคดีนั้นไว้โดยละเอียด หากผู้เสียหายหรือผู้แทน โดยชอบธรรม ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยาของผู้เสียหาย ร้องขอทราบคำสั่งและเหตุผล นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรคสี่ ได้วางหลักว่า เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาด ไม่ฟ้องผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือผู้มีส่วนได้เสีย มีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนรวมทั้งเหตุผลในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ³³ อันเป็นก้าวแรกหรือเป็นจุดเริ่มต้นของการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งสามารถเปิดเผยได้ และโปร่งใสต่อประชาชน และเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานของรัฐมีความละเอียดถี่ถ้วน³⁴ซึ่งพ้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (7) ที่ได้วางหลักไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือ การพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร³⁵ หากไม่เห็นชอบด้วยผู้เสียหายก็อาจนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลด้วยตนเองได้ นอกจากนี้หากปรากฏว่าการสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการมิได้กระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะเหตุที่พนักงานอัยการประสงค์ช่วยผู้ต้องหา หรือแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนจากการทำหน้าที่ดังกล่าว ประชาชนสามารถดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ดังนี้

³² คณิต ฅ นคร. ค, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 452.

³³ คณิต ฅ นคร. ค, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 453.

³⁴ คณิต ฅ นคร. รุ, *รัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2541), น. 359.

³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (7)

1) แจ้งความร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษพนักงานอัยการต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินคดีอาญาดังกล่าวได้

2) ดำเนินการถอดถอนพนักงานอัยการออกจากตำแหน่งโดยทางการเมืองได้³⁶

3) สามารถร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน³⁷

อย่างไรก็ตาม คำสั่งของพนักงานอัยการเป็นการใช้อำนาจในฐานะกึ่งตุลาการ และมีความเป็นอิสระ ไม่ผูกมัดกับหน่วยงานอื่นและนักการเมือง ตลอดจนมีความเป็นกลาง เพราะฉะนั้น การตรวจสอบการออกคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หรืออัยการสูงสุดนี้จะไม่เป็นผลเป็นการเปลี่ยนแปลงคำสั่ง

4.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย: การฟ้องคดีอาญาในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์

คำว่า “ผู้เสียหาย” ได้มีการให้ความหมายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงความหมายเสียก่อน

4.1.2.1 นิยามของคำว่าผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้นิยามคำว่าผู้เสียหาย หมายถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนดังบัญญัติไว้ตามมาตรา 4, 5 และ 6

จากคำนิยามดังกล่าวผู้เสียหายจึงหมายถึงบุคคล 2 ประเภท คือ³⁸

1. ผู้ที่ได้รับความเสียหายที่แท้จริง
2. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง

1. ผู้ที่ได้รับความเสียหายที่แท้จริงความหมายของผู้เสียหายที่แท้จริงนั้น ได้มีแนวความคิดเห็นเป็น 2 แนวทาง ที่ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ คือ

1.1 ผู้เสียหายที่แท้จริงในแนวความเห็นแรกซึ่งนักนิติศาสตร์ไทยส่วนใหญ่เห็นพ้องด้วย เป็นแนวทางที่ศาลฎีกาได้พยายามตั้งหลักเกณฑ์ไว้ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้

1.1.1 มีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จะต้องพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอื่นใดที่ระบุความผิดและกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งวิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้กระทำความผิดด้วย หากไม่มีการกระทำความผิดอาญาก็ถือว่าไม่มีใครเป็นผู้เสียหาย

³⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 270-274

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 244-245

³⁸ คะเนิง ภาไชย, ข, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 22.

1.1.2 บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้น มีแนวการพิจารณา ดังนี้

ก. บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่เป็นหลักสำคัญในการพิจารณาตัวผู้เสียหาย และหลักนี้มาจากหลักผู้เสียหายโดยตรงนั่นเอง หากกฎหมายคุ้มครองบุคคลใด บุคคลนั้นก็เป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น ถ้าบทบัญญัติของกฎหมายบทใดมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองบุคคลประเภทใดแล้ว การฝ่าฝืนบทบัญญัตินั้นเป็นการกระทำผิดต่อบุคคลนั้น บุคคลนั้นจึงเป็นผู้เสียหาย หากกฎหมายไม่ประสงค์จะคุ้มครองบุคคลใดแล้ว บุคคลนั้นย่อมไม่เป็นผู้เสียหายต้องพิจารณาถึงความประสงค์ของความผิดแต่ละฐานเป็นเกณฑ์ เช่น ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 ผู้เสียหายที่จะฟ้องได้คือ ผู้ที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจนั้น เจ้าของรถยนต์ที่ถูกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย³⁹

ข. การฝ่าฝืนบทบัญญัตินั้นได้กระทำต่อผู้เสียหาย หรือไม่ความเสียหายนั้นเป็นผลโดยตรงอันเกิดจากการกระทำผิด หรือที่เรียกว่า ความเสียหายโดยตรง กล่าวคือ เมื่อได้รับความว่ากฎหมายบทนั้นมุ่งประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลประเภทใดแล้วและผู้เสียหายเป็นบุคคลในประเภทนั้น กรณีจะต้องได้รับความด้วยว่าการฝ่าฝืนกฎหมายบทนั้นได้กระทำต่อผู้เสียหาย หากความเสียหายไม่ได้เกิดแก่ผู้นั้นแล้วย่อมไม่เป็นผู้เสียหาย หลักนี้ถือความแน่ชัดของบุคคลผู้เสียหายนั่นเอง⁴⁰ ซึ่งหมายความว่า ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำผิด ถ้าไม่จำกัดแล้วเอาแต่ผลโดยตรงจากการกระทำผิดก็จะทำให้ใครมาฟ้องคดีอาญาได้ทั้งนั้น แม้แต่ผู้ที่ถูกกระทบกระเทือนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยทางอ้อมก็มาฟ้องได้ จึงไม่ใช่ความมุ่งหมายที่จะให้ฟ้องคดีอาญาได้อย่างมีข้อจำกัด

1.1.3 บุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ ผู้เสียหายนั้นจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย หรือยินยอมให้มีการกระทำผิดต่อตนเอง การกระทำผิดนั้นต้องมิได้มีมูลมาจากตนเองที่มีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักนี้เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ผู้ที่จะมาฟ้องคดีอาญาต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์”⁴¹ นั่นคือศาลจะไม่ยอมให้ผู้ใดมาศาลเพื่อช่วยให้ตนได้รับประโยชน์จากการที่ตนได้

³⁹ อรรถพล ใหญ่สว่าง, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 96.

⁴⁰ เพิ่งอ้าง, น. 113.

⁴¹ คะนิง ภาไชย, ข, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 38, น. 30.

กระทำผิด หรือสมัครใจยอมรับการละเมิดซึ่งทำให้การนั้นไม่เป็นละเมิด เช่น จำเลยหลอกเอาเงิน นายคำ โดยบอกว่าสามารถติดต่อวังเต็นให้นายแดงเป็นเสมียนปกครองได้ตามที่สมัครสอบไว้ เท่ากับนายคำใช้ให้จำเลยไปจูงใจให้เจ้าพนักงานกรมการสอบทำการอันไม่ชอบด้วยหน้าที่ อาจถือว่าคำใช้ให้จำเลยกระทำผิด คำจึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจร้องทุกข์⁴²

1.2 ความเห็นเกี่ยวกับผู้เสียหายในอีกแนวทางนั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้ให้ความเห็นไว้ว่า⁴³ การพิจารณาความอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือไม่ ต้องพิจารณาที่ ความเสียหาย โดยความผิดอาญาแต่ละฐานถ้าพิจารณาจากบทกฎหมายนั้นเองจะมีสิ่งที่กฎหมาย ประสงค์จะคุ้มครอง และสิ่งเดียวกันนี้ถ้าพิจารณาจากตัวผู้กระทำความผิดก็จะเป็นสิ่งที่ล่วงละเมิด สิ่งที่ว่านี้หาใช่วัตถุหรือบุคคลหรือสิ่งที่มีรูปร่างมีตัวตน แต่เป็นสถานะในทางความคิด สิ่งเหล่านี้คือ คุณธรรมในทางกฎหมาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ คุณธรรมในทางกฎหมายที่เป็นส่วน บุคคล (Individualrechtsgut) และคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (Universalrechtsgut)

คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่บุคคลอ้างความเป็น เจ้าของได้ ส่วนคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม บุคคลไม่อาจอ้างความเป็นเจ้าของได้ เหตุนี้ ผู้เสียหายจึงหมายถึง บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำ ความผิดอาญา ฉะนั้น ในการที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายในความผิดอาญาฐานหนึ่งฐาน ใดหรือไม่ จึงจำเป็นต้องค้นหาคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดอาญาฐานนั้นก่อน และความเสียหาย ก็คือ การที่คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลถูกล่วงละเมิดนั่นเอง ซึ่งหากได้มีการ สละคุณธรรมทางกฎหมายโดยชอบแล้ว ก็จะต้องถือว่าปราศจากความเสียหาย สรุปได้ว่า การ พิจารณาเรื่องผู้เสียหายต้องพิจารณาตามลำดับ ดังนี้

1. ความผิดที่จะพิจารณานั้นเป็นความผิดฐานใด
2. คุณธรรมทางกฎหมายของฐานนั้นคืออะไร
3. คุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม หรือเป็น คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมก็ย่อมมี ผู้เสียหายไม่ได้ แต่หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลก็ให้พิจารณาว่าใครเป็นเจ้าของ คุณธรรมทางกฎหมายนั้น และผู้ที่เป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้นก็คือผู้เสียหาย และ
4. ผู้เสียหายได้สละความคุ้มครองหรือไม่ ถ้าไม่สละความคุ้มครองก็เป็นผู้เสียหาย แต่ถ้าสละความคุ้มครองก็ไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย

⁴² สิริพัฒน์ เจริญศิริ, *อ้างแล้ว เชิงบรรทัดที่ 20*, น. 54.

⁴³ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เชิงบรรทัดที่ 4*, น. 120-121.

2. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง

บุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6

ส่วนอำนาจของผู้จัดการแทนผู้เสียหายที่จะดำเนินการอย่างไรได้บ้างเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 ซึ่งให้อำนาจจัดการต่อไปนี้แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ คือ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญา หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

แม้กฎหมายจะกำหนดให้มีอำนาจกระทำการดังกล่าวได้ก็ตาม ผู้จัดการแทนไม่ว่าในกรณีใดย่อมมีฐานะเสมือนตัวแทนของผู้เสียหายที่แท้จริงผู้เป็นตัวการ ฉะนั้นผู้จัดการแทนจะทำได้ก็ต่อเมื่อการนั้นหากผู้เสียหายทำเองได้ก็จะต้องทำได้โดยชอบด้วย ถ้าตัวการไม่เป็นผู้เสียหายเองแล้ว ผู้จัดการแทนก็ไม่มีอำนาจจัดการแทนได้⁴⁴ เช่น หญิงยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูกเป็นเหตุให้หญิงนั้นถึงแก่ความตาย หญิงผู้ตายยอมมีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย จึงไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เมื่อหญิงผู้ตายไม่ใช่ผู้เสียหายบิดาของหญิงนั้นไม่สามารถฟ้องจำเลยตามมาตรา 5 (2)

4.1.2.2 การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้น นอกจากจะกระทบกระเทือนต่อสังคมโดยรวมแล้ว ยังมีผลกระทบต่อผู้เสียหายโดยตรงด้วย ดังนั้น นอกจากพนักงานอัยการแล้วผู้เสียหายก็มีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญาเช่นกัน กล่าวคือ พนักงานอัยการจะฟ้องคดีอาญาทั้งในกรณีความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัวได้จะต้องมีการสอบสวนคดีนั้นแล้วโดยพนักงานสอบสวน⁴⁵ โดยเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหากไม่มีผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดแล้ว พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดได้⁴⁶ เหตุผลที่มีบทบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อให้มีการตรวจสอบและคานอำนาจในการดำเนินคดีอาญาระหว่างเจ้าพนักงานของรัฐ คือ พนักงานอัยการ กับผู้เสียหาย

⁴⁴ คะนิง ภาไชย, ข, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 38, น. 44.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

ในกรณีที่ผู้เสียหายต้องการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิด กฎหมายได้บัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายที่จะสามารถใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาได้เป็น 2 ทาง โดยผู้เสียหายจะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ หรือจะใช้สิทธิทั้งสองประการก็ได้ ดังนี้

1. โดยการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

ผู้เสียหายย่อมมีอำนาจร้องทุกข์ โดยเป็นผู้กล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด⁴⁷ ในกรณีที่เป็นการฟ้องคดีต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนความผิดดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว ทั้งนี้ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่รู้เรื่องการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด⁴⁸ มิฉะนั้นคดีอาญานั้นเป็นอันขาดอายุความ สำหรับความผิดอาญาแผ่นดินแม้ว่าผู้เสียหายจะไม่ร้องทุกข์เพื่อขอให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีให้ พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจสอบสวนคดีอาญานั้นได้เอง

2. โดยการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องคดีไว้ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางและเป็นเอกเทศแยกจากพนักงานอัยการ แม้ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการได้มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้นแล้ว ผู้เสียหายก็ยังมีอำนาจที่จะฟ้องคดีนั้นได้ด้วยตนเอง⁴⁹ การที่ผู้เสียหายใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง ศาลจะสั่งไต่สวนมูลฟ้องก่อน⁵⁰ หากศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลแล้วผู้เสียหายก็มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

นอกจากนี้ หากผู้เสียหาย และพนักงานอัยการต่างฝ่ายต่างดำเนินคดีอาญาของตน โดยไม่ได้มีการรวมการพิจารณาเข้าด้วยกัน หากศาลชั้นต้นในคดีใดคดีหนึ่งได้มีคำพิพากษาสิทธิในการดำเนินคดีอาญามาฟ้องของอีกคดีหนึ่งยอมเป็นอันระงับไป⁵¹ แม้จะฟ้องคดีไว้ก่อน ผลก็คือ ศาลต้องจำหน่ายคดี และในคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการฟ้องก่อน หากศาลมีคำพิพากษาให้ยกฟ้องอีกฝ่ายจะนำคดีนั้นมาฟ้องใหม่ไม่ได้ เนื่องจากเป็นไปตามหลักกฎหมายสากลที่ว่า บุคคลไม่ควรถูกลงโทษสองครั้งในความผิดเดียวกัน (ne bis in idem)

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7)

⁴⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1)

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

4.1.3 หลักการและเหตุผลของมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล”

- 1) พนักงานอัยการ
- 2) ผู้เสียหาย

แสดงว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตราดังกล่าวได้ให้อำนาจแก่บุคคลทั้ง 2 ประเภทที่จะสามารถฟ้องคดีแก่ผู้กระทำความผิด หรืออาจกล่าวได้ว่ามาตรา 28 ได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยมีเจตนารมณ์ในการให้อำนาจเอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งกระทำในฐานะพนักงานของรัฐ⁵² ดังปรากฏในบันทึกการประชุมของคณะกรรมการ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อวันที่ 17 และ 20 มกราคม 2547 ซึ่งได้ให้เหตุผลในการที่ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายที่จะยังคงมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เท่าเทียมกับพนักงานอัยการไว้ดังต่อไปนี้

1) อำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นอำนาจที่มีมาตั้งแต่เดิมนับตั้งแต่ประเทศไทยยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา ซึ่งอำนาจดังกล่าวถือได้ว่ามีมานานแล้ว จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของประชาชนทุกคน ดังนั้น ผู้เสียหายจึงควรมีสถานีอยู่ต่อไป

2) ในขณะนั้นอัยการเพิ่งได้รับการจัดตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาของรัฐในระยะเริ่มแรก ซึ่งระบบอัยการในขณะนั้นยังไม่มีกำลัง และประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นจึงต้องให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ด้วย⁵³

นอกจากนี้ เหตุผลของการให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้นั้นน่าจะมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้ด้วยเช่นกัน

1. เนื่องจากผู้เสียหายได้รับผลร้าย หรือความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรง จึงควรเป็นผู้เยียวยารักษาความเสียหายด้วยตนเอง⁵⁴

⁵² กุมพล พลวัน, ค, “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา.” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 13, ฉบับที่ 1, น. 125 (พฤศจิกายน 2523).

⁵³ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น. 54-55.

⁵⁴ กิตติ บุศยพลากร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 6.

2. ต้องการให้มีการถ่วงดุลอำนาจฟ้องคดีของพนักงานอัยการ หรืออำนาจของรัฐ ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายย่อมฟ้องคดีดังกล่าวได้⁵⁵

3. เหตุผลทางอุดมการณ์ รวมทั้งแนวความคิดของนักนิติศาสตร์กล่าวคือ นักนิติศาสตร์ ของไทยในสมัยที่มีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาส่วนใหญ่ไปศึกษากฎหมาย ที่สหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นประเทศที่ให้เอกชนมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ย่อมได้รับอิทธิพล และ แนวความคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในกฎหมาย และระบบการดำเนินคดีในประเทศไทย⁵⁶

4. เหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากการล่าอาณานิคมของสหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ทำให้ประเทศไทยได้สูญเสียสิทธิเสรีภาพนอกอาณาเขต เพราะ เห็นระบบกฎหมาย และศาลไทยยังล้าหลัง และมีบทกำหนดโทษที่รุนแรงและป่าเถื่อน ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงได้ปฏิรูประบบกฎหมายไทย เพื่อต่อต้านการคุกคามของ ประเทศมหาอำนาจตะวันตก เพื่อให้เป็นที่ยอมรับทั้งสหราชอาณาจักร ซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์ และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งใช้ระบบประมวลกฎหมาย จึงได้ผสมผสานกันทั้งของสหราชอาณาจักร (ที่มีอิทธิพลฝังรากลึกในระบบกฎหมาย และการดำเนินคดีของไทย) ให้เข้ากับสาธารณรัฐฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตามกฎหมายได้บัญญัติให้ผู้เสียหายมีอำนาจขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงาน อัยการที่ได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว⁵⁷ หรือกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาไว้แล้ว ต่อมาได้ ถอนฟ้องคดีดังกล่าวกฎหมายก็ให้อำนาจผู้เสียหายนำคดีดังกล่าวมาฟ้องได้อีกภายในอายุความ⁵⁸ และการที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายยังคงมีอำนาจที่จะฟ้องคดีต่อศาลนั้นด้วย ตนเองได้อีก⁵⁹ เพื่อเป็นการเน้น หรือยืนยันอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายต่อศาลตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น⁶⁰

4.1.4 หลักการตรวจสอบอำนาจฟ้องระหว่างรัฐและผู้เสียหาย

แม้ว่าอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน และกัน แต่ละฝ่ายไม่มีอำนาจยับยั้งการฟ้องคดีของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นการดำเนินการฟ้องร้องของ

⁵⁵ คณิต ฌ นคร. ท, “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, น. 187 (มิถุนายน 2521).

⁵⁶ กุมพล พลวัน. ก, *กระบวนการยุติธรรมการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น 19.

⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34

⁶⁰ พรศักดิ์ พลสมบัตินันท์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น. 47-49.

ผู้เสียหายจึงแตกต่างหากจากการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ คดีอาญาเรื่องเดียวกันอาจมีทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ ในกรณีที่ เป็น โจทก์แยกกันศาลมีอำนาจสั่งให้รวมการพิจารณาเป็นคดีเดียวกันเมื่อศาลเห็นชอบ โดยพลการ หรือโดยผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องในระยะใดก่อนมีคำพิพากษา⁶¹

นอกจากนี้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการต่างมีทางที่จะควบคุมการฟ้องคดีของกันและกัน โดยในคดีใดที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลไว้ก่อนแล้วผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในระยะเวลาใดระหว่างการพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 แต่สำหรับพนักงานอัยการแล้วย่อมมีอำนาจยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้ในคดีความอาญาแผ่นดินที่ได้มีการสอบสวนความผิดดังกล่าวแล้วที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลไว้แล้วเช่นกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 การให้อำนาจพนักงานอัยการในการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์นี้เพื่อช่วยควบคุมดูแลการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายให้เป็นไปโดยถูกต้อง และไม่เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนแม้จะยอมให้ผู้เสียหายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางก็ยิ่งถือว่าการฟ้องคดีนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาใดๆ มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะเท่านั้น แต่ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อความสุจริตมั่นคงปลอดภัยของสังคมด้วยเสมอผู้เสียหายเพียงกระทำการฟ้องคดีแทนรัฐเท่านั้น ยกเว้นคดีอาญาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวของผู้เสียหาย

แต่อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการและผู้เสียหายจะมีอำนาจเท่าเทียมกันในการฟ้องคดี แต่เมื่อฟ้องคดีอาญาไปแล้วและเป็นโจทก์ร่วมกัน ทั้งในกรณีที่ผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ และที่พนักงานอัยการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีอำนาจยับยั้งความเสียหายต่อคดีของตน เนื่องจากการกระทำของผู้เสียหายโดยให้มีอำนาจร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้ผู้เสียหายกระทำ หรือละเว้นการกระทำที่จะทำให้อำนาจของพนักงานอัยการเสียหายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ซึ่งถือว่าเป็นหลักการตรวจสอบอำนาจฟ้องระหว่างรัฐกับผู้เสียหาย ทั้งนี้มิได้เฉพาะพนักงานอัยการเท่านั้นที่สามารถดำเนินงานดังกล่าวได้ สำหรับผู้เสียหายไม่มีสิทธิขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้พนักงานอัยการดำเนินการใดๆ ที่ทำให้อำนาจของผู้เสียหายเสียไป ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานอัยการดำเนินการเพื่อกำเนียงถึงการรักษาประโยชน์ของรัฐซึ่งสำคัญกว่าประโยชน์ของผู้เสียหาย ย่อมแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักแม้จะให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาก็ตาม

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33

สรุป แม้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ก็ตาม อันเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย แต่พนักงานอัยการมีอำนาจยับยั้งความเสียหายต่อคดีอันเกิดจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ในกระบวนการพิจารณาของผู้เสียหายได้ตามมาตรา 32 แสดงให้เห็นว่ามีกระบวนการตรวจสอบอำนาจฟ้องระหว่างรัฐกับผู้เสียหาย อีกทั้งแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้นให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ฉะนั้น โดยหลักแล้วหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยจึงเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก⁶²

4.2 ความผิดอาญาแผ่นดิน และความผิดอาญาต่อส่วนตัว (ความผิดอันยอมความได้)

การดำเนินคดีอาญาโดยเนื้อหาเป็นการดำเนินการที่กระทำไปเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือยืนยันความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือเพื่อกำหนดโทษหรือมาตรการอื่นๆ นอกจากนี้เพื่อให้กฎหมายอาญาได้มีสภาพบังคับใช้ หรือเพื่อทำให้เกิดความสงบสันติสุขในสังคม⁶³ ฉะนั้นการกระทำที่เป็นความผิดอาญาเป็นการกระทำที่กระทบต่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคม หรือเป็นภัยแก่บุคคล รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบป้องกันตลอดจนลงโทษผู้กระทำความผิดอาญานั้น ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน⁶⁴ โดยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือ หรือวิธีการเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปราบปรามลงโทษผู้กระทำความผิด และให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเอกชนผู้ถูกกล่าวหาฟ้องร้อง⁶⁵

การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปเป็นเรื่องของรัฐ กล่าวคือ รัฐมีอำนาจที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม แม้เอกชนผู้ได้รับความเสียหายจะประสงค์ให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดหรือไม่ รัฐมีอำนาจหน้าที่โดยสมบูรณ์ที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามความผิดอาญาบางประเภทขึ้นอยู่กับเจตจำนง

⁶² พรศักดิ์ พลสมบัติรัตน์, *อ่าแล้ว เชิงอรรถที่ 15*, น. 49-50.

⁶³ คณิต ฅ นคร. จ, “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง,” *วารสารอัยการ*, ปีที่ 4, ฉบับที่ 42, น. 53 (มิถุนายน 2524).

⁶⁴ คณิต ฅ นคร. จ, “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์*, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, น. 29 (กันยายน 2520).

⁶⁵ คะเนิง ภาไชย. ข, *อ่าแล้ว เชิงอรรถที่ 38*, น. 17.

ของเอกชนผู้เสียหาย⁶⁶ โดยให้อำนาจเอกชนผู้เสียหายเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี หรือระงับการดำเนินคดีความผิดประเภทนี้เรียกว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการกระทำ ความผิดอาญานั้นโดยหลักแล้วต้องถือว่าเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน กรณีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว (หรือความผิดอันยอมความได้) นั้น กฎหมายจะบัญญัติเป็นข้อยกเว้น⁶⁷

ความผิดอาญาแผ่นดิน

มีลักษณะเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อความสงบสุขเรียบร้อยของสังคมโดยรวม แม้ผลแห่งการกระทำผิดนั้นจะเกิดกับเอกชนผู้เสียหายจากการกระทำนั้นโดยตรง แต่ลักษณะความผิดดังกล่าวมีผลต่อความรู้สึกของประชาชนว่า ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของตนปราศจากความปลอดภัย ความผิดลักษณะนี้มีความเป็นอาชญากรรมมาก เป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนรวมที่กระทบต่อประโยชน์ของสาธารณะโดยตรง เป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าการคุ้มครองผู้เสียหาย ได้แก่ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อความสงบสุข และความปลอดภัยของประชาชน ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ

ในส่วนนี้พอจำแนกความผิดอาญาแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญา ได้ดังนี้

(1) ลักษณะ 1 ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรนี้อยู่ในลักษณะที่ 1 ตั้งแต่มาตรา 107 ถึงมาตรา 112 มีสิ่งทีกฎหมายมุ่งจะคุ้มครองเป็นส่วนมหาชน ขอยกตัวอย่างเช่น ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 107 วรรคหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบความผิดในส่วนการกระทำคือ “การปลงพระชนม์” คำว่า ปลงพระชนม์นี้มีความหมายว่า ฆ่า ผู้กระทำต้องมีเจตนาฆ่าตามนัยแห่งมาตรา 288 องค์ประกอบความผิด ในส่วนจิตใจคือ “เจตนา”⁶⁸จะเป็นเจตนาโดยประสงค์ต่อผลหรือโดยยอมเล็งเห็นผลก็ได้ และผู้กระทำจะมีเจตนาดังกล่าวได้ต่อเมื่อผู้กระทำรู้ว่าบุคคลที่ตนกระทำต่อเป็นพระมหากษัตริย์⁶⁹

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่าความถึง “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6.”

⁶⁷ คณิต ฒ นคร. ฒ, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น. 12.

⁶⁸ จิตติ ดิงสภักดิ์, กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรัชการพิมพ์, 2543), น. 2-3.

⁶⁹ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 2-3, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), น. 18.

ดังนั้น ความผิดในฐานนี้มีสิ่งที่กฎหมายประสงค้จะคุ้มครอง หรือที่เรียกว่าคุณธรรมทางกฎหมายคือ “ความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร” เพราะความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเป็นกรณีพิเศษยิ่งกว่ากระทำต่อบุคคลทั่วไป เพราะองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวผู้ใดจะละเมิดมิได้ตามรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้ประมวลกฎหมายอาญาของไทยตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันจึงได้บัญญัติคุ้มครองพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้เป็นกรณีพิเศษ ดังนั้นการกระทำใดที่กระทบต่อความผิดฐานนี้ ถือว่าก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมมีผลต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งทำให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐอย่างแท้จริง บุคคลผู้เสียหายจึงไม่สามารถเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีของรัฐได้ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายมีคุ้มครองพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการส่วนตัวเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีประสงค้จะคุ้มครองสถาบัน ซึ่งถือว่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน การกระทำผิดลักษณะนี้จึงมีความเป็นอาชญากรรมอย่างมากทำให้ไม่สมควรยอมความได้

(2) ลักษณะ 2 ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง

ความผิดที่อยู่ในลักษณะ 2 นี้เป็นความผิดเกี่ยวกับการปกครอง คือความผิดต่อเจ้าพนักงานมาตรา 136 ถึงมาตรา 146 และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามมาตรา 147 ถึงมาตรา 166

ก่อนจะกล่าวถึงความผิดที่เกี่ยวกับการปกครองในลักษณะดังกล่าวเราต้องทราบถึงความหมายของเจ้าพนักงาน และความผิดต่อเจ้าพนักงานเสียก่อนว่าหมายความว่าอย่างไรบ้าง ซึ่งขออธิบายความหมายได้ดังนี้

ความหมายของเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา หมายถึงผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางฝ่ายบริหารไม่ว่าจะเป็นข้าราชการการเมืองหรือข้าราชการประจำ รวมตลอดทั้งฝ่ายตุลาการและฝ่ายรัฐสภา⁷⁰ ส่วนความผิดต่อเจ้าพนักงานคือ บุคคลธรรมดากระทำผิดต่อเจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายระบุไว้ชัดว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญาหรือบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการไม่ว่าจะเป็นประจำหรือชั่วคราวและไม่ว่าจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อการนั้นหรือไม่⁷¹

ในความผิดต่อเจ้าพนักงานนี้ สิ่งที่ถูกกฎหมายประสงค้จะคุ้มครอง คือ “ความเด็ดขาดแห่งอำนาจรัฐ” ซึ่งประสงค้จะคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นการกระทำความผิดใดที่กระทบต่อเจ้า

⁷⁰ จิตติ ดิงสภักดิ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 68*, น. 67-68.

⁷¹ หยุต แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 69*, น. 43.

พนักงาน จึงถือได้ว่าเป็นการกระทบและก่อให้เกิดความไม่สงบสุขของสังคม เพราะบทบัญญัติ ความผิดมิได้คุ้มครองตัวบุคคลซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน แต่ประสงค์จะคุ้มครององค์กร ดังนั้นแล้วการ กระทำความผิดใดที่กระทบต่อความดีความชอบแห่งอำนาจรัฐย่อมเป็นการกระทำที่กระทบต่อรากฐาน ในการปกครองสังคมให้เป็นปกติสุข กฎหมายจึงจำเป็นต้องบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน บุคคลผู้เสียหายจึงไม่อาจเข้ามาเป็นเงื่อนไขให้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีได้

(3) ลักษณะ 3 ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม

ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรมในลักษณะนี้ ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติแยกไว้เป็น 2 หมวด คือ ความผิดที่ราษฎรกระทำต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ตามมาตรา 167 ถึงมาตรา 199 และความผิดที่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมกระทำในตำแหน่งหน้าที่ตามมาตรา 200 ถึง มาตรา 205 ความผิดในลักษณะเช่นนี้เกี่ยวกับเจ้าพนักงานประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ คือเจ้าพนักงาน ในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ตำแหน่งตุลาการ พนักงานอัยการ ผู้ว่าคดี พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานหรือผู้มีอำนาจสืบสวนหรือจัดการให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา

ความผิดทางอาญาในหมวดนี้ สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือความดีความชอบแห่ง อำนาจรัฐในการยุติธรรมที่ละเมิดมิได้ มีลักษณะคุ้มครองส่วนรวม มิใช่คุ้มครองตัวบุคคล เป็นการ คุ้มครองความดีความชอบแห่งอำนาจรัฐหรือคุ้มครองความบริสุทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมที่ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมุ่งประสงค์จะคุ้มครองให้บุคคลในสังคมได้รับความยุติธรรมอย่าง เสมอภาค ดังนั้นการกระทำความผิดตามลักษณะนี้ย่อมกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม กฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดินอันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็น ของรัฐ

(4) ลักษณะ 4 ความผิดเกี่ยวกับศาสนา

ความผิดเกี่ยวกับศาสนาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 206 ถึงมาตรา 208 ซึ่งมีสิ่งทีกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “ความสงบสาธารณะ”⁷² ซึ่งเป็นคุณธรรมทาง กฎหมายที่เป็นส่วนรวม การกระทำด้วยประการใดๆ แก่วัดหรือสถานที่อันเป็นที่เคารพในทาง ศาสนาของหมู่ชนย่อมเป็นการเหยียดหยามศาสนา (ไม่จำกัดว่าศาสนาใด) ซึ่งพิจารณาถึงความยึดถือ ในศีลธรรมของมนุษย์ประกอบด้วย ฉะนั้นการกระทำอันเป็นการเหยียดหยามศาสนาจะต้องเป็น การกระทำที่ถึงขนาดก่อความสงบสาธารณะ⁷³ จึงมีลักษณะของการกระทำความผิดที่มีความ เป็นอาชญากรรมอันกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นส่วนที่คุ้มครองส่วนรวมอันเป็นการป้องกันการ กระทบต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในข้อบัญญัติทางศีลธรรม ดังนั้นการกระทำผิดตามบทบัญญัติ

⁷² คณิต ฌ นคร. ฌ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 67, น. 183.

⁷³ เพิ่งอ้าง เจริญธรรมที่ 67, น. 183-184.

ทางอาญาลักษณะนี้ย่อมกระทบต่อประโยชน์ของประชาชนอันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยของสังคม บทบัญญัติของกฎหมาย จึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดินอันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ

(5) ลักษณะ 5 ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน

ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชนบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 209 ถึงมาตรา 216 ซึ่งมีสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “ความสงบสุขของประชาชน”⁷⁴ อันเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม การกระทำความผิดตามบทบัญญัติทางอาญามาตรานี้จึงเป็นความผิดที่เป็นอาชญากรรมอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม เกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชนมิใช่ทำเฉพาะเจาะจงแก่บุคคลเป็นส่วนตัวอย่างเดียวแต่สังคมยังได้รับผลกระทบไปด้วยในแง่ความสงบสุขของประชาชน ดังนั้นบทบัญญัติของกฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดินอันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ

(6) ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน

ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชนบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 217 ถึงมาตรา 239 มีสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “ภัยอันตรายต่อประชาชน”⁷⁵ ซึ่งเป็นส่วนที่คุณธรรมทางกฎหมายเป็นส่วนรวม ดังนั้นความผิดอาญาในลักษณะที่เกี่ยวกับการก่อให้เกิดความไม่สงบสุขและความปลอดภัยต่อประชาชน กฎหมายจึงประสงค์จะคุ้มครองความปลอดภัยและสังคมส่วนรวม ฉะนั้นอำนาจในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของรัฐ บทบัญญัติของกฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน อันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ

(7) ลักษณะ 7 ความผิดเกี่ยวกับการปลอมหรือแปลง

ความผิดเกี่ยวกับการปลอมหรือแปลง บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 240 ถึงมาตรา 269 มีสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “ความมั่นคงและความเชื่อถือ” หากมีการกระทำความผิดที่กระทบต่อความผิดเกี่ยวกับการปลอมและแปลงไม่ว่าจะเป็นเงินตรา ดวงตรา แสตมป์ ตั๋ว เอกสาร บัตรอิเล็กทรอนิกส์ หรือแม้แต่หนังสือเดินทาง ย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อความมั่นคงและความเชื่ออันมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ

ความผิดทางอาญาในหมวดเกี่ยวกับการปลอมและแปลงนี้กฎหมายจึงบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองส่วนรวม ฉะนั้นการกระทำความผิดลักษณะเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและความมั่นคงของรัฐในทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นอำนาจในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของรัฐ

⁷⁴ คณิต ฒ นคร. ฒ, อ้างแล้ว เชนงอรรถที่ 67, น. 236.

⁷⁵ เฟ็งอ้าง, น. 242.

บทบัญญัติของกฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน อันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็น ของรัฐ

(8) ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 288 ถึงมาตรา 308 ซึ่งมีสิ่งทีกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “ชีวิตมนุษย์และความปลอดภัยของร่างกาย” ตามลักษณะนี้ขอยกตัวอย่างมาตรา 288

“มาตรา 288 ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษ.....”

การกระทำความผิดตามมาตรา 288 มีผลกระทบต่อสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองในส่วนของกรอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การฆ่าจึงเป็นสิ่งไม่ควรเพราะชีวิตเป็นสิ่งที่พึงหวงแหน ฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายอาญาของมาตรานี้ก็เพื่อคุ้มครองชีวิตมนุษย์ และการบัญญัติความผิดฐานนี้ทำให้ชีวิตมนุษย์กลายเป็นคุณธรรมทางกฎหมายเป็นส่วนรวม⁷⁶ แม้มนุษย์จะมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลก็ตาม แต่ผู้เป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายจะสละคุณธรรมทางกฎหมายนี้ไม่ได้เพราะมีส่วนกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ความยินยอมของผู้ถูกฆ่าจึงไม่เป็นเหตุให้การกระทำนั้นชอบด้วยกฎหมาย เช่นนี้แล้วการกระทำความผิดลักษณะดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อกรอยู่ร่วมกันของมนุษย์ บทบัญญัติของกฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน อันส่งผลให้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ

ส่วนความผิดที่เกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายของผู้อื่นก็มีความเป็นอาชญากรรมเช่นเดียวกับความผิดเกี่ยวกับชีวิต เพราะการทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายและจิตใจของผู้อื่นนั้น เป็นความผิดที่กฎหมายบัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครอง “ความปลอดภัยของร่างกายมนุษย์” ซึ่งมีลักษณะคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม⁷⁷ โดยความผิดต่อร่างกายนั้นหมายถึง ความผิดฐานทำร้ายมนุษย์โดยเจตนา มาตรา 390 และโดยประมาท อันได้แก่ ความผิดอาญา มาตรา 391 มาตรา 295-298 มาตรา 390 มาตรา 300 และความผิดต่อร่างกายในกรณีอื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 392 มาตรา 397 และมาตรา 389 สำหรับความผิดต่อร่างกายโดยเจตนา นี้ยังเป็นความผิดพื้นฐานที่ได้รับการบัญญัติไว้ใน ภาคลหุโทษคือ ในมาตรา 391 ส่วนความผิดอาญาที่กฎหมายเรียกว่า “ความผิดทำร้ายร่างกาย” ที่เริ่มด้วยมาตรา 295 ตลอดจนความผิดตามมาตรา 290 นั้น เป็น “ความผิดอาญาที่ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากผลของการกระทำ” แต่อย่างไรก็ตามความผิดที่ทำร้ายร่างกายนี้ถ้าได้ก่อให้เกิดความเสียหายเล็กน้อยกับบุคคลซึ่งเป็นสามีภรรยา

⁷⁶ คณิต ฒ นคร. “คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา.” วารสารอัยการ, ปีที่ 3, ฉบับที่ 25, น. 55-56 (มกราคม 2523).

⁷⁷ คณิต ฒ นคร. พ. อ่างแล้ว เจริญธรรม ที่ 67, น. 58.

ก็น่าจะขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหายถ้าหากการกระทำและผลของการกระทำไม่เป็นพฤติกรรมที่ร้ายแรง หากไม่มีการฟ้องปรนเสียเลยก็อาจทำให้สถาบันครอบครัวเกิดแตกแยกได้

ความผิดอาญาต่อส่วนตัว

หลักการของความผิดอาญาต่อส่วนตัวควรมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย เป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมากที่พึงเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย และต้องเป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือความผิดฐานใช้กำลังทำร้าย ซึ่งเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง แม้จะเป็นความผิดอาญาส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อรัฐก็ตาม แต่ผลกระทบต่อเกิดขึ้นย่อมน้อยกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อส่วนตัว

หากพิจารณาตามลักษณะของความผิดอาญาต่อส่วนตัวดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้มีพื้นฐานความคิดมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ความผิดฐานนั้นๆ มีความเป็นอาชญากรรมสูงหรือไม่ ถ้าความผิดฐานใดมีความผิดเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อย กรณีนี้ก็อาจกำหนดให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวได้

2) ความผิดฐานนั้นๆ กระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลมากน้อยเพียงใด ถ้ากระทบต่อชีวิตของบุคคลมากจนไม่สมควรให้มีการดำเนินคดีโดยปราศจากเจตจำนงของผู้เสียหายแล้ว กรณีนี้ก็ชอบที่จะกำหนดให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวได้

3) ความผิดฐานนั้นๆ เรียกร้องการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมเพียงใด ถ้าเรียกร้องและการดำเนินคดีจะเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายแล้ว ก็ชอบที่จะกำหนดให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวได้⁷⁸

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปว่า ความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้มีหลักการลักษณะ 3 ประการ คือ

1) เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย

2) เป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมากที่พึงเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย และ

3) เป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง⁷⁹

โดยทั่วไปรัฐมีอำนาจหน้าที่โดยสมบูรณ์ที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดแม้ผู้เสียหายจะมีความประสงค์ให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นหรือไม่ก็ตาม แต่ก็มีข้อยกเว้นในความผิดบางประเภทและในบางกรณีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

⁷⁸ คณิต ฌ นคร. ฉ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 64, น. 98-99.

⁷⁹ เพิ่งอ้าง, น. 98-99.

อนึ่ง การร้องทุกข์ของผู้เสียหายในความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความ ได้มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงาน (ตำรวจ พนักงานอัยการ) หรือศาลแล้วแต่กรณี หมายถึง ถ้าเป็นความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอาญาอันยอมความได้ การดำเนินคดีอาญา ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย การร้องทุกข์จึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี⁸⁰ ดังนั้น ห้ามมิให้ พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานการดำเนินคดีต่างๆ จนกว่าจะมี คำร้องทุกข์ตามระเบียบ⁸¹ และการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมีผลสำคัญต่ออำนาจการฟ้อง คดีอาญาของพนักงานอัยการ เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดไว้ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้อง คดีอาญาใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน อย่างไรก็ตามการร้องทุกข์นั้นจะมีขึ้น ในตอนใดของการสอบสวนก็ได้ แม้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนคดีดังกล่าวไปบ้าง แล้ว แม้ผู้เสียหายยังมิได้ร้องทุกข์จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องจัดให้มีการร้องทุกข์ ให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด⁸² ดังนั้น การร้องทุกข์นั้น สามารถกระทำในภายหลังจากที่ได้ สอบสวนไปบ้างแล้วหรือทั้งหมดก็ได้ แต่ทั้งนี้การร้องทุกข์ต้องคำนึงถึงอายุความร้องทุกข์ด้วย ถ้าการที่จะต้องร้องทุกข์นั้นขาดอายุความแล้วการจัดให้มีการร้องทุกข์ตามระเบียบก็ไม่เกิด ประโยชน์แต่อย่างใด

ในส่วนนี้พอจำแนกความผิดอาญาต่อส่วนตัวตามประมวลกฎหมายอาญา ได้ดังนี้

(1) ลักษณะ 8 ความผิดเกี่ยวกับการค้า

ความผิดเกี่ยวกับการค้า บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 270 ถึงมาตรา 275 ตามลักษณะนี้ขอยกตัวอย่างมาตรา 272

“มาตรา 272 ผู้ใด

(1) เอาชื่อ รูป รอยประดิษฐ์หรือข้อความใดๆ ในการประกอบการค้าของผู้อื่นมาใช้ หรือทำให้ปรากฏที่สินค้า หีบ ห่อ วัตถุที่ใช้หุ้มห่อ แข็งความ รายการแสดงราคา จดหมายเกี่ยวกับการค้าหรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าหรือการค้าของผู้อื่นนั้น

(2) เลียนป้าย หรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกันจนประชาชนน่าจะหลงเชื่อว่าเป็นสถานที่การค้าของตนเป็นสถานที่การค้าของผู้อื่นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง

(3) ไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความเท็จเพื่อให้เสียความเชื่อถือในสถานที่ การค้า สินค้า อุตสาหกรรมหรือพาณิชย์การของผู้หนึ่งผู้ใด โดยมุ่งประโยชน์แก่การค้าของตน

⁸⁰ คณิต ฒ นคร, “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีอาญากับทางปฏิบัติอัยการและศาล,” วารสารอัยการ, ปีที่ 1, ฉบับที่ 5, น. 64-69 (พฤษภาคม 2521).

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 125

ต้องระวางโทษ.....”

ชื่อทางการค้ามีความสำคัญมากจนถูกนำมาใช้เป็นสิ่งกลางระหว่างผู้ประกอบการค้าและผู้บริโภค โดยมีการบัญญัติกฎหมายเครื่องหมายการค้า เพื่อให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่จะไม่ถูกลอกเลียน โดยบุคคลอื่นที่เครื่องหมายการค้าที่เหมือนหรือคล้ายกัน จึงเป็นสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้า นอกจากนี้ยังมุ่งคุ้มครองแก่สาธารณชนด้วยจะนับบทบัญญัติของกฎหมายมาตรานี้จะบัญญัติถึงส่วนได้เสียของบุคคลมากกว่ารัฐ เพราะมาตรการทางกฎหมายในลักษณะของการคุ้มครองชื่อทางการค้าควรให้ประโยชน์และคุ้มครองผู้ค้าขาย

ดังนั้นในความคิดเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า มาตรา 272 (1) ซึ่งเป็นความผิดที่ยอมความได้ ผู้เสียหายคือตัวเจ้าของเครื่องหมายการค้าเอง (ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือนิติบุคคล) จะต้องร้องทุกข์ภายในกำหนด 3 เดือน นับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นจะขาดอายุความฟ้องร้อง หากเจ้าของเครื่องหมายการค้าไม่ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด เจ้าพนักงานจะดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเองไม่ได้เพราะเป็นการขัดเจตจำนงของผู้เสียหายที่ไม่ประสงค์จะดำเนินคดี

(2) ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ

ความผิดเกี่ยวกับเพศ บัญญัติเป็นลักษณะ 9 ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 276 ถึงมาตรา 287 แต่ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ คือมาตรา 276 วรรคแรก มาตรา 278 ประกอบมาตรา 281 และมาตรา 284 ซึ่งความผิดอันยอมความได้ ตามมาตราดังกล่าว มีสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง คือ “เสรีภาพในทางเพศ” ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอับอาย เช่น มาตรา 276

“มาตรา 276 ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตนโดยขู่เข็ญด้วยประการใดๆ โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษ....”

“ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคแรกได้กระทำโดยมีหรือใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกันอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิงต้องระวางโทษ.....”

โดยความผิดฐานนี้ คือ การข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตนโดยขู่เข็ญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่นโดยเจตนา⁸³ โดยคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดนี้คือ “เสรีภาพในทางเพศ” กล่าวคือ เสรีภาพในการที่จะกำหนดความสัมพันธ์ทางเพศด้วยตนเอง ความผิดที่ก่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อส่วนตัว ผู้เสียหายเป็นส่วนที่ถูกระทบต่อชีวิตส่วนตัวมาก

⁸³ คณิต ฅ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 80, น. 186.

จึงควรเป็นเจตจำนงของผู้เสียหายเองว่าประสงค์จะดำเนินคดีหรือไม่ เพราะหากมีการดำเนินคดีไป โดยขาดเจตจำนงของผู้เสียหายย่อมก่อความอับอายหรือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายเพิ่มขึ้น ดังนั้น ความผิดอาญาตามมาตรา ๓๑๖ เป็นการกระทบต่อผู้เสียหายเป็นการส่วนตัวอย่างมาก การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับเพศ กฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นสิทธิเด็ดขาดแก่ผู้เสียหายในการที่จะแสดงเจตจำนงในการร้องทุกข์เพื่อเอาโทษกับผู้ต้องหา หากผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาแล้วรัฐก็จะดำเนินการมิได้แม้ผู้กระทำผิดจะกระทำผิดตามกฎหมายอาญาก็ตาม

“มาตรา 284 ผู้ใดพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร โดยใช้อุบายหลอกลวง ชูเชิญ ใช้อำนาจ ประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด ต้องระวางโทษ.....”

การกระทำความผิดเกี่ยวกับการอนาจาร หมายถึง การกระทำที่ไม่สมควรในทางเพศ ต่อร่างกายของบุคคลอื่นและเมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามิใช่คุณธรรมทางกฎหมายที่ประสงค์จะคุ้มครองของความผิดฐานนี้คือ “เสรีภาพในทางเพศ”⁸⁴ ซึ่งเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล ความผิดในมาตรานี้การกระทำความผิดมักจะเกิดขึ้นกับบุคคลโดยเฉพาะตัว บุคคลอื่นไม่รู้เห็นมีเพียงผู้กระทำผิดและเหยื่อเท่านั้นที่รู้ข้อเท็จจริงของการกระทำความผิด หากมีการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงซึ่งไม่ต้องการให้ใครรู้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่เหยื่อมากขึ้น กฎหมายจึงต้องบัญญัติให้เป็นความผิดยอมความได้ พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถดำเนินการฟ้องร้องได้ต่อเมื่อผู้เสียหายได้แสดงเจตจำนงในการร้องทุกข์เพื่อเอาโทษกับผู้ต้องหาแล้ว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความผิดเกี่ยวกับเพศตามลักษณะนี้ มีสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและส่วนรวม จึงต้องพิจารณาจากส่วนได้เสียที่ถูกกระทบหรือหลักการ ชั่งน้ำหนักผลประโยชน์มาใช้ว่าการกระทำผิดนั้นกระทบต่อบุคคลผู้เสียหายโดยตรงหรือรัฐมากกว่ากัน จึงบัญญัติให้บทบัญญัติของกฎหมายให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบัญญัติความผิด ตามจุดประสงค์ของกฎหมายอาญาที่มุ่งจะคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในสังคม

(3) ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง

ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง บัญญัติเป็นลักษณะ 11 ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 309 ถึงมาตรา 333 แต่ที่เป็นความผิดยอมความได้ คือมาตรา 309 วรรคแรก มาตรา 310 วรรคแรก มาตรา 311 วรรคแรกประกอบมาตรา 321 มาตรา 322 มาตรา 323 มาตรา 324 ประกอบมาตรา 325 มาตรา 326 มาตรา 327 มาตรา 328 ประกอบมาตรา 333 วรรคแรก ยกตัวอย่าง เช่น มาตรา 309

⁸⁴ คณิต ฌ นคร, *อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 80*, น. 186, 201.

“มาตรา 309 ผู้ใดข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใด ไม่กระทำการใด หรือจำยอมต่อสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขืนใจ นั้นเองหรือของผู้อื่น หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายจนผู้ถูกข่มขืนใจต้องกระทำการนั้น ไม่กระทำการ นั้นหรือจำยอมต่อสิ่งนั้น ต้องระวางโทษ.....”

“ถ้าความผิดตามวรรคแรกได้กระทำโดยมีอาวุธ หรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกัน ตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป หรือได้กระทำเพื่อให้ผู้ถูกข่มขืนใจทำ ถอน ทำให้เสียหายหรือทำลายเอกสาร สิทธิอย่างใด ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษ...”

“ถ้ากระทำโดยอ้างอำนาจอัยย์หรือช่องโง่ ไม่ว่าอัยย์หรือช่องโง่นั้นจะมีอยู่หรือไม่ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษ...”

ดังนั้น คุณธรรมทางกฎหมายและบทบัญญัติของกฎหมายจึงประสงค์จะคุ้มครองส่วนบุคคลผู้เสียหาย คือ “เสรีภาพของบุคคล” ซึ่งเป็นการคุ้มครองความผิดที่ก่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ส่วนตัว ผู้เสียหายหรือเหยื่อเป็นส่วนที่ถูกกระทบ ดังนั้นการดำเนินคดีจึงต้องมีการร้องทุกข์ เพราะมีความสำคัญมากต่อผู้เสียหาย เป็นเงื่อนไขของการเริ่มต้นคดี กฎหมายต้องการให้เป็นความประสงค์ ของผู้เสียหายเองที่จะต้องแสดงเจตจำนงว่าตนต้องการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ ถ้าประสงค์ จะดำเนินคดีก็ต้องมีการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย พนักงานสอบสวนจึงจะเกิดอำนาจในการสอบสวน ดำเนินคดี ทั้งนี้ฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย อาจเห็นว่าไม่ต้องการให้เกิดเรื่องราวใหญ่โตกระทบต่อ ชื่อเสียงเกียรติยศ รัฐจึงเปิด โอกาสให้ผู้เสียหายเป็นผู้แสดงเจตจำนงในการลงโทษผู้กระทำความผิด และรัฐจึงมีอำนาจในการดำเนินคดีต่อไป ส่วนวรรคสองและวรรคสามคุณธรรมทางกฎหมายย่อม เปลี่ยนแปลงจากบุคคลมาเป็นส่วนรวม เพราะกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่นนี้จึงถือ ว่าสังคมส่วนรวมเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย จึงเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้นที่จะเข้ามาดำเนินคดีทางอาญา เพื่อให้สังคมมีความสุขตามวัตถุประสงค์ของรัฐ

“มาตรา 326 ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสีย ชื่อเสียงถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษ.....”

ความผิดฐานนี้ คือ การใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามโดยประการที่น่าจะทำให้ผู้ถูกใส่ ความเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง โดยเจตนาซึ่งมีทั้งหมิ่นประมาททางแพ่งและทาง อาญา ข้อแตกต่าง คือ หมิ่นประมาทในทางแพ่งนั้นต้องเป็นการกล่าวที่ไม่เป็นความจริง แต่ในทาง อาญาแม้คำกล่าวจะเป็นความจริง ผู้กล่าวก็จะต้องรับผิดชอบเพราะกฎหมายอาญามุ่งระงับเหตุที่ ก่อให้เกิดความไม่สงบในบ้านเมือง ดังนั้น คุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานนี้ คือ เกียรติ ซึ่งประกอบอยู่ในคุณค่าที่ยอมรับนับถือที่มนุษย์มีอยู่เกี่ยวเนื่องกับความสมบูรณ์ของจริยธรรมของ เขา ทุกคนมีเกียรติโดยสมบูรณ์ตราบเท่าที่ยังไม่ถูกลบหลู่ การลบหลู่ทำให้คุณค่าที่ยอมรับนับถือ

ลดน้อยถอยไป เหตุนี้เกียรติจึงอาจลดลงได้ แต่ไม่อาจขยายเพิ่มได้ (หลักเกียรติเท่ากัน) เกียรตินี้เป็นส่วนหนึ่งหรือรูปการอันหนึ่งของเกียรติภูมิของมนุษย์ชาติที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่เนื่องจากความเป็นมนุษย์⁸⁵ ฉะนั้นหากมีการกระทำที่กระทบต่อเกียรติ ตามมาตรา 326 นี้เป็นเรื่องของเกียรติส่วนบุคคล ซึ่งมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนตัว ผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง รัฐจึงเปิดโอกาสให้บุคคลเป็นผู้แสดงเจตจำนง เพราะหากรัฐเข้าดำเนินการเองโดยปราศจากเจตจำนงของผู้เสียหายแล้ว รัฐอาจสร้างความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเพิ่มมากขึ้น กฎหมายจึงบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้

(4) ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์

ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ บัญญัติเป็นลักษณะ 12 ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 334 ถึง มาตรา 366 แต่ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ คือ มาตรา 341 มาตรา 342 มาตรา 345 มาตรา 346 มาตรา 347 ประกอบมาตรา 348 มาตรา 349 มาตรา 350 ประกอบมาตรา 351 มาตรา 352 มาตรา 353 มาตรา 354 มาตรา 355 ประกอบมาตรา 356 มาตรา 358 มาตรา 359 ประกอบมาตรา 361 มาตรา 362 มาตรา 363 และมาตรา 364 ประกอบมาตรา 366 ซึ่งความผิดตามลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์ที่กระทำต่อ 3 อย่างด้วยกัน คือ ทรัพย์ ทรัพย์สิ้น ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สิ้น

โดยในการพิจารณาความผิดเมื่อทราบถึง “วัตถุประสงค์มุ่งหมายกระทำต่อ” ในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์แต่ละฐานแล้ว ย่อมจะทำให้เข้าใจถึงสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองในความผิดฐานนั้น⁸⁶ ในทางตำรากฎหมายของไทย ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร⁸⁷ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล⁸⁸ ได้แบ่งความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญาตามสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองไว้ 2 ประเภท ได้แก่

1. ความผิดอาญาที่กระทำต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของผู้อื่น ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และทำให้เสียทรัพย์
2. ความผิดอาญาที่กระทำต่อทรัพย์สิ้นของผู้อื่น ได้แก่ ความผิดฐานฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ กรรโชก ริดเอาทรัพย์ และรับของโจร

⁸⁵ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 80*, น. 84.

⁸⁶ มานิต กองธนสุวรรณ, “ความผิดฐานระบบชีวิตลอร์ดกับกฎหมายไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2543), น. 12.

⁸⁷ คณิต ฌ นคร, *กฎหมายอาญาภาคความผิด*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 129, 154.

⁸⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *คำอธิบายความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2539), น. 23.

ส่วนทางตำรากฎหมายเยอรมัน ได้แบ่งความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเป็น 3 ประเภท⁸⁹ ได้แก่

1. ความผิดอาญาที่กระทำต่อกรรมสิทธิ์ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และทำให้เสียทรัพย์

2. ความผิดที่กระทำต่อสิทธิหรือประโยชน์ในทางทรัพย์สิน เช่น ความผิดโกงเจ้าหนี้

3. ความผิดที่กระทำต่อทรัพย์สิน เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง กรรโชก รับของโจร

จากความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาลักษณะ 12 นี้จึงขอยกตัวอย่าง มาตรา 352 มาอธิบายดังนี้

มาตรา 352 วรรคแรก บัญญัติว่า “ผู้ใดครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือผู้อื่นเป็นเจ้าของอยู่ด้วยเบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐาน ยักยอก ต้องระวางโทษ...”

การกระทำความผิดฐานนี้คือ การเบียดบังเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไป หรือผู้อื่นเป็นเจ้าของ รวมอยู่ด้วยที่ตนครอบครองอยู่เป็นของตนหรือบุคคลที่สาม โดยมีมูลเหตุซึ่งใจปราศจากการ ทำร้ายการครอบครอง⁹⁰ โดยมีคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานยักยอก ได้แก่ กรรมสิทธิ์⁹¹ ซึ่งเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในสิ่งที่มีรูปร่าง มีลักษณะเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) โดยผู้อื่นเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์⁹² ซึ่งกฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เสียหาย โดยเฉพาะ กล่าวคือ บทบัญญัติฐานนี้กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองบุคคลแฝงอยู่ในฐานะความผิด ซึ่งทำให้บุคคลผู้เสียหายในลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมาย ฉะนั้นเมื่อมีการ กระทำที่ทำการร้ายคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานนี้ รัฐควรเปิดโอกาสให้บุคคลผู้เสียหายแสดง เจตจำนงเอาผิดกับผู้กระทำ เพราะการดำเนินคดีอาญาในความผิดที่ผู้เสียหายเป็นส่วนที่ถูกกระทบ นั้น เห็นว่าตามระบบกฎหมายของเราให้เป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้เสียหายที่จะหยิบยกคดีขึ้นว่ากล่าว เอาโทษผู้ต้องหา คือการต้องร้องทุกข์ หากผู้เสียหายไม่ประสงค์ร้องทุกข์เอาผิดกับผู้ต้องหาแล้วรัฐ ก็จะไม่ดำเนินการไม่ได้

ทั้งนี้ ยังมีความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วย ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 อนุมาตรา (1) ถึง อนุมาตรา (5) และ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 66 เป็นต้น

⁸⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *เพิ่งอ้าง*, น. 22.

⁹⁰ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 87*, น. 129.

⁹¹ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 87*, น. 130.

⁹² มานิต กองธนสุวรรณ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 86*, น. 14.

ความผิดลหุโทษ

สำหรับเรื่องความผิดลหุโทษ ตามมาตรา 369 ถึงมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้นเป็นความผิดที่กระทบต่อสังคม ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยไม่รุนแรง ส่วนใหญ่เป็นโทษปรับหรือจำคุกกระยะสั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ซึ่งเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของรัฐ ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว จึงทำให้ความผิดลหุโทษไม่อาจยอมความได้ ดังนั้น เจตนารมณ์ของการบัญญัติความผิดลหุโทษ คือ ต้องการป้องกันอาชญากรรมจากการทำความผิดที่ละเมียดระเบียบสาธารณะ รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในการอยู่ร่วมกัน

จึงสรุปได้ว่า บทบัญญัติในภาคความผิดนี้มุ่งหมายในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐโดยแท้ จึงสมควรเป็นความผิดอาญาแผ่นดินตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ถูกต้องแล้ว

สำหรับประเทศไทยได้นำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและโดยผู้เสียหายมาใช้กับสังคมไทย ซึ่งเห็นได้จากมาตรา 28 ที่ได้ให้อำนาจแก่บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องไว้ คือ

1. พนักงานอัยการ
2. ผู้เสียหาย

พนักงานอัยการ มีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ทั้งปวงยกเว้นแต่ความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้เฉพาะที่ตนได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการกระทำของผู้กระทำความผิดอาญาแผ่นดินเช่น ถูกทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ เป็นต้น ส่วนความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายมีอำนาจตามกฎหมายในการที่จะดำเนินคดีหรือไม่ก็ได้ โดยการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพราะพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ต้องมีการร้องทุกข์โดยผู้เสียหายก่อน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในเรื่องอำนาจฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ บางกรณีผู้เสียหายอาจไม่ประสงค์ดำเนินคดีแต่ประการใดกับผู้กระทำความผิดเนื่องจากหากมีการดำเนินคดีแล้วผู้เสียหายจะได้รับความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ ชื่อเสียงหรือเกียรติยศของตนได้ แต่การให้อำนาจผู้เสียหายเพียงการร้องทุกข์หรือไม่เช่นนั้นยังไม่อาจคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้ เช่น การที่ผู้หญิงถูกข่มขืนหรืออนาจาร เป็นต้น เพราะบางกรณีแม้ไม่มีการร้องทุกข์พนักงานสอบสวนก็ยังมีอำนาจเข้าสืบสวนหรือสอบสวนได้ทั้งหมด หรือบางส่วนได้ก่อนจะมีการร้องทุกข์ ซึ่งผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงนั้นต้องไปให้การต่อหน้าบุคคลอื่นๆ อีกหลายคนทำให้มีคนอื่นมารู้เรื่องที่เกิดขึ้นกับตนซึ่งย่อมเหมือนกับเป็นการเปิดเผยตัวว่า ถูกข่มขืนนั่นเอง

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญมากกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายดังเห็นได้ ดังนี้

1. ความผิดอาญาแผ่นดินเมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ในระยะเวลาใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด⁹³ แต่ถ้าเป็นคดีพนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้วผู้เสียหายจะเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้ต้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเท่านั้น⁹⁴

2. ความผิดอาญาต่อแผ่นดินเมื่ออัยการ และผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้ศาลสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นได้ แต่ผู้เสียหายจะไม่มีอำนาจเช่นอัยการ⁹⁵

3. ความผิดอาญาต่อแผ่นดิน ทั้งผู้เสียหาย และพนักงานอัยการต่างมีอำนาจฟ้องคดีได้ก่อนศาลตัดสิน

จากเหตุผลข้างต้นจึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้มีระบบการตรวจสอบการดำเนินคดีระหว่างพนักงานอัยการและผู้เสียหายซึ่งกันและกัน เพราะหากไม่มีการตรวจสอบกันแล้วผู้เสียหายอาจใช้อำนาจฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยมีเจตนาช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องได้รับโทษได้ กล่าวคือ ผู้เสียหายอาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำผิดในคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินแล้วดำเนินคดีไปในทางให้เสียหายแก่คดีเพื่อตัดสิทธิการนำคดีมาฟ้องของพนักงานอัยการให้ระงับไป เพราะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีซึ่งได้ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ จึงเห็นว่าในความผิดอาญาแผ่นดินควรให้พนักงานอัยการฝ่ายเดียวเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีได้ ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เนื่องจากมีระบบตรวจสอบตามลำดับชั้นผู้บังคับบัญชาจึงเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของพนักงานอัยการในสำนักงานของตนเป็นปกติ โดยพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำความเห็น และคำสั่งแล้วเสนอผ่านหัวหน้า รองอัยการสูงสุดจนถึงอัยการสูงสุด ซึ่งถือได้ว่าการตรวจสอบที่เป็นหลักประกันถึงความถูกต้องได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ได้แก่ ศาลและประชาชน ซึ่งต่างกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง โดยยื่นฟ้องต่อศาลได้ทันทีแม้ศาลจะเป็นผู้ทำการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งในการกลั่นกรองคดี แต่ตราบไต่ให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างอิสระอาจส่งผลให้กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมได้เช่นเดียวกัน

⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

⁹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32

จากการศึกษาเห็นได้ว่า เมื่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เปลี่ยนไปจากเดิมในสมัยมีการใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ที่ใช้มากกว่า 40 ปี แล้วยังมีข้อบกพร่องตามที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับอำนาจฟ้องโดยให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีอาญาในความผิดอาญาทุกคดี ส่วนผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดที่กระทบต่อทรัพย์สินส่วนตัวเท่านั้น

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้นั้น ทำให้ความผิดอาญาในคดีเดียวกันทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้เองโดยไม่จำเป็นต้องรับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง แต่อำนาจฟ้องของผู้เสียหายยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง กล่าวคือ

1. ผู้เสียหายที่สามารถฟ้องคดีอาญาได้ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงและไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือความยินยอมในความผิดที่เกิดขึ้น

2. พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องได้ทั้งคดีที่เอกชนเป็นผู้เสียหายโดยตรง และในคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ซึ่งเอกชนไม่มีอำนาจในการฟ้องคดี เช่น ความผิดตามกฎหมายอาชญากรรม หรือตามกฎหมาย ป่าไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ในคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้อง ยังอาจต้องถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาไปในทางที่จะก่อความเสียหายแก่การดำเนินคดีอาญาของรัฐ โดยอาจจะเกิดจากเหตุหลายประการ เช่น ไม่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี หรือการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งอาจไม่เพียงพอในการจะเอาผิดแก่ผู้กระทำความผิด หรือจงใจดำเนินคดีอาญาเพื่อช่วยเหลือจำเลยมิให้ต้องรับโทษ หรือดำเนินคดีอาญาไปโดยทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกฟ้องคดี เนื่องจากนำเอาคดีที่ไม่มีมูลความจริงว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นมาฟ้องคดีต่อศาล

ดังนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วม เพื่อป้องกันมิให้การดำเนินคดีอาญาของรัฐต้องเกิดความเสียหาย และเมื่อพนักงานอัยการเข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจในการยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีที่ผู้เสียหายอาจก่อให้เกิดขึ้นได้⁹⁶

⁹⁶ สิริพัฒน์ เจริญศิริ, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 20, น. 58-59.

4.4 หลักการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานของรัฐตามหลักสากล

ในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งรับผิดชอบในการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องนั้น ในการใช้อำนาจดังกล่าวจะต้องกระทำในทุกคดีที่ปรากฏหลักฐานพอที่จะเชื่อว่าการกระทำมีความผิดหรือไม่ กล่าวคือ ถ้าปรากฏหลักฐานเพียงพอจำเป็นต้องสอบสวนทุกคดีหรือไม่ และหากรวบรวมพยานหลักฐานได้เพียงพอฟ้องต่อศาลจำเป็นต้องฟ้องบุคคลนั้นต่อศาลทุกคดีหรือไม่ ซึ่งจำต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศว่าถือหลักใด หนึ่งเมื่อพิจารณาหลักการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานของรัฐตามหลักสากล สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระบบ ดังนี้

4.4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle)⁹⁷

กล่าวคือ หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายเป็นหลักการที่บังคับให้เจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง โดยเจ้าพนักงานของรัฐต้องดำเนินการสอบสวน ซึ่งทราบว่าการกระทำมีความผิดเกิดขึ้นในทุกคดีแม้ว่าจะไม่มีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษก็ตาม และเมื่อได้ดำเนินการสอบสวนจนปรากฏหลักฐานในการสอบสวนว่าคดีมีหลักฐานน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด เจ้าพนักงานของรัฐต้องฟ้องคดีผู้ต้องหาต่อศาล และดำเนินคดีจนกว่าจะถึงที่สุดโดยไม่สามารถถอนฟ้องได้

อย่างไรก็ดี หลักการดำเนินคดีตามกฎหมายถือว่าเป็นหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐจะต้องไม่ใช่ดุลพินิจตามอำเภอใจ และเป็นเกราะคุ้มกันเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีที่จะไม่ถูกบังคับให้ใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีมูล กล่าวคือ เป็นการป้องกันมิให้อิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงาน แต่หลักการดำเนินคดีตามกฎหมายนี้อาจทำให้เกิดความแข็งกระด้างในการใช้กฎหมายได้ และมีแนวคิดไปในทางแก้แค้นต่อผู้กระทำความผิด โดยมีได้ค้ำประกันว่าผู้ต้องหาสมควรต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่

4.4.2 หลักการดำเนินคดีอาญาตามหลักดุลพินิจ (Opportunity Principle)⁹⁸

หลักการดำเนินคดีอาญาตามหลักดุลพินิจเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้ดุลพินิจที่จะไม่ดำเนินการสอบสวนหรือไม่ฟ้องร้องคดีได้ในบางเรื่อง แม้จะได้รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือได้ดำเนินการสอบสวนแล้ว และปรากฏหลักฐานน่าเชื่อถือว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด แต่ที่เจ้าพนักงานของรัฐไม่ดำเนินคดีเพราะเห็นว่า การดำเนินคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยคำนึงถึงเพศ อายุ และสภาพการกระทำผิด สภาพของผู้กระทำความผิด หรือแม้แต่

⁹⁷ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (รายงานความคืบหน้าการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญา, 2552), น. 24.

⁹⁸ เพิ่งอ้าง, น. 25.

เจ้าพนักงานของรัฐได้ดำเนินคดีไปแล้ว แต่พนักงานอัยการก็มีดุลพินิจที่จะถอนฟ้องคดีนั้นได้ ถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีต่อไปจะไม่เกิดประโยชน์ต่อสังคม

แนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจเกิดจากการพัฒนาแนวคิดของวัตถุประสงค์ในการลงโทษตามเดิม คือ การแก้แค้นทดแทนมาเป็นการป้องกันโดยทั่วไป ดังนั้นการจะลงโทษบุคคลใดจึงมิใช่การพิจารณาเฉพาะการกระทำที่ผู้นั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายมาแล้วเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาว่า เมื่อบุคคลนั้นได้รับโทษแล้วจะสามารถปรับปรุงแก้ไขและกลับเข้าสู่สังคมได้เพียงใด ดังนั้นเจ้าพนักงานของรัฐจึงมีดุลพินิจที่จะเลือกฟ้องเฉพาะคดีที่มีความเห็นว่าควรจะให้ผู้กระทำความผิดถูกบังคับโทษ แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด และกลับจะเป็นผลเสียแก่ผู้นั้นอีก เจ้าพนักงานของรัฐก็สามารถไม่ดำเนินการฟ้องคดีแก่ผู้นั้น แต่อาจใช้วิธีการอื่นเพื่อให้โอกาสผู้นั้นในการปรับปรุงตัวเพื่อให้กลับเข้าสู่สังคมได้อย่างดีต่อไป

อนึ่ง แนวความคิดหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจนั้น ทำให้เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาอย่างยืดหยุ่นตามสภาพของสังคม ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปและยังเป็นการลดความกระด้างของกฎหมายลงได้ แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานขาดการตรวจสอบควบคุมที่ดีแล้ว จะก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติและทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายได้

อย่างไรก็ดีประเทศต่างๆ ได้ยอมรับหลักการดำเนินคดีอาญาของทั้งสองหลักการนี้แตกต่างกัน กล่าวคือ กฎหมายของประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายแต่อย่างเดียวนั้น ได้แก่ ประเทศอิตาลี ประเทศสเปน เป็นต้น ส่วนประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นต้น ส่วนประเทศที่ใช้ทั้งสองหลักการนี้ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย การดำเนินคดีตามหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอาจแยกได้ 2 กรณี ดังนี้คือ

(1) การดำเนินการสอบสวนคดีอาญาซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวน กล่าวคือ การดำเนินการสอบสวนคดีอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจที่จะไม่ดำเนินการสอบสวนในคดีที่เป็นความผิดอาญาได้หรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 122 ที่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนมีดุลพินิจไม่ดำเนินการสอบสวนได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า กรณีที่นอกเหนือไปจากบทบัญญัติแห่งมาตรา 122 ระบุไว้ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวนตามหลักการดำเนินคดีตามกฎหมาย

(2) การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ในการสั่งคดีและฟ้องร้อง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการที่จะใช้ดุลพินิจฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญานอกจากนี้บทบัญญัติตามกฎหมายในมาตรา 145 และมาตรา 35 ยังเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการสามารถฟ้องคดีอาญาได้ ซึ่งการที่พนักงานอัยการมีอำนาจถอนฟ้องคดีอาญาได้แสดงว่ากฎหมายอนุญาตให้พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาได้ เพราะในหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายจะไม่เปิดโอกาสให้กระทำเช่นนี้ได้ อีกทั้งในระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 51 ได้กำหนดว่า ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน จะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศให้เสนอความเห็นพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่งการต่อไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการของไทยนั้น เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเทศไทยพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้อย่างกว้างขวางกว่าผู้เสียหาย กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคดีที่ผู้เสียหายเป็นราษฎร และคดีอาญาที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ซึ่งราษฎรไม่มีอำนาจฟ้อง⁹⁹ ฉะนั้น พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้มากกว่าผู้เสียหาย หากมองในแง่ของการฟ้องคดีอาญาซึ่งเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามพื้นฐานแนวความคิดที่ว่า รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก¹⁰⁰ แต่เมื่อมองในด้านความสมบูรณ์ของการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการกับสิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายมีอยู่โดยเท่าเทียมกัน

4.5 วิเคราะห์การดำเนินคดีอาญาของผู้มีอำนาจฟ้องในประเทศไทย

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ถึงข้อดี และข้อเสียของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และผู้เสียหาย รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาของการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายกับรัฐในการดำเนินคดีอาญา เพื่อจะได้ทราบ และเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้นำไปแก้ไขต่อไป

⁹⁹ กุมพล พลวัน, “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา,” อัยการนิเทศ, ปีที่ 3, น. 76 (มกราคม 2534).

¹⁰⁰ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 87, น. 185-188.

4.5.1 ข้อดีและข้อเสียของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ

ข้อดีของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ มีดังนี้

1. พนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีหน้าที่ฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีโดยถือเป็นตัวแทนของรัฐในการรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดินตามกฎหมาย ซึ่งมีได้มีส่วนได้เสียทางคดี ดังเช่นการฟ้องคดีโดยเอกชนผู้เสียหาย ที่คำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ของตนเอง พนักงานอัยการจึงอยู่ในฐานะที่เป็นคนกลางในการดำเนินคดีอาญาที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลัก มากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวได้ส่วนเสียเฉพาะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

2. การให้พนักงานอัยการเข้าควบคุมดูแล โดยยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 จะช่วยป้องกันปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายได้ เช่น ผู้เสียหายไม่เข้าใจกระบวนการวิธีพิจารณา อาจทำให้ดำเนินคดีอาญาโดยผิดพลาด ทั้งฟ้อง ไม่มีพยานหลักฐานมาสู้ หรือมีเจตนาฟ้องที่เป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิด ปัญหาเหล่านี้เป็นเหตุให้ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ยกฟ้องได้

3. การตั้งคดีของพนักงานอัยการ อาศัยหลักวิชาและเหตุผลในทางทฤษฎีโดยจะตั้งฟ้องก็ต่อเมื่อเห็นว่า คดีมีพยานหลักฐานครบถ้วน และสามารถนำพยานมาสู้พิสูจน์ถึงความผิดของจำเลยได้ จึงถือได้ว่าเป็นหลักประกันการถ่วงละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่ง

ข้อเสียของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ มีดังนี้

1. บางกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีผู้กระทำความผิดได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้าม แต่ต้องมีเหตุอันสมควรด้วย ซึ่งอาจถือได้ว่าทำให้ผู้กระทำความผิดกฎหมายไม่ต้องถูกฟ้อง อันเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังรวมถึงการถอนฟ้อง การถอนอุทธรณ์ และการถอนฎีกาคด้วย หากมีเหตุผลอันสมควรก็ถอนฟ้องได้ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกลงโทษ ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมายเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการถอนฟ้องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public policy) เช่น คดีการเมือง เป็นต้น

2. ปัญหาเรื่องตัวบุคคล กล่าวคือ หากใช้หลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐตามหลักศาล ซึ่งพนักงานอัยการมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว อาจมีข้อครหา หรือข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยเฉพาะผู้เสียหายอาจมองได้ว่าพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สุจริต รับสินบนจากผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ยุติการดำเนินคดีอาญานั้นๆ

4.5.2 ข้อดีและข้อเสียของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ข้อดีของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย มีดังนี้

1. แสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญคุ้มครองและให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้อย่างเสรี ซึ่งสอดคล้องกับ

นโยบายและหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเอื้ออำนวยและความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2500 มาตรา 81

2. คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีนั้น อีกทั้งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 นี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐเปิดโอกาสให้มีการถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการ

3. หากพนักงานอัยการถอนฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องไว้แล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 ก็ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายที่จะนำคดีมาฟ้องอีกได้ภายในอายุความ ซึ่งถือเป็นการถ่วงอำนาจดุลพินิจของพนักงานอัยการเช่นกัน

ข้อเสียของการฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหาย มีดังนี้

1. มุ่งหมายของการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการแตกต่างจากผู้เสียหาย กล่าวคือผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้สาสมกับการกระทำที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อไว้ และเป็นการทดแทนเพื่อให้คลายความเจ็บแค้น นอกจากนี้หากคดีที่ฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่จะต้องมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายอาจได้รับประโยชน์ในทางทรัพย์สินจากผู้กระทำความผิดได้ อันเป็นการเล็งเห็นเฉพาะประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาถึงสังคมส่วนรวมว่าจะได้รับประโยชน์ด้วยหรือไม่ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบตามมา คือ การนำสิทธิในทางคดีอาญามาฟ้องของพนักงานอัยการเป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หากพนักงานอัยการจะนำคดีนั้นมาฟ้องอีก โดยเห็นว่ายังไม่เอื้ออำนวยความยุติธรรมก็ไม่สามารถทำได้ เพราะตามหลัก *ne bis in idem* ที่กล่าวมาคงทำได้เพียงขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายเท่านั้น จึงทำให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวมอย่างยิ่ง

2. การที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระนั้นอาจทำให้ผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องต่อศาลมากเกินไป ซึ่งการฟ้องนี้อาจเป็นการกั้นแกล้งฟ้องร้องกัน และอาจทำให้ผู้ที่สุจริตได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ถึงแม้กฎหมายจะมีบทลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ก็มีข้อยุ่งยาก เสียเวลา ซึ่งไม่อาจลบล้างความเสื่อมเสีย หรือความเสียหายต่างๆ จากการที่ถูกฟ้องร้องโดยผู้เสียหายที่ใช้สิทธิโดยมิชอบได้

4.6 ปัญหาการให้อำนาจผู้เสียหายมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่จำกัด

จากการที่กฎหมายได้ให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้ในคดีเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องรับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ทำให้มีปัญหากจากการบัญญัติของกฎหมายหลายประการ

4.6.1 ปัญหาการฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนระหว่างผู้เสียหายกับพนักงานอัยการ

“Ne bis in idem” เป็นหลักข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกันข้อห้ามนี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการห้ามลงโทษซ้ำสองสำหรับการกระทำเดียวกันเท่านั้น แม้กรณีศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป ก็จะดำเนินคดีในเรื่องเดียวกันกับจำเลยนั้นอีกไม่ได้ กล่าวคือ บุคคลจะไม่เดือดร้อนหลายครั้งในเรื่องเดียวกัน¹⁰¹

จากการที่กฎหมายได้ให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ก็มีกฎหมายไว้เช่นกันว่า เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดได้ยื่นฟ้องและศาลสั่งประทับฟ้องแล้ว ผู้เสียหายอื่นจะยื่นฟ้องจำเลยนั้นอีกไม่ได้ แต่ชอบที่จะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้เท่านั้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังนั้นแม้ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องไว้แล้ว พนักงานอัยการก็มีอำนาจฟ้องเรื่องเดียวกันนั้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33 “คดีอาญาเรื่องเดียวกันซึ่งทางพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้นศาลเดียวกัน หรือต่างศาลกัน ศาลนั้นๆ มีอำนาจสั่งให้รวมการพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน เมื่อศาลเห็นชอบโดยผลการ หรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องระยะใดก่อนมีคำพิพากษา แต่ทว่าจะมีคำสั่งเช่นนั้นไม่ได้ นอกจากจะได้รับความยินยอมของศาลอื่นนั้นก่อน” หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33 นี้ ถือเป็นข้อยกเว้นของหลัก “Ne bis in idem” ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการต่อยอดให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง เพราะระบบการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายไทยให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาในเรื่องเดียวกันได้ ถึงแม้จะมีกฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการสั่งรวมการพิจารณาเป็นคดีเดียวกันก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว จากการศึกษาพบว่ามีหลายคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องหรือจำหน่ายคดีในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลนั้น เนื่องจากผู้เสียหายขาดประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนขาดความรู้หรือเครื่องมือที่ใช้ในการพิสูจน์พยานหลักฐาน หรือแม้กระทั่งผู้เสียหายเองให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดโดยอาศัยวิธีทางกฎหมายคือการห้ามฟ้องซ้ำเป็นช่องทาง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) มาตัดอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการจนเป็นเหตุให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมที่รัฐมีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ

จากปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นในทุกคดีพนักงานอัยการควรจะต้องทราบก่อนว่าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีความผิดอาญาไว้ กล่าวคือ เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีความผิดอาญาต่อศาลที่รับฟ้องผู้เสียหายควรมีหน้าที่จะต้องแจ้งเรื่องให้พนักงานอัยการทราบ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลไม่เคยแจ้งเรื่องให้พนักงานอัยการทราบเลย ดังนั้นเมื่อ

¹⁰¹ คณิต ฌ นคร. ก, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 52, น. 560.

ศาลไม่ได้กระทำหน้าที่ตามที่ต้องกระทำความเสียหายต่อส่วนรวมจึงเกิดขึ้น จากปัญหาเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากผู้เสียหาย ที่ประสงค์จะดำเนินคดีอาญาต่อศาลเอง ผู้เสียหายจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขก่อนฟ้องคดีที่อธิบายไว้อยู่ในบทข้อเสนอนั้นที่จะได้กล่าวในบทต่อไปเพื่อเป็นการแก้ไขการปัญหาดังกล่าว เพราะทุกเรื่องและผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องจะต้องผ่านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาแล้วแต่ข้อตกลงไม่สำเร็จ จึงมีใบอนุญาตให้มีการฟ้องร้องคดีกันได้ ซึ่งเงื่อนไขก่อนฟ้องดังกล่าวจะทำให้หมดปัญหาการฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนระหว่างผู้เสียหายกับพนักงานอัยการได้

ทั้งนี้มีตัวอย่างคดีอาญาจำนวนไม่น้อยซึ่งมีพฤติกรรมแสดงให้เห็นว่าผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง โดยมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางที่ช่วยเหลือจำเลยให้ไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง จนเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดผลเสียหายต่อการที่รัฐจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ตัวอย่างเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 1382/2492 ระหว่างพนักงานอัยการโจทก์ กับ นายพันธ์ รังสิพรามณ์กุล เป็นจำเลย เนื่องจากคดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 256 จำเลยต่อสู้ว่าทำโดยป้องกันตัวและตัดพ้อว่ากรณีเดียวกันนี้ นายเดิม ผู้เสียหาย ได้เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยต่อศาลอาญา ซึ่งได้พิพากษายกฟ้อง คดีถึงที่สุดแล้ว อัยการจะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้ และยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายเบื้องต้น ศาลชั้นต้นเห็นว่าศาลยกฟ้องในคดีก่อนโดยนายเดิมขาดนัด โดยอัยการมีสิทธิฟ้องร้อง ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน จำเลยฎีกา ศาลฎีกาเห็นว่าในคดีที่นายเดิม ผู้เสียหาย ฟ้องร้องต่อศาลอาญา ศาลอาญาสั่งไต่สวนมูลฟ้องวันนัดไต่สวน ทนายโจทก์มาศาล แต่ตัวโจทก์ไม่มา ทนายจำเลยขอให้ศาลยกฟ้อง ศาลอาญาวินิจฉัยว่า “คดีนี้ได้เลื่อนการไต่สวนมาครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง ศาลได้คอยอยู่จนถึงเวลา 10.45 น. โจทก์ไม่มาศาลตามนัด และพยานโจทก์เป็นพยานนำ ถือได้ว่าโจทก์ไม่มีพยานมาสืบตั้งไม่ได้ขอเลื่อนคดี จึงพิพากษายกฟ้องโจทก์” ดังนั้นผลเช่นเดียวกับการพิพากษายกฟ้อง โดยโจทก์พิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่ได้สม เป็นการพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งฟ้องแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เห็นได้ว่าการขาดการเอาใจใส่ที่จะดำเนินคดีอาญาอย่างจริงจัง ทำให้คดีของรัฐเสียหาย ทำให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายสร้างความเสียหายต่อรัฐ

คำพิพากษาฎีกาที่ 4473/2532 ผู้เสียหายเคยเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในการกระทำความผิดเดียวกันกับคดีนี้ จนศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง แม้คดีดังกล่าวจะอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ก็ถือได้ว่าความผิดของจำเลยซึ่งได้ฟ้องนั้นได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว สิทธิของพนักงานอัยการ โจทก์ที่นำคดีอาญามาฟ้องจำเลยในความผิดเกี่ยวกับเช็คพิพาทรายเดียวกับคดีก่อนจึงระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4)

4.6.2 ปัญหาการฟ้องคดีของผู้เสียหายที่ผิดวัตถุประสงค์

การฟ้องคดีอาญาทั่วไปมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยมีเป้าหมายในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเยียวยาแก้ไขผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ แต่การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายส่วนใหญ่มุ่งเป้าหมายไปเพื่อแก้แค้นทดแทนโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับการบังคับข่มขู่ให้ผู้กระทำความผิดต้องจำยอมกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีเจตนาถั่นแกล้งจำเลยให้เป็นคดีความเพื่อที่ตนจะได้รับประโยชน์มีผลให้จำเลยต้องสูญเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี ทั้งยังเสื่อมเสียชื่อเสียงอีกด้วย

4.6.3 ปัญหาอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 28 ได้บัญญัติให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ทั้งนี้ โดยผู้เสียหายดังกล่าวจะต้องเป็นผู้เสียหายตามนัยแห่งมาตรา 2(4) ตามประมวลกฎหมายเดียวกันดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติก็คือการฟ้องความผิดอาญาแผ่นดินบางฐานของผู้เสียหายนั้น ผู้เสียหายยังขาดความเข้าใจหรือยังขาดหลักเกณฑ์แน่นอนที่จะใช้ในการพิจารณาว่าตนมีอำนาจฟ้องคดีในความผิดอาญาแผ่นดินฐานนั้นได้หรือไม่ จากปัญหาในข้อนี้ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่าง มาตรา 157 ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งตามมาตราดังกล่าวนี้มีความหมายของผู้เสียหายแยกออกเป็น 2 แนวทางตามความเห็นของศาลและนักกฎหมาย ดังนี้

แนวทางที่ 1 เป็นแนวทางที่เกิดขึ้นจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา คือหลักเกณฑ์ที่ศาลนำมาใช้ในการพิจารณาว่าผู้ใดเป็นผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดในเรื่องนี้ยังไม่มีความจริง เพราะแนววินิจฉัยของศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวพบว่าศาลได้นำหลักเกณฑ์หลายประการมาใช้พิจารณา เช่น พิจารณาจากชนิดของความผิด พิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมาย พิจารณาจากกรรมของการกระทำ เป็นต้น ซึ่งมีผลทำให้คำพิพากษาของศาลนั้นขาดความแน่นอน ดังนั้นการพิจารณาว่าบุคคลใดจะถือได้ว่าเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา นี้ จึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละท่านที่จะวินิจฉัยไปแต่ละคดี แต่ทั้งนี้ศาลได้มีคำวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐาน ในเรื่องที่เอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐตามมาตรา นี้ได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่นั้นด้วยก็ไม่สามารถอ้างตนเองเป็นผู้เสียหายเพื่อที่จะฟ้องให้มีการดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดได้ เพราะไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง

จึงสรุปได้ว่าเมื่อพิจารณาตามความหมายของผู้เสียหายตามแนวทางที่ 1 ผู้มีอำนาจฟ้องตามมาตรา นี้จะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรงและจะต้องเป็น

ผู้เสียหายในทางนิตินัยด้วย กล่าวคือ ผู้เสียหายนั้นจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตนเอง

แนวทางที่ 2 ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้ให้ความเห็นไว้ว่า บุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาที่ “ความเสียหาย” เป็นหลัก¹⁰² โดยความผิดอาญาแต่ละฐานถ้าพิจารณาจากบทกฎหมายนั่นเองแล้ว จะมีสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง หรือที่เรียกว่าคุณธรรมทางกฎหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล และ 2. คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม

จากปัญหาที่ยังไม่มีความชัดเจนดังกล่าว หากนำความหมายของผู้เสียหายตามความเห็นทั้ง 2 แนวทางมาวิเคราะห์หาคิดความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการที่ยังเป็นปัญหาอยู่นั้นมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาว่าผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้หรือไม่ เพื่อให้เราได้ทราบ เพราะถ้าผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องแล้วการที่ผู้เสียหายที่เป็นเอกชนยื่นฟ้องคดีก็อาจเป็นการใช้อำนาจฟ้องโดยมิชอบได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ได้มีคดีที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ และยังนับได้ว่าเป็นคดีตัวอย่างที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นแนวทางปฏิบัติ และความเข้าใจเกี่ยวกับการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายว่าตนมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาได้หรือไม่ เช่น คำพิพากษาในคดีนายกอนันท์ ปันยารชุน กับผู้พิพากษา ที่นับเป็นคดีประวัติศาสตร์คดีหนึ่งที่ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลฎีกาฟ้องนายกรัฐมนตรีกับพวก โดยกล่าวหาว่าจำเลยทั้งสี่ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ¹⁰³ หรือจะเป็นคดีที่นายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนาเพิ่มลาภในความผิดฐานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ซึ่งมีแนววินิจฉัยของศาลฎีกาไว้ดังนี้

คำพิพากษาในคดีนายกอนันท์ ปันยารชุน กับพวกนั้น โจทก์ฟ้องว่า โจทก์ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการตุลาการเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ซึ่งโจทก์จะเกษียณอายุราชการในวันที่ 30 กันยายน 2535 แต่จำเลยทั้งสี่เจตนากลั่นแกล้งโจทก์ มิให้ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ก่อนครบเกษียณอายุราชการ จึงขอให้ศาลลงโทษจำเลยฐานร่วมกันปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157

ศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องแล้ว เห็นว่าคดีมีมูลให้ประทับฟ้อง

จำเลยทั้งสี่ให้การปฏิเสธ

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วพิพากษาว่า จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157, 83 ให้จำคุกคนละ 2 ปี เนื่องจากจำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 เคยรับราชการในตำแหน่ง

¹⁰² คณิต ฒ นคร ค, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 52, น. 120.

¹⁰³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4881/2541.

สำคัญ ชั้นบริหารระดับสูงมาเป็นเวลานานด้วยดี จึงเห็นสมควรรอกการลงโทษไว้มีกำหนด 1 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 สำหรับจำเลยที่ 1 ให้อภัยโทษ

จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 อุทธรณ์

จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 ฎีกา โดยอัยการสูงสุดรับรองให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “พิเคราะห์แล้ว คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ข้อแรกว่า ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 เอกชนเป็นผู้เสียหายได้หรือไม่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 บัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ต้องการเอาโทษแก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ แต่กลับปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดตอนหนึ่งและเอาโทษแก่เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตอีกตอนหนึ่งสำหรับในตอนแรกคำว่าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้น หมายความว่ารวมถึง เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดด้วย ดังนั้น หากการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยมิชอบเป็นการกระทำต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรงและเป็นการกระทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหาย เอกชนผู้นั้นย่อมเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้ ด้วยเหตุนี้ที่จำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ฎีกาว่าความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 โจทก์ในฐานะเอกชนไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้ จึงฟังไม่ขึ้น

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าโจทก์ได้ฟ้องจำเลยซึ่งในขณะนั้น ได้รับราชการในตำแหน่งที่สำคัญ ในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ซึ่งศาลได้วินิจฉัยมาตรา 157 ว่าเป็นบทบัญญัติที่ต้องการเอาโทษแก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่แต่กลับปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือผู้หนึ่งผู้ใด หมายความว่ารวมถึงเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดด้วย หากการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน โดยมิชอบเป็นการกระทำต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรงและเป็นการกระทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหาย เอกชนผู้นั้นย่อมเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ซึ่งการวินิจฉัยดังกล่าวเป็นการวินิจฉัยตามหลักเกณฑ์ที่ศาลฎีกาได้วางไว้ว่า ผู้เสียหาย คือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดนั้น และเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

แต่หากพิจารณาแนวทางที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้ให้ความเห็นไว้ว่า คุณธรรมทางกฎหมายของความผิดอาญาตามมาตรา 157 คือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐ

หรือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่งแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าคุณธรรมทางกฎหมายของมาตรานี้เป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมที่บุคคลไม่อาจอ้างเป็นเจ้าของได้ เพราะความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐหรือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่งเป็นเรื่องของรัฐโดยแท้ เนื่องจากการพิจารณาความเสียหายที่บุคคลได้รับจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง จะต้องพิจารณาว่าความผิดฐานนั้นได้บัญญัติขึ้นเพื่อประสงค์จะคุ้มครองอะไร ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายของความผิดในฐานนั้น ดังนั้นความผิดตามมาตรา 157 นี้ ผู้เสียหายคือรัฐเท่านั้น เอกชนจึงไม่สามารถนำความผิดตามมาตราดังกล่าวมาฟ้องคดีต่อศาลได้ การที่เอกชนนำคดีมาฟ้องต่อศาลจึงถือว่าเป็นการใช้อำนาจฟ้องโดยมิชอบ

นอกจากนี้ในคดีดังกล่าว นอกจากจำเลยที่ 1 (นายอานันท์ ปันยารชุน) จะถูกฟ้องเป็นจำเลยตามมาตรา 157 แต่จำเลยได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลชี้ขาดเบื้องต้นในข้อกฎหมายเรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์หลังศาลมีคำสั่งประทับฟ้องไว้ได้สวนมูลฟ้องแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 24 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 ด้วย เนื่องจากคดีนี้โจทก์ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีไม่ใช่พนักงานอัยการ และแม้ว่าจำเลยขอให้ศาลวินิจฉัยเรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์แต่ศาลกลับมีคำสั่งให้ “รอไว้วินิจฉัยพร้อมคำพิพากษา” และยกประเด็นเรื่องนี้ขึ้นวินิจฉัยตอนทำคำพิพากษา¹⁰⁴ ทั้งนี้เรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์หรืออำนาจดำเนินคดีของศาลเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาก่อน กล่าวคือ การที่ศาลสั่งให้รอไว้วินิจฉัยพร้อมคำพิพากษาเช่นนี้ผลร้ายอาจตกแก่จำเลยได้ เช่น หากศาลชั้นต้นได้วินิจฉัยว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามฟ้อง พิพากษาจำคุกจำเลย และจำเลยอุทธรณ์ ถูกฎีกาต่อมาทั้งในปัญหาอำนาจฟ้องและปัญหาว่ามีได้กระทำความผิดแล้วถ้าถึงที่สุดศาลฎีกาพิพากษากลับว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เช่นนี้ จำเลยย่อมสูญเสียเสรีภาพไปโดยไม่อาจอธิบายได้

กรณีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภในความผิดฐานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ในคดีนี้ถือเป็นคดีประวัติศาสตร์อีกคดีหนึ่งที่ศาลฎีกากลับคำตัดสินของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ ในคดีที่นายถาวร เสนเนียม รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นายปริญญา นาคฉัตรีย์ และนายวีระชัย แนวนบุญเนียร อดีต กกต. ร่วมเป็นจำเลยในความผิดฐานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

โดยจัดการเลือกตั้ง ส.ส.แบบแบ่งเขตรอบใหม่เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 โดยไม่มีอำนาจ และอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้ เพื่อช่วยให้ผู้สมัครของพรรคไทยรักไทยมีคู่แข่ง เพื่อเล็งเกณฑ์ว่าจะต้องได้คะแนน 20% ขึ้นไป คดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาว่า

¹⁰⁴ คณิต ฒ นคร. ฒ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 67, น. 123.

จำเลยทั้งสามมีความผิดตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 ให้จำคุกคนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญา และตัดสิทธิทางการเมืองคนละ 10 ปี ซึ่งศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาขึ้นตามศาลชั้นต้น

คดีนี้โจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2549 สรุปว่าระหว่างวันที่ 3 - 5 เมษายน 2549 พวกจำเลยร่วมกันปฏิบัติหน้าที่มิชอบ จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่รอบสองใน 38 เขต 15 จังหวัด เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 ทั้งที่ไม่มีอำนาจ และอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้เพื่อช่วยให้ผู้สมัครของพรรคไทยรักไทยมีคู่แข่ง และจะได้เสียงเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าต้องได้คะแนนร้อยละ 20 ขึ้นไป

ดังนั้นการจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่โดยเพิ่มเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้การเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งพวกจำเลยเป็นบุคคลในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจมากแต่กลับมากกระทำความคิดเองโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย และคดีนี้อยู่ในความสนใจของประชาชน เนื่องจากการกระทำของจำเลยทั้งหก เป็นการกระทำความคิดที่ร้ายแรงเป็นปฏิปักษ์และเป็นภัยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโจทก์จึงขอให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 101, 108, 157 ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้จำคุกพล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ และนายวีระชัย แนวบุญเนียร จำเลยที่ 2 - 4 ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ ไว้คนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญา และให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 10 ปีต่อมาจำเลยที่ 2- 4 ยื่นอุทธรณ์ ซึ่งศาลอุทธรณ์พิพากษาขึ้นตามศาลชั้นต้น ขณะที่จำเลย 2 - 3 ยื่นฎีกาขอให้ศาลยกฟ้องศาลฎีกาตรวจสำนวนประชุมศึกษาหารือกันแล้วเห็นว่าคดีมีปัญหา ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องหรือไม่เห็นว่าการกระทำของ กกต. จะเป็นความผิดจะต้องเป็นการกระทำต่อผู้สมัครหรือพรรคการเมืองแต่ข้อเท็จจริงคดีนี้ได้ความเพียงว่าโจทก์เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจ.สงขลา เขตเลือกตั้งที่ 6 และเป็นสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่ได้ส่งผู้ใดเข้าสมัครรับเลือกตั้งเลย โดยโจทก์ไม่ใช่ผู้สมัคร ดังนั้นยังถือไม่ได้ว่า กกต. ได้กระทำการที่จะเป็นความผิดต่อโจทก์ดังนั้นโจทก์ย่อมไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดและตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส.ฯ มาตรา 114 บัญญัติว่ากรณีที่น่าปรากฏว่ามีการกระทำผิดตามกฎหมายนี้ในเขตเลือกตั้งใดให้ถือว่าผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง ที่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้นเป็นผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเช่นโจทก์เป็นผู้เสียหายเลยขณะที่ผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายเฉพาะความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส และ ส.ว. พ.ศ. 2541 เท่านั้น อีกทั้งตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ ก็ไม่ได้มีบทบัญญัติให้ผู้สมัครและพรรคการเมืองถือเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของ

ประชาชนเป็นส่วนรวมเท่านั้นไม่ได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองโจทก์ที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งโดยตรงพิเศษ หากถือว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายแล้วประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหมือน โจทก์ที่มีอยู่จำนวนมากก็ย่อมเป็นผู้เสียหายเช่นกัน และถ้าต่างใช้สิทธิฟ้องร้องก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมต่อกกต. เช่นนี้แล้วโจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) และมาตรา 28(2) ส่วนที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษามานั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยทั้งสองฟังขึ้นจึงพิพากษายกฟ้อง

อย่างไรก็ตามอีกหนึ่งคดีที่ประชาชนให้ความสนใจอย่างมากอีกคดี คือ คดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาคดีที่ อ.1464/2549 กรณีที่นายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และอดีต กกต. นายปริญญา นาคฉัตริย์ และนายวีระชัย แนวบุญเนียร (เสียชีวิตแล้ว) เป็นจำเลยที่ 1-3 ในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และ พ.ร.บ. คณะกรรมการการเลือกตั้ง 2541 มาตรา 24 และ 42 กรณีไม่เร่งสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงข้อร้องเรียนกล่าวหาพรรคไทยรักไทย ว่าจ้างพรรคการเมืองในดินไทย และพรรคพัฒนาชาติไทย ลงรับสมัครเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน 2549 โดยพาดพิงระเบียบ กกต. ว่าด้วยการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและการวินิจฉัย พ.ศ. 2542 มาตรา 37 และ 48 จำเลยให้การปฏิเสธ คดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้จำคุก จำเลยที่ 1-3 คนละ 3 ปี แต่ขณะนำสืบจำเลยให้การเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา เห็นควรลดโทษให้ 1 ใน 3 คงจำคุกจำเลยคนละ 2 ปี พร้อมเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งคนละ 10 ปี ต่อมาศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

ศาลฎีกาตรวจสำนวนประชุมปรึกษาหารือกันแล้ว คดีมีประเด็นต้องวินิจฉัยว่า การที่จำเลยที่ 1-2 สั่งประชุม กกต. เพื่อพิจารณาผลการสอบสวนข้อเท็จจริงของอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงจากการร้องเรียนเลือกตั้งไม่สุจริตที่ให้สอบสวนเพิ่มเติมในส่วนของพรรคไทยรักไทยถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่มิชอบ และเพื่อเป็นคุณต่อพรรคไทยรักไทยหรือไม่ เห็นว่าขณะเกิดเหตุรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 136 -148 กำหนดให้มี กกต. ซึ่งมีอำนาจหน้าที่อิสระในการจัดตั้งการเลือกตั้งให้สุจริต รวมทั้งมีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเลือกตั้งไม่สุจริต โดยมาตรา 147 บัญญัติว่า หากมีหลักฐาน อันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำที่ไม่สุจริตเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ก็ให้อำนาจ กกต. ตั้งอนุกรรมการสอบสวนและสั่งการ โดยพลัน ซึ่งข้อเท็จจริงปรากฏว่าภายหลังมีการเลือกตั้งอนุกรรมการไต่สวนฯ แล้ว ได้มีการรายงานผลว่า เชื่อว่ามีการกระทำผิดของผู้บริหารระดับสูงของพรรคไทยรักไทย รวมทั้งพรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทย ซึ่งต่อมาจำเลยได้มีมติให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ กกต. ที่ได้แก้ไขข้อมูลทะเบียนสมาชิกพรรคที่ขาดคุณสมบัติเรื่องการสังกัดพรรคพรรค 90 วัน ให้มีคุณสมบัติครบเพื่อลงเลือกตั้งในเขตที่พรรคไทยรักไทยลงสมัครเพียงพรรคเดียว

เพื่อหลีกเลี่ยงเกณฑ์ให้ได้คะแนนเสียง ร้อยละ 20 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งให้ดำเนินการกล่าวโทษกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และผอ.พรรคเล็ก และแจ้งให้อัยการสูงสุดยุบพรรคเล็ก และตามรายงานของอนุกรรมการไต่สวนฯ ยังมีพยานที่เชื่อได้ว่าการรับเงินค่าตอบแทนจาก พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา อธิบดีรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม และนายพงษ์ศักดิ์ รัตตพงศ์ไพศาล อธิบดีรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของพรรคไทยรักไทย แต่จำเลยกลับสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มในส่วนที่เกี่ยวกับพรรคไทยรักไทย เนื่องจากเห็นว่าการพาดพิงผู้บริหารพรรคไทยรักไทยหลายคน โดยนายนาม อิมแย้ม ประธานอนุกรรมการไต่สวนฯ ซึ่งเคยเป็นผู้พิพากษาได้มีหนังสือแจ้งมาที่จำเลยที่ 1 ว่าไม่จำเป็นต้องสอบสวนเพิ่มเติมอีก แต่จำเลยไม่ได้ตระหนักอีกทั้งยังออกหนังสือเชิญให้ พล.อ.ธรรมรักษ์ และนายพงษ์ศักดิ์ เดินทางมาให้ถ้อยคำกับคณะอนุกรรมการไต่สวนฯ ชุดใหม่ กระทั่งเมื่ออนุกรรมการไต่สวนฯ ชุดใหม่ได้สรุปสำนวนสั่งให้จำเลยแล้วจึงได้ประชุมและมีมติให้ส่งสำนวนพรรคไทยรักไทยให้อัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาตามความเห็นของนายนาม อิมแย้ม ประธานอนุกรรมการไต่สวนฯ ชุดก่อน ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าพวกจำเลยเชื่อตามสำนวนสอบสวนของนายนาม

โดยข้อเท็จจริงปรากฏแต่แรกว่า พล.อ.ธรรมรักษ์ และนายพงษ์ศักดิ์ เป็นผู้บริหารระดับสูงของพรรคไทยรักไทย ซึ่งได้รับตำแหน่งสำคัญเป็นถึงรัฐมนตรี เมื่อมีการดำเนินการไต่สวนส่งผลประโยชน์ต่อพรรค แต่จำเลยไม่สั่งการให้ดำเนินการกับพรรคไทยรักไทยแต่ก่อนหน้ากลับสั่งให้วินิจฉัยสอบสวนพรรคไทยรักไทยเพิ่มเติม กระทั่งเมื่อมีการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน 2549 แล้วจำเลยได้ประกาศผลเลือกตั้งอย่างเร่งรีบ ที่จะให้พรรคไทยรักไทยได้จัดตั้งรัฐบาล ขณะที่จำเลยสั่งดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ กกด. และพรรคเล็กทันที จึงเป็นการเลือกปฏิบัติ จึงเชื่อว่าจำเลยย่อมทราบคืออยู่แล้วว่า การดำเนินคดีข่มขู่ต่อพรรคไทยรักไทยอย่างรุนแรง จำเลยที่ 1 เป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองข่มขู่ต่ออัยการสูงสุด เพื่อให้พิจารณาส่งสำนวนให้ศาลยุบพรรคไทยรักไทยได้ การประชุมของจำเลยและลงมติให้สอบสวนเพิ่มเติมจนเวลาล่วงเลยถึงการเลือกตั้งจึงเป็นคุณต่อพรรคไทยรักไทย ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต ซึ่งเป็นความผิดด้วย กกด. พ.ศ. 2541 มาตรา 24 และมาตรา 42 ที่ศาลชั้นต้นพิพากษามาจึงไม่เกินคำขอฎีกาของจำเลยทั้งสองฟังไม่ขึ้น และศาลฎีกาพิพากษายืนตามศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

กรณีดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าได้ตัดสินคดีนี้แตกต่างจาก 2 กรณีก่อนหน้า ซึ่งกรณีนี้ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ได้ตัดสินว่า โจทก์เป็นผู้เสียหายจึงมีอำนาจฟ้องจำเลยได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าถ้าพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดอาญามาตรา 157 แล้ว คือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐ หรือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่งหน้าที่ และยังเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมซึ่งบุคคลไม่อาจอ้างเป็นเจ้าของได้ เพราะความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐ หรือความ

บริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่งหน้าที่เป็นเรื่องของรัฐโดยแท้ ดังนั้น ความผิดตามมาตรา 157 จากกรณีดังกล่าว ผู้เสียหายคือรัฐเท่านั้น เอกชนจึงไม่สามารถนำความผิดมาตราดังกล่าวมาฟ้องคดีต่อศาลได้ การที่เอกชนนำคดีมาฟ้องต่อศาลจึงถือเป็นการใช้อำนาจฟ้องโดยมิชอบ ซึ่งกรณีดังกล่าวควรจะตัดสินเช่นเดียวกับ 2 กรณีก่อนหน้าเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน

สรุปจากการพิจารณาและวิเคราะห์คดีที่ได้ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นนั้นบุคคลผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยเป็นพนักงานของรัฐและอยู่ในระดับสูง จึงนับเป็นคดีที่ได้รับความสนใจจากประชาชนซึ่งอาจส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ขององค์กรที่ถูกฟ้องคดีได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวผู้เขียนจึงเห็นว่าการที่กฎหมายได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีได้อย่างกว้างขวางไม่จำกัดอาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ กับกระบวนการยุติธรรม เพราะใช้ดุลยพินิจในการตัดสินคดีแตกต่างกัน อย่างเช่นกรณีที่ไดยกตัวอย่างข้างต้นที่เป็นความผิดตามมาตรา 157 ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่ว่าความผิดตามมาตรา 157 นั้น คุณธรรมทางกฎหมาย คือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐหรือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่ง รัฐจึงเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องเท่านั้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาอาจแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก คือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) โดยในปัจจุบัน ประเทศส่วนใหญ่จะใช้กันอยู่ 2 หลัก คือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนั้น มีแนวความคิดเป็นพื้นฐานว่า ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ประเทศที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ได้แก่ สหราชอาณาจักร แต่ในปัจจุบันรัฐได้เข้ามาควบคุมการฟ้องคดีอาญาของประชาชน โดยการจำกัดอำนาจในการฟ้องคดีอาญาบางประเภท เช่น คดีอาญาที่มีโทษประหารชีวิต ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ ได้แก่ Attorney General และ Director of Public Prosecution (D.P.P.)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักที่เกิดขึ้นใหม่ ที่ถือว่าการคุ้มครอง การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของผู้เสียหาย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ต้องป้องกัน ปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้น โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา ประชาชนไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเอง แต่ในปัจจุบันประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ได้แก่ เยอรมนี ญี่ปุ่น ก็มีการอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ส่วนฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เอง แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้

สำหรับประเทศไทยถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นกัน แต่ก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาเองได้อย่างกว้างขวาง โดยผู้เสียหายในคดีอาญามีอำนาจที่จะฟ้องคดีได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการและนอกจากนี้ผู้เสียหายยังมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องด้วย ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของ

ไทยที่ได้ให้อำนาจผู้เสียหายไว้ แต่อย่างไรก็ตามหลักในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยยังคงเป็นหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผู้เสียหายมีหน้าที่เข้ามาช่วยเสริมให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรมในทางที่เหมาะสมขึ้น เท่านั้น ดังนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดขอบเขต และเป็นอิสระแยกจากพนักงานอัยการ ซึ่งในบางครั้งอาจก่อให้เกิดปัญหา หรือผลกระทบต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพราะผู้เสียหายจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว หรืออาจใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยมิชอบ เนื่องจากตัวผู้เสียหายเองมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย หรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตนเอง แต่ใช้สิทธิของความเป็นผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญากลับแก้งบบุคคลอื่นให้เป็นคดีอาญา เพื่อข่มขู่ หรือเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตัวผู้ถูกฟ้องทางใดทางหนึ่ง ตลอดจนอาจใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาเพื่อเป็นการช่วยเหลือดำเนินคดีเพื่อให้ศาลยกฟ้องผู้กระทำความผิดให้พ้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง

ดังนั้น การให้อำนาจแก่ผู้เสียหายมากจนเกินไปโดยไม่มีขอบเขต อาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายประการ ถึงแม้ในบางคดีที่ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีและมีพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาดูแลเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีโดยมิชอบก็ตามแต่ความเสียหายก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่เช่นเดิม

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะว่า ควรมีการจำกัดอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก ป้องกันการกลั่นแกล้งกันของผู้เสียหายที่ใช้สิทธิโดยมิชอบ หรือด้วยประการใดๆ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ให้จำกัดอำนาจการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายคือ ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดที่กระทบต่อทรัพย์สินส่วนตัวเท่านั้น ซึ่งสามารถแยกได้อย่างของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ดังนี้

ความผิดเกี่ยวกับความสงบภายในบ้าน

ความผิดฐานหมิ่นประมาท

ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น

ความผิดฐานขู่เข็ญ

ความผิดฐานใช้กำลังซ่อนเร้นผู้อื่น

ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์

ความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า

ความผิดเกี่ยวกับการละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า

การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายตามฐานความผิดดังกล่าว ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีต่อศาลเองได้ โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขหรือต้องรอให้มีการสอบสวนจากเจ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แต่ในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายตามความผิดอาญาดังกล่าวนี้ จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องผ่านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาแล้วแต่ข้อตกลงไม่สำเร็จ โดยก่อนฟ้องผู้เสียหายต้องวางหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียมด้วย ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยมิชอบและเป็นการก่อกวนการดำเนินคดีอาญาเป็นไปด้วยความชอบธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด

2. แก้อาชญาอาญานั้น ผู้เสียหายจะไม่สามารถดำเนินคดีอาญาเองได้ ผู้เสียหายจะต้องอยู่ภายใต้การร้องทุกข์ ซึ่งจะต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือนนับแต่รู้เรื่องการกระทำความผิด ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา แต่การที่ฟ้องตามความผิดดังกล่าวนี้ผู้เสียหายจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องผ่านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาแล้วแต่ข้อตกลงไม่สำเร็จเช่นเดียวกับการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายตามข้อเสนอนที่ 1 โดยก่อนฟ้องผู้เสียหายต้องวางหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียมด้วย ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายใช้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยมิชอบ และเป็นการก่อกวนการดำเนินคดีอาญาเป็นไปด้วยความชอบธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด

3. ในความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ หากผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้ว แต่พนักงานอัยการมีความเห็นในการสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากเห็นว่า การฟ้องคดีนั้นจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ พนักงานอัยการก็ต้องมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น และหากผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องเช่นนี้ ก็สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าอัยการผู้นั้นในระดับต่างๆ โดยผู้เสียหายต้องชี้แจงว่าการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นการใช้ดุลยพินิจโดยไม่ชอบ หัวหน้าอัยการดังกล่าวมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดี หากหัวหน้าอัยการนั้นๆ เห็นว่าอัยการเจ้าของเรื่องสั่งไม่ฟ้องโดยมิชอบ ก็จะสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่ และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป แต่ถ้การร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้รับการปฏิเสธจากหัวหน้าอัยการผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดอีกครั้งก็ได้เพื่อให้ศาลสั่งให้อัยการยื่นฟ้อง แต่ผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าขึ้นศาลหากศาลไม่ยอมรับคำร้องของตน

4. การแบ่งแยกอำนาจในการสอบสวน และอำนาจในการฟ้องร้องคดีออกจากกัน ทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการอาจมีช่องว่างหรือไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นพิจารณาจากสำนวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานสอบสวนที่ส่งมาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การสอบสวนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดข้อหา การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ที่ถูกล่ามทา จึงมีผลต่อดุลพินิจของพนักงานอัยการ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขควรให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานด้วย เพื่อให้เป็นกระบวนการเดียวกัน และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจในการที่จะใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการและการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนในการอำนวยความยุติธรรม

กรม
การ
การ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติ บุศยพลากร. “ผู้เสียหายในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” บทบัญญัติ. ปีที่ 5. 4 (ธันวาคม 2539).
- กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.
- กุลพล พลวัน. “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา.” วารสารกฎหมาย. ปีที่ 13. 1 (พฤศจิกายน 2523).
- กุลพล พลวัน. “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารกฎหมาย. ปีที่ 9. 101 (พฤษภาคม 2529).
- โกเมน ภัทรภิรมย์. อัยการฝรั่งเศส ระบบอัยการสากล. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการทางวิชาการ กรมอัยการ, 2526.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชุติมาการพิมพ์, 2533.
- คณิต ฅ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- คณิต ฅ นคร. รัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มติชน, 2541.
- คณิต ฅ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิต ฅ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- คณิต ฅ นคร. ข้อกฎหมายในคดีนายอานันท์ ปันยารชุน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- คณิต ฅ นคร. “คำพิพากษาศาลฎีกาผูกมัดพนักงานในการดำเนินคดีอาญาเพียงใด.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 18. ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2531).

- คณิต ฒ นคร. “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล.”
วารสารอัยการ. ปีที่ 1. ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2521).
- คณิต ฒ นคร. “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 10. ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2521).
- คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง.” วารสารอัยการ. ปีที่ 4. ฉบับที่ 42 (มิถุนายน 2524).
- คณิต ฒ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.”
วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 15. ฉบับที่ 3 (กันยายน 2528).
- คณิต ฒ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. ปีที่ 1. ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2544).
- คณิต ฒ นคร. “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ. ปีที่ 5. ฉบับที่ 57 (กันยายน 2525).
- คณิต ฒ นคร. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 9. ฉบับที่ 2 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520).
- คะเนิง ภาไชย. “วิธีพิจารณาความอาญากฎหมายอังกฤษ (2).” วารสารอัยการ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 109 (มกราคม 2530) : 14-16.
- คะเนิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- จิตติ เจริญล้ำ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2531.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์ และคณะ. “อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย.” วารสารกฎหมายปกครอง. ปีที่ 3. ฉบับที่ 3 (ธันวาคม 2527).
- ณรงค์ ใจหาญ. การตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ. บนเส้นทางแห่งหลักนิติธรรม
เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2540.
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
วิญญูชน, 2544.
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

- พรศักดิ์ พลสมบัตินันท์. “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.
- พิชญา เหลืองรัตนเจริญ. “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีการรื้อฟื้น
คดีที่เป็นคุณแก่จำเลย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, 2548.
- ภาวิน เมฆสวรรค์. “การขาดนัดในคดีอาญา : ศึกษากรณีพนักงานอัยการไม่มาศาลตามกำหนดนัด.”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2548.
- วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วรินทร์ เต๋อประยูร. “สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545
- สุพัตตรา ยุธชาติ. (2552). ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา(วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สิริพัฒน์ เจริญศิริ. (2551). ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายสิทธิโดยมิชอบ
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. “การนำรูปแบบการพิจารณาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนา
รูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป.” การอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการ
ยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 8 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
(2548).
- สุรินทร์ ถั่วทอง. “จากยกกระบัตรสู่อัยการ.” วารสารอัยการ. ปีที่ 5 (เมษายน 2525).
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา
ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” ตุลพาน. ปีที่ 58. ฉบับที่ 2 (2554).
- สมบัติ ดาวแจ้. (2543). ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาลัยธรรมศาสตร์.
- หลวงอรรถ ไกวัลวที และสุข เปรมนาวิน. ระบบอัยการและศาลทหาร. กรุงเทพมหานคร : สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510
- อุทัย อาทิวะช. รวบบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
วี.เจ.พรินติ้ง, 2554.

อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 22. ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2523).

อัญชัญ ศิริบริรณานุรักษ์ และศิลาปะอรัญ ชูเวช. “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions.” วารสารอัยการ. ปีที่ 3. ฉบับที่ 26 (กุมภาพันธ์ 2523).

อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2542). ผู้เสียหายในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อลงกรณ์ กลิ่นหอม. (2542). สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อารยา เกษมทรัพย์. (2537). การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมี
คำสั่งไม่ฟ้อง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารีย์ รุ่งพรทวิวัฒน์. (2527). การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศร ไชยคุปต์. (2542). คุณพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งให้ฟ้องคดีอาญา (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ด
พ
ค

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์

ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ

คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ

กรณีเรื่องคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนรวม ศาลฎีกาได้เคยมีคำพิพากษาในคดีประวัติศาสตร์โดยกลับคำตัดสินของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ ในคดีที่นายถาวร เสนเนียม รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นายปริญญานาคฉัตรีย์ และนายวิระชัย แนวนุญเนียร อดีต กกต. ร่วมเป็นจำเลย ในความผิดฐานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หลังจัดการเลือกตั้ง ส.ส.แบบแบ่งเขตรอบใหม่เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 โดยไม่มีอำนาจ และอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้ เพื่อช่วยให้ผู้สมัครของพรรคไทยรักไทยมีคู่แข่ง เพื่อเลี่ยงเกณฑ์ว่าจะต้องได้คะแนน 20% ขึ้นไป คดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาว่าจำเลยทั้งสามมีความผิดตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 ให้จำคุกคนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญา และตัดสิทธิทางการเมืองคนละ 10 ปี ซึ่งต่อมาศาลอุทธรณ์ได้พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

ต่อมาในวันที่ 13 มิถุนายน ที่ห้องพิจารณา 809 ศาลอาญา ถนนรัชดาภิเษกกรุงเทพฯ ศาลอ่านคำพิพากษาของศาลฎีกาคดีหมายเลขดำ อ.1234/2549 ที่นายถาวร เสนเนียม รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นโจทก์ ยื่นฟ้องสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (ศาลยกฟ้องในชั้นใต้สวนมูลฟ้อง) พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธาน กกต. นายปริญญานาคฉัตรีย์ นายวิระชัย แนวนุญเนียร (เสียชีวิตแล้ว) พล.อ.จารุภัทร เรืองสุวรรณ ทั้งสามเป็นอดีต กกต. และพล.ต.ต.เอกชัย วารุณประภา อดีตเลขาธิการ กกต. (ศาลยกฟ้องในชั้นใต้สวนมูลฟ้อง) เป็นจำเลยที่ 1-6 ในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และพ.ร.บ. ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 และพ.ร.บ. ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ส.ส. และส.ว. พ.ศ. 2541

คดีนี้โจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2549 สรุปว่าระหว่างวันที่ 3-5 เมษายน 2549 เวลากลางวัน พวกจำเลยร่วมกันปฏิบัติหน้าที่มิชอบ จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่รอบสองใน 38 เขต 15 จังหวัด เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 ทั้งที่ไม่มีอำนาจ และอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้ เพื่อช่วยให้ผู้สมัครของพรรคไทยรักไทยมีคู่แข่ง และจะได้เลี่ยงเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า ต้องได้คะแนนร้อยละ 20 ขึ้นไป

ดังนั้นการจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่โดยเพิ่มเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้การเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งพวกจำเลยเป็นบุคคลในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจมากแต่กลับมากกระทำผิดเองโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย และคดีนี้อยู่ในความสนใจของประชาชน เนื่องจากการกระทำของจำเลยทั้งหก เป็นการกระทำผิดที่ร้ายแรงเป็นปฏิปักษ์และเป็นภัยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากไม่ได้รับการพิจารณาโดยเร่งด่วนจะส่งผลกระทบต่อความสงบ

เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน และสูญเสียงบประมาณของแผ่นดินจำนวนมาก รวมถึงความมั่นคงของประเทศ โจทก์จึงขอให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 101, 108, 157 เหตุเกิดที่แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลชั้นต้น มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549 ให้จำคุกพล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ และนายวีระชัย แนวนบุญ นิเยร จำเลยที่ 2-4 ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ ไว้คนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญา และให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 10 ปี ส่วน พล.อ.จารุภัทร เรืองสุวรรณ จำเลยที่ 5 นั้นได้ลาออกจาก กกต. ไปก่อน นายถาวร เสนเนียม โจทก์จึงถอนฟ้อง ต่อมาจำเลยที่ 2-4 ยื่นอุทธรณ์ ซึ่งศาลอุทธรณ์พิพากษาขึ้นตามศาลชั้นต้น ขณะที่จำเลย 2-3 ยื่นฎีกาขอให้ศาลยกฟ้อง

ศาลฎีกาตรวจสำนวนประชุมศึกษาหารือกันแล้วเห็นว่าคดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ 2 และ 3 ว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องหรือไม่ เห็นว่าการกระทำของ กกต. จะเป็นความผิดตามมาตรา 24 ของ พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ นั้นจะต้องเป็นการกระทำต่อผู้สมัครหรือพรรคการเมือง แต่ข้อเท็จจริงคดีนี้ได้รับความเพียงว่าโจทก์เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน จ.สงขลา เขตเลือกตั้งที่ 6 และเป็นสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่ได้ส่งผู้ใดเข้าสมัครรับเลือกตั้งเลย โดยโจทก์ไม่ใช่ผู้สมัคร ดังนั้นยังถือไม่ได้ว่า กกต. ได้กระทำการที่จะเป็นความผิดต่อโจทก์ ตามมาตรา 24 ที่บัญญัติว่าห้ามไม่ให้ กกต., กกต.ประจำจังหวัด, ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด และอนุกรรมการที่ กกต. แต่งตั้งกระทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่เพื่อเป็นคุณ หรือเป็นโทษแก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด ดังนั้นโจทก์ย่อมไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดตามมาตรา 24 ดังกล่าว แม้โจทก์จะมีสิทธิคัดค้านการเลือกตั้งตั้ง ส.ส. ในเขตเลือกตั้งที่โจทก์มีสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 147 (1) และพ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส และ ส.ว. พ.ศ. 2541 มาตรา 94 และตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส.ฯ มาตรา 114 บัญญัติว่ากรณีที่น่าปรากฏว่ามีกระทำความผิดตามกฎหมายนี้ในเขตเลือกตั้งใดให้ถือว่าผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง ที่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้นเป็นผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเช่นโจทก์เป็นผู้เสียหายเลย ขณะที่ผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายเฉพาะความผิดตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส และ ส.ว. พ.ศ. 2541 เท่านั้น อีกทั้งตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ ก็ไม่ได้มีบทบัญญัติให้ผู้สมัครและพรรคการเมืองถือเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวมเท่านั้น ไม่ได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองโจทก์ที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งโดยตรงพิเศษ หากถือว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายแล้วประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหมือน โจทก์ที่มีอยู่จำนวนมากก็ย่อมเป็นผู้เสียหายเช่นกัน และถ้าต่างใช้สิทธิฟ้องร้องก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมต่อ กกต. ซึ่งข้อเท็จจริงก็ได้ปรากฏมาแล้วในคดีที่ นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ กับพวกรวม 9 คน ยื่นฟ้องจำเลยที่ 2-3 ว่ากระทำ

ผิด พ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ มาตรา 24 ซึ่งคดีถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ว่า นพ.นิรันดร์กับพวก ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง หากการกระทำของจำเลยที่ 2-3 เป็นความผิดที่ต้องถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อรัฐ ไม่ใช่กระทำผิดต่อโจทก์ โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) และมาตรา 28(2) ส่วนที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษามานั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยทั้งสองฟังขึ้นจึงพิพากษายกฟ้อง

DPUC

ภาคผนวก ข

คำพิพากษาคดีนายประวิทย์ ชัมภรัตน์ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง

นายอานันท์ ปันยารชุน กับพวก

คำพิพากษาคดีนายประวิทย์ ชัมภรัตน์ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง นายอานันท์ ปันยารชุน กับพวก

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 เป็นบทบัญญัติที่ต้องการเอาโทษแก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ แต่กลับปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดคนหนึ่ง และเอาโทษแก่เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตอีกตอนหนึ่งในตอนแรก คำว่าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้น หมายรวมถึง เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล หรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดด้วย ดังนั้น หากการปฏิบัติหรือละเว้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน โดยมิชอบเป็นการกระทำต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรง และเป็นกระทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหาย เอกชนผู้นั้นย่อมเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้

คำฟ้องของโจทก์มิได้บรรยายถึงหน้าที่ตลอดจนการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของจำเลยที่ 3 มาในคำฟ้อง คำฟ้องของโจทก์ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ของจำเลยที่ 3 จึงเป็นฟ้องเคลือบคลุมไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) ดังนั้นปัญหาที่ว่าจำเลยที่ 3 กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ จึงไม่จำต้องวินิจฉัย

ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 นอกจากจะเป็นตำแหน่งทางฝ่ายตุลาการแล้ว ยังเป็นตำแหน่งทางฝ่ายบริหารมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ธุรการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ด้วย ถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ และศักดิ์ศรีสูงกว่าตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ซึ่งเป็นตำแหน่งทางฝ่ายตุลาการเพียงอย่างเดียว ฉะนั้น การแต่งตั้งโจทก์จากผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 จึงเป็นการปูนบำเหน็จความดีความชอบให้แก่โจทก์เป็นการขัดกับการที่โจทก์ยังมีโทษงดบำเหน็จอยู่ การที่จำเลยที่ 2 ดำเนินการหาข้อยุติความเห็นขัดแย้งเกี่ยวกับมติ ก.ต. ที่เห็นชอบในการแต่งตั้งโจทก์ดังกล่าวแล้ว จึงเป็นการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งการ ไปตามอำนาจหน้าที่ในทางบริหารราชการแผ่นดิน และที่สำคัญยิ่งก็คือการจะนำเรื่องใดเสนอให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งนั้นเรื่องนั้นจะต้องมีข้อยุติว่าเป็นเรื่องที่ชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการแล้ว

การที่จำเลยที่ 2 พยายามหาข้อยุติความเห็นที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับมติ ก.ต. ที่แต่งตั้งโจทก์และยังไม่อาจนำเสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไปนั้น หาใช่จำเลยที่ 2 มีเจตนาปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้โจทก์เสียหายอย่างใดไม่ จำเลยที่ 2 จึงไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157

จำเลยที่ 4 ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาและเป็นประธาน ก.ต. โดยตำแหน่งในการประชุม ก.ต. ประธาน ก.ต. เป็นประธานที่ประชุม โดยทั่วไปแล้วในการประชุม ประธานที่ประชุมเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ จัดการประชุมและรับผิดชอบดำเนินการประชุมให้เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย และเป็นผลดีแก่ทางราชการ หากไม่มีข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น กรณีมีเหตุจำเป็นและสมควร ประธานที่ประชุมจะสั่งเลื่อนหรือปิดประชุมก็ย่อมทำได้

ได้ความว่า ในตอนเช้าจำเลยที่ 4 มีคำสั่งให้ดำเนินการประชุม ก.ต. ไป ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องต่างๆ จนกระทั่งถึงวาระการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการจำเลยที่ 3 แดงขอให้ที่ประชุมเลื่อนวาระนี้ไปก่อน โดยชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นว่ามีเรื่องที่จะต้องปรึกษาหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอยู่อีกและเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ส่วนจำเลยที่ 4 ก็ได้พยายามชี้แจงและขอร้องให้ที่ประชุมเลื่อนวาระดังกล่าวออกไป โดยแจ้งว่าการเลื่อนออกไปจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในที่สุดส่วนใหญ่ของที่ประชุมเห็นว่าไม่สมควรให้มีการเลื่อนจำเลยที่ 4 จึงอาศัยอำนาจของประธานที่ประชุมสั่งให้เลื่อนและปิดประชุมทั้งนี้โดยมีมูลเหตุมาจากการขอร้องของพลเอก ส. นายกรัฐมนตรี ผู้ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อให้เกิดผลดีต่อบ้านเมืองในทุกๆ ด้าน ตามรัฐประศาสนโยบาย โดยเฉพาะ เป็นผู้ที่มีหน้าที่นำมติ ก.ต. ที่เห็นชอบในการแต่งตั้งโจทก์ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง เมื่อพลเอก ส. เห็นว่าโจทก์ยังมีโทษทางวินัยอยู่และการแต่งตั้งโจทก์เป็นการขัดต่อพระราชกระแสเช่นนี้ การที่จำเลยที่ 4 ขอให้ที่ประชุมเลื่อนการพิจารณาออกไปก่อน โดยแจ้งว่าการเลื่อนจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 4 ได้พิจารณาถึงเหตุผลและความเหมาะสมในหลายๆ ด้านแล้ว จึงได้สั่งให้เลื่อนและปิดประชุม หากจำเลยที่ 4 มีเจตนาถ่วงล่าช้าโจทก์ จำเลยที่ 4 จะไม่นำเรื่องการแต่งตั้งโจทก์บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมก็ย่อมได้ ทั้ง ๆ ที่จำเลยที่ 4 ก็รู้ว่าโจทก์มีโทษ ทางวินัยอยู่ การที่ภายหลังต่อมามีเหตุจำเป็นต้องเลื่อน การประชุมดังกล่าวแล้ว กรณีจึงไม่เชื่อว่าจำเลยที่ 4 สั่งเลื่อนและปิดประชุมโดยมีเจตนาถ่วงล่าช้าโจทก์

โจทก์ฟ้องว่าขณะเกิดเหตุ จำเลยที่ 1 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่ในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารและมีหน้าที่ดำเนินการกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งข้าราชการตุลาการตามกฎหมายและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน จำเลยที่ 2 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่บริหารงานกระทรวงยุติธรรมและเป็นรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราช

บัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 จำเลยที่ 3 ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรม และเป็นกรรมการตุลาการ (ก.ต.) โดยตำแหน่ง จำเลยที่ 4 ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาและเป็นประธานคณะกรรมการตุลาการ โดยตำแหน่ง จำเลยทั้งสี่จึงเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 คณะกรรมการตุลาการได้ประชุมและมีมติแต่งตั้งโจทก์จากตำแหน่ง ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 แม้จะอยู่ในชั้นเดียวกัน แต่เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ในทางบริหารถือว่ามีเกียรติ และศักดิ์ศรีสูงกว่าตำแหน่งเดิม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีให้กราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งโจทก์เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 แล้ว แต่ขณะที่เรื่องดังกล่าวอยู่ที่สำนักราชเลขาธิการได้มีการเปลี่ยนรัฐบาลโดยมีจำเลยที่ 1 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จำเลยที่ 2 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมระหว่างวันที่ 14 มิถุนายน 2535 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2535 เวลากลางวันติดต่อกัน จำเลยทั้งสี่ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายทราบดีว่าโจทก์จะครบเกษียณอายุราชการ ในวันที่ 30 กันยายน 2535 เจตนากลั่นแกล้งโจทก์มิให้ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ก่อนครบเกษียณอายุราชการ ได้ร่วมกันกระทำผิดต่อกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 เวลากลางวัน ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2535 เวลากลางวันใดไม่ปรากฏชัด จำเลยที่ 1 ซึ่งมีหน้าที่จำต้องดำเนินการกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งโจทก์และข้าราชการอื่นๆ ตามมติคณะกรรมการตุลาการเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 25435 กลับปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้โจทก์และข้าราชการอื่นๆ ได้รับความเสียหายโดยจำเลยที่ 1 มีคำสั่งให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีขอรับเลือกการแต่งตั้งโจทก์คืนจากสำนักราชเลขาธิการ แล้วจำเลยที่ 1 สั่งให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรีทำหนังสือถึงกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2535 ขอให้จำเลยที่ 2 พิจารณาอีกครั้ง โดยจำเลยที่ 1 รู้ว่าไม่มีอำนาจกระทำเช่นนั้นได้ ระหว่างวันที่ 10 กรกฎาคม 2535 เวลากลางวัน ถึงวันที่ 13 กรกฎาคม 2535 เวลากลางวันต่อเนื่องกันจำเลยที่ 2 และที่ 3 ทราบดีว่า มติของคณะกรรมการตุลาการที่ประชุมเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เป็นมติที่ชอบด้วยกฎหมายและถึงที่สุดแล้ว แต่จำเลยที่ 2 และที่ 3 กลับละเว้นการปฏิบัติหน้าที่และร่วมกันทำหนังสือลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2535 ถึงจำเลยที่ 4 ให้พิจารณาเรื่องการแต่งตั้งโจทก์อีกครั้ง ทั้งๆ ที่จำเลยที่ 2 และที่ 3 ทราบดีอยู่แล้วว่าจำเลยที่ 2 และที่ 3 ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำได้ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการกระทำของจำเลยที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น ต่อมาระหว่างวันที่ 13 กรกฎาคม 2535 เวลากลางวันถึงวันที่ 4 สิงหาคม 2535 เวลากลางวันติดต่อกัน จำเลยที่ 4 มีหน้าที่ต้องแจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบว่า มติของคณะกรรมการตุลาการ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เป็นมติซึ่งถึงที่สุดแล้ว แต่จำเลยที่ 4 กลับเก็บเรื่องไว้ประมาณ 1 เดือน จึงทำหนังสือลงวันที่ 4 สิงหาคม 2535 แจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบว่า จำเลยที่ 4 จะไม่นำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการตุลาการเพราะการประชุมในวันที่ 11 พฤษภาคม

2535 เป็นการประชุมที่ไม่ชอบเนื่องจากจำเลยที่ 4 สั่งปิดประชุมแล้วระหว่างวันที่ 4 สิงหาคม 2535 เวลากลางวัน ถึงวันที่ 30 กันยายน 2535 เวลากลางวันจำเลยที่ 1 และที่ 2 มีหน้าที่จะต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งโจทก์แต่จำเลยที่ 1 และที่ 2 โดยความร่วมมือของจำเลยที่ 3 และที่ 4 กลับเพิกเฉย ไม่ดำเนินการจน โจทก์เกษียณอายุราชการ การกระทำของจำเลยทั้งสี่เป็นการร่วมกันปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อมิให้โจทก์ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 จน โจทก์เกษียณอายุราชการในวันที่ 30 กันยายน 2535 เหตุเกิดที่แขวงจัตรดา เขตดุสิต และแขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวพันกัน ขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157, 83

ศาลชั้นต้น ได้สวนมูลฟ้องแล้ว เห็นว่าคดีมีมูลให้ประทับฟ้อง

จำเลยทั้งสี่ให้การปฏิเสธ

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วพิพากษาว่า จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157, 83 ให้จำคุกคนละ 2 ปี เนื่องจากจำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 เคยรับราชการในตำแหน่งสำคัญชั้นบริหารระดับสูงมาเป็นเวลานานด้วยดี จึงเห็นสมควรรอกาลลงโทษไว้มีกำหนด 1 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 สำหรับจำเลยที่ 1 ให้ยกฟ้อง

จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 อุทธรณ์

จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 ฎีกา โดยอัยการสูงสุดรับรองให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "พิเคราะห์แล้ว คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ข้อแรกว่า ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 เอกชนเป็นผู้เสียหายได้หรือไม่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 บัญญัติว่า "ผู้ใดเป็นเจ้าของงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ" เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ต้องการเอาโทษแก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ แต่กลับปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดคนหนึ่งและเอาโทษแก่เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตอีกคนหนึ่ง สำหรับในตอนแรกคำว่าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้น หมายความว่ารวมถึง เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดด้วย ดังนั้น หากการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยมิชอบเป็นการกระทำต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรงและเป็นการกระทำต่อบุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหาย เอกชนผู้นั้นย่อมเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้ ด้วยเหตุนี้ที่จำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ฎีกาว่าความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 โจทก์ในฐานะเอกชนไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้ จึงฟังไม่ขึ้น

ปัญหาข้อที่ 2 มีว่า ฟ้องโจทก์เคลือบคลุมหรือไม่ จำเลยที่ 3 และที่ 4 ฎีกาว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุม ปัญหาข้อนี้เห็นควรแยกวินิจฉัยคำฟ้องเกี่ยวกับจำเลยที่ 3 ก่อน คดีนี้โจทก์ฟ้องกล่าวหาว่าจำเลยที่ 3 ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้โจทก์ได้รับความเสียหาย ดังนั้น หน้าที่ของจำเลยที่ 3 จึงเป็นองค์ประกอบความผิดที่โจทก์ต้องบรรยายมาในคำฟ้องให้เห็นหรือเข้าใจได้ว่าจำเลยที่ 3 มีหน้าที่อย่างไรและจำเลยที่ 3 ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้นโดยมิชอบอย่างไร เพราะหากจำเลยที่ 3 ไม่มีหน้าที่หรือกระทำนอกเหนือหน้าที่ การกระทำของจำเลยที่ 3 ก็ไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 คำฟ้องของโจทก์เกี่ยวกับจำเลยที่ 3 ตอนแรกโจทก์บรรยายว่าจำเลยที่ 3 ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมและเป็นกรรมการตุลาการ โดยตำแหน่งจึงเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายต่อจากนั้น โจทก์กล่าวว่าจำเลยที่ 2 และที่ 3 ร่วมกันละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิได้กล่าวหาหน้าที่ของจำเลยที่ 3 มีอย่างไรอีก และในตอนสุดท้ายโจทก์กล่าวลอยๆว่าจำเลยที่ 1 และที่ 2 โดยความร่วมมือของจำเลยที่ 3 และที่ 4 เพิกเฉยไม่ดำเนินการกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งโจทก์เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 จนกระทั่งโจทก์เกษียณอายุราชการ คำฟ้องของโจทก์ดังกล่าวเห็นได้ว่าโจทก์มิได้กล่าวหาว่าจำเลยที่ 3 มีหน้าที่อย่างไร จำเลยที่ 3 ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้นอย่างไร และเป็นการกระทำที่อยู่ในขอบอำนาจหน้าที่ของจำเลยที่ 3 หรือไม่ เมื่อโจทก์มิได้บรรยายถึงหน้าที่ตลอดจนการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของจำเลยที่ 3 มาในคำฟ้องคำฟ้องของโจทก์ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดของจำเลยที่ 3 จึงเป็นฟ้องเคลือบคลุมไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาที่ว่าจำเลยที่ 3 กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ จึงไม่จำต้องวินิจฉัย

ปัญหาต่อไปมีว่า คำฟ้องของโจทก์เกี่ยวกับจำเลยที่ 4 เคลือบคลุมหรือไม่ เห็นว่า คำฟ้องเกี่ยวกับจำเลยที่ 4 นี้ นอกจากโจทก์จะบรรยายว่าจำเลยที่ 4 เป็นประธานศาลฎีกาและเป็นประธานคณะกรรมการตุลาการ โดยตำแหน่งจึงเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายแล้ว โจทก์ยังได้บรรยายต่อไปว่าจำเลยที่ 4 มีหน้าที่ต้องแจ้งมติของที่ประชุมคณะกรรมการตุลาการไปยังจำเลยที่ 2 ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งโจทก์เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 แต่จำเลยที่ 4 เพิกเฉยไม่ดำเนินการจนกระทั่งโจทก์เกษียณอายุราชการการกระทำของจำเลยที่ 4 จึงเป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบทำให้โจทก์เสียหาย คำฟ้องของโจทก์ดังกล่าวเป็นการบรรยายถึงหน้าที่ของจำเลยที่ 4 มาพอที่จะเข้าใจได้แล้วว่า จำเลยที่ 4 มีหน้าที่อย่างไรและจำเลยที่ 4 ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบอย่างไร คำฟ้องของโจทก์เกี่ยวกับจำเลยที่ 4 จึงชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158(5) ไม่เป็นฟ้องเคลือบคลุม

ปัญหาข้อที่ 3 มีว่า จำเลยที่ 2 และที่ 4 กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ปัญหาข้อนี้เห็นควรวินิจฉัยความผิดของจำเลยที่ 2 ก่อน เห็นว่าจำเลยที่ 2 เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2535 และเข้ารับมอบงานเมื่อวันที่ 16 เดือนเดียวกัน จากคำเบิกความของจำเลยที่ 2 ได้ความว่า ในขณะที่จำเลยที่ 2 เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนั้นนายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมคนก่อนได้นำมติ ก.ต. เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อนำความกราบบังคมทูลทรงแต่งตั้ง โจทก์ให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 แล้ว เมื่อจำเลยที่ 2 เข้ามาดำรงตำแหน่งก็ได้รับหนังสือจากจำเลยที่ 1 ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้พิจารณาเรื่องที่นายนาม ยิ้มยิ้มกับพวกทูลเกล้าถวายฎีกาขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการตามมติ ก.ต. เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 นายนามกับพวกอ้างว่ามติ ก.ต.ดังกล่าวไม่ชอบเพราะเป็นมติที่เกิดจากการประชุมหลังจากประธาน ก.ต. ซึ่งเป็นประธานที่ประชุมได้สั่งปิดประชุมแล้ว และมีบุคคลบางคนที่ได้รับแต่งตั้งยังมีโทษทางวินัยอยู่ เท่ากับเป็นการให้บำเหน็จความดีความชอบแก่บุคคลดังกล่าวเป็นการทวนพระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาลดโทษให้จากโทษ "ให้ออก" มาเป็นโทษ "งดบำเหน็จ" นอกจากนี้จำเลยที่ 2 ยังได้รับหนังสือร้องเรียนจากนายศรีศักดิ์ อินทรกำแหงผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ซึ่งเป็นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ใจความว่าการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตุลาการตามมติ ก.ต. วันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เป็นการแต่งตั้งที่ไม่เป็นธรรม ประกอบกับจำเลยที่ 2 ได้รับบันทึกชี้แจงข้อเท็จจริงตามเอกสารหมายเลข 61 จากจำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นว่าการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการตามมติดังกล่าวน่าจะไม่ชอบ ด้วยเหตุผลทำนองเดียวกับหนังสือของนายนามกับพวกและหลังจากนั้น จำเลยที่ 2 ได้รับหนังสือจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีลงวันที่ 30 มิถุนายน 2535 ตามเอกสารหมายเลข 63 ส่งเรื่องการแต่งตั้ง โจทก์กับพวกคืนมาเนื่องจากมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่แล้ว เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องจากรัฐบาลชุดก่อน สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจึงส่งเรื่องมาให้พิจารณาอีกครั้งเมื่อจำเลยที่ 2 ได้รับเรื่องดังกล่าวจำเลยที่ 2 ก็ส่งเรื่องให้จำเลยที่ 3 พิจารณาให้ความเห็นซึ่งจำเลยที่ 3 ได้ส่งเรื่องไปยังเลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการเพื่อพิจารณา เลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการพิจารณาแล้วได้ทำความเห็นเสนอไปยังจำเลยที่ 3 โดยผ่านนายจรัญ หัตถกรรมรองปลัดกระทรวงยุติธรรมฝ่ายวิชาการว่า ควรยืนยันให้จำเลยที่ 2 นำมติ ก.ต. ที่กล่าวแล้วเสนอนายกรัฐมนตรีให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้ง โจทก์กับพวกต่อไป แต่ นายจรัญมีความเห็นว่า มติ ก.ต. ดังกล่าวดำเนินไปภายหลังประธาน ก.ต. ซึ่งเป็นประธานที่ประชุมสั่งปิดประชุมแล้ว และการแต่งตั้งบุคคลบางตำแหน่งมีปัญหาเกี่ยวกับกรณีฎีกงโทษทางวินัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสลดโทษให้ รวมทั้งการแจ้งมติ ก.ต. ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเพื่อให้ดำเนินการนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งก็ไม่ได้แจ้งโดยประธาน ก.ต. ตามกฎหมาย แต่แจ้งโดยประธานที่ประชุมชั่วคราวเมื่อจำเลยที่ 3 ได้รับหนังสือจากนายจรัญจำเลยที่ 3 ก็มีความเห็นพ้องกับนายจรัญ และยังมี

ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า เป็นการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตุลาการเกินกว่าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเสนอ น่าจะไม่ชอบตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 เมื่อปลัดกระทรวงยุติธรรมและเลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการมีความเห็นขัดแย้งกันเช่นนี้ จำเลยที่ 2 ก็ไม่อาจหาข้อยุติได้ และเห็นว่าคณะกรรมการตุลาการน่าจะหาทางออกเรื่องนี้ได้ จำเลยที่ 2 จึงทำหนังสือลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2535 เอกสารหมายเลข 16 ถึงประธาน ก.ต.ให้นำเรื่องนี้เสนอที่ประชุม ก.ต.เพื่อพิจารณา ซึ่งต่อมาจำเลยที่ 4 ซึ่งเป็นประธาน ก.ต. ได้มีหนังสือลงวันที่ 4 สิงหาคม 2535 เอกสารหมายเลข 67 แจ้งว่า มติ ก.ต. เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เป็นมติที่เกิดขึ้นภายหลังประธาน ก.ต. ซึ่งเป็นประธานที่ประชุมสั่งปิดประชุมแล้ว จึงเป็นมติที่ไม่ชอบ ถือไม่ได้ว่าเป็นมติที่ ก.ต. เสนอและให้ความเห็นชอบแล้ว ดังนั้น จึงไม่อาจนำเสนอให้ ก.ต. พิจารณาอีกได้ เมื่อข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการแต่งตั้งโจทก์ยังหาข้อยุติไม่ได้ และจำเป็นต้องหาข้อยุติให้ได้ก่อน จำเลยที่ 2 จึงมีหนังสือแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบและแจ้งด้วยว่ายังไม่สมควรดำเนินการเพื่อทรงแต่งตั้งตามมติ ก.ต. ดังกล่าว เกี่ยวกับปัญหามติ ก.ต. แต่งตั้งโจทก์ชอบหรือไม่นั้น นอกจากนายจรูญ กับจำเลยที่ 3 และจำเลยที่ 4 จะมีความเห็นว่าเป็นมติที่ไม่ชอบแล้ว จำเลยที่ 2 เองก็ยังมีความเห็นว่าโจทก์ยังถูกลงโทษคงบำเหน็จอยู่ ปราบฎตามเอกสารหมายเลข 72 ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของหม่อมหลวงทวีสันต์ดลดาวัลย์ รองเลขาธิการในขณะนั้น และความเห็นของนายวิญญู เครืองาม เลขาธิการคณะรัฐมนตรีพยานโจทก์ที่เบิกความว่าหลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแส ลดโทษให้แก่โจทก์จากโทษ "ให้ออก" มาเป็นโทษ "งดบำเหน็จ" แล้วต้องถือว่าโจทก์ยังมีโทษอยู่คือโทษ "งดบำเหน็จ" จะเห็นได้ว่า ที่จำเลยที่ 2 ยังไม่อาจยืนยันให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการตามมติ ก.ต. ที่แต่งตั้งโจทก์ก็เนื่องมาจากโจทก์มีโทษทางวินัยอยู่นั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีปัญหาว่า การแต่งตั้งโจทก์ตามมติ ก.ต. วันที่ 11 พฤษภาคม 2535 เป็นการปูนบำเหน็จความชอบหรือไม่ ปัญหาข้อนี้ทั้งโจทก์ จำเลยที่ 2 และที่ 4 ต่างนำสืบรับในทำนองเดียวกันว่า ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 นอกจากจะเป็นตำแหน่งทางฝ่ายตุลาการแล้วยังเป็นตำแหน่งทางฝ่ายบริหารมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ธุรการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ด้วยถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ และศักดิ์ศรีสูงกว่าตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ซึ่งเป็นตำแหน่งทางฝ่ายตุลาการเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้การแต่งตั้งโจทก์จากผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 จึงเป็นการปูนบำเหน็จความดีความชอบให้แก่โจทก์เป็นการขัดกับการที่โจทก์ยังมีโทษงดบำเหน็จอยู่ การที่จำเลยที่ 2 ดำเนินการหาข้อยุติความเห็นขัดแย้งเกี่ยวกับมติ ก.ต. ที่เห็นชอบในการแต่งตั้งโจทก์ดังกล่าวแล้วจึงเห็นว่าเป็นการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งการไปตามอำนาจหน้าที่ในทางบริหารราชการแผ่นดิน และที่สำคัญยิ่งก็คือการจะนำเรื่องใดเสนอให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งนั้นเรื่องนั้นจะต้องมีข้อยุติว่าเป็นเรื่องที่ชอบ

ด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการแล้ว ประกอบกับจำเลยที่ 2 ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นระยะเวลาเพียง 3 เดือนเศษก่อนที่โจทก์จะเกษียณอายุราชการ ในวันที่ 30 กันยายน 2535 ซึ่งเป็นระยะเวลาอันสั้นเมื่อมติ ก.ต. แต่งตั้งโจทก์ มีปัญหาซับซ้อนซึ่ง จำเลยที่ 2 ก็พยายามหาข้อยุติแต่ยังไม่สามารถจะทำได้เช่นนี้ จะฟังว่าจำเลยที่ 2 มีเจตนาถ่วงเทินแก้ง โจทก์ยังมีได้ทั้งจะเห็นได้ว่าในวันที่ 30 กันยายน 2535 อันเป็นวันที่โจทก์เกษียณอายุราชการนั้น ที่ประชุม ก.ต. ก็ยังมีมติให้คงบำเหน็จไม่ขึ้นเงินเดือนให้แก่โจทก์ โดยเห็นว่าโจทก์ยังมีโทษคง บำเหน็จอยู่เป็นการสอดคล้องกับความเห็นของจำเลยที่ 2 ส่วนกรณีที่จำเลยที่ 2 มีหนังสือยื่นยันไปยัง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อให้ให้นำมติ ก.ต. ที่แต่งตั้งนายสุประดิษฐ์ หุดะสิงห์ จากผู้พิพากษา หัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ไปเป็นเลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ ซึ่ง ก.ต. มีมติในคราวเดียวกันกับการ แต่งตั้ง โจทก์นั้น จำเลยที่ 2 เบิกความเป็นการยื่นยันเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงยุติธรรมคนก่อน ที่มีคำสั่งให้โอนนายสุประดิษฐ์ไปเป็นข้าราชการตุลาการ ตำแหน่ง เลขาธิการส่งเสริมงานตุลาการ และนายสุประดิษฐ์ก็ได้ไปรับมอบงานและปฏิบัติงานในตำแหน่ง ดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2535 ก่อนที่จำเลยที่ 2 จะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ยุติธรรมแล้ว และนายสุประดิษฐ์ก็ได้มีโทษทางวินัยแต่อย่างใด ประกอบกับจำเลยที่ 2 เห็นว่า เพื่อให้เกิดความสมัคสมาน สามีคิในวงการตุลาการ สิ่งใดที่จำเลยที่ 2 สามารถจะปฏิบัติได้ จำเลย ที่ 2 ก็จะกระทำ จึงเห็นวาระหว่างระยะเวลาที่จำเลยที่ 2 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ยุติธรรม จำเลยที่ 2 ได้พยายามปฏิบัติหน้าที่ตามที่เห็นสมควรเพื่อให้เกิดผลดีแก่ทางราชการโดยยึดถือ กฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการเพื่อให้เกิดความถูกต้องเป็นที่ตั้ง การที่จำเลยที่ 2 พยายามหาข้อยุติความเห็นที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับมติ ก.ต. ที่แต่งตั้งโจทก์และยังไม่อาจนำเสนอ นายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไปนั้น หาใช่จำเลยที่ 2 มีเจตนาปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบเพื่อให้โจทก์เสียหายอย่างใดไม่ จำเลยที่ 2 จึงไม่มีความผิดตามฟ้อง

ปัญหาต่อไปจะได้วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 4 กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ โจทก์กล่าวหา ว่าจำเลยที่ 4 ทราบแล้ววามติ ก.ต. เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 ก.ต. ไม่อาจพิจารณาได้อีกแล้ว เพราะพ้นระยะเวลาตามกฎหมายที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะได้แย้งหรือให้ทบทวน ใหม่ได้ เมื่อจำเลยที่ 2 มีหนังสือถึงจำเลยที่ 4 ให้นำมติดังกล่าวเข้าที่ประชุม ก.ต. เพื่อพิจารณาอีก ครั้ง จำเลยที่ 4 ไม่รีบแจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบ กลับเก็บเรื่องไว้เกือบ 1 เดือนจึงทำหนังสือลงวันที่ 4 สิงหาคม 2535 แจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบว่าจำเลยที่ 4 ไม่อาจนำมติดังกล่าวเข้าที่ประชุม ก.ต. อีกได้ เนื่องจากการประชุม ก.ต. และมีมติดังกล่าวเป็นการประชุมที่ไม่ชอบเพราะจำเลยที่ 4 สั่งปิด ประชุมแล้ว ซึ่งไม่ถูกต้องเนื่องจากไม่มีข้อบังคับใดๆ ในการประชุมเปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ตาม ข้อกล่าวหาของโจทก์ดังกล่าว มีปัญหาที่ควรวินิจฉัยก่อนว่าการที่จำเลยที่ 4 มีคำสั่งปิดประชุมเมื่อ

วันที่ 11 พฤษภาคม 2535 มีเหตุผลสมควรและเพียงพอที่จำเลยที่ 4 จะทำได้หรือไม่ เห็นว่าจำเลยที่ 4 ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาและเป็นประธาน ก.ต. โดยตำแหน่งในการประชุม ก.ต. ประธาน ก.ต. เป็นประธานที่ประชุมโดยทั่วไปแล้ว ในการประชุมประธานที่ประชุมเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการประชุมและรับผิดชอบดำเนินการประชุมให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยและเป็นผลดีแก่ทางราชการ หากไม่มีข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นกรณีมีเหตุจำเป็นและสมควรประชุมที่ประชุมจะสั่งเลื่อนหรือปิดประชุมก็ย่อมทำได้หากประธานที่ประชุมได้กระทำการดังกล่าวโดยมิชอบอย่างไรก็เป็นเรื่องที่ประธานที่ประชุมจะต้องรับผิดชอบ ปัญหาจึงมีว่าการที่จำเลยที่ 4 สั่งเลื่อนและปิดประชุม ก.ต. ในวันที่ 11 พฤษภาคม 2535 จำเลยที่ 4 มีความจำเป็นและเหตุผลเพียงพอที่จะทำเช่นนั้นหรือไม่ จากคำเบิกความของพลเอกสุจินดา คราประยูร พยานจำเลยที่ 4 ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ความว่า เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดาได้ทราบจากองคมนตรีท่านหนึ่งว่า ในวันจันทร์ที่ 11 พฤษภาคม 2535 ก.ต. จะมีการประชุมแต่งตั้งข้าราชการตุลาการซึ่งมีโจทก์รวมอยู่ด้วย และโจทก์มีโทษทางวินัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแส ลดโทษให้ หากแต่งตั้งไปแล้วจะเป็นการทวนพระราชกระแส และจะเป็นการกระทบกระเทือนสถาบันพระมหากษัตริย์ประกอบกับการแต่งตั้งดังกล่าวมิใช่เรื่องเร่งด่วน พลเอกสุจินดาจึงพยายามติดต่อจำเลยที่ 4 ทาง โทรศัพท์เพื่อให้เลื่อนหรือระงับเรื่องไว้ก่อนจากคำเบิกความของจำเลยที่ 4 ได้ความว่าขณะที่พลเอกสุจินดาโทรศัพท์มาหาจำเลยที่ 4 ไม่อยู่ที่บ้านพลเอกสุจินดาได้ฝากข้อความไว้เมื่อจำเลยที่ 4 โทรศัพท์ไปหาถึงเหตุผลและความจำเป็นที่พลเอกสุจินดาขอให้ถอนระเบียบวาระการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการออกไปก่อนจำเลยที่ 4 แจ้งว่าอำนาจในการถอนเรื่องคืนไปเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม พลเอกสุจินดาจึงรับจะไปติดต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและจำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรมด้วยตนเอง ในตอนเช้าวันประชุม จำเลยที่ 4 ได้รับแจ้งทาง โทรศัพท์จากพลเอกสุจินดาว่าได้แจ้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทราบแล้ว จากคำเบิกความของจำเลยที่ 3 ได้ความว่าเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2535 จำเลยที่ 3 ได้รับหนังสือตามเอกสารหมายเลข 80 จากพลเอกสุจินดาแจ้งว่ารัฐบาลไม่มีนโยบายให้แต่งตั้งโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งข้าราชการในระดับสูง ในทุกกระทรวงทบวง กรม จำเลยที่ 3 จึงติดต่อนายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เมื่อปรึกษากันแล้ว นายสวัสดิ์สั่งให้จำเลยที่ 3 รอปรึกษาในตอนเช้าวันประชุมอีกครั้ง ครั้นถึงวันจันทร์ที่ 11 พฤษภาคม 2535 อันเป็นวันประชุมตอนเช้า นายสวัสดิ์ ไม่ไปทำงานตามที่นัดหมายไว้จำเลยที่ 4 จึงมีคำสั่งให้ดำเนินการประชุม ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องต่างๆ จนกระทั่งถึงวาระการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการ จำเลยที่ 3 แกล้งขอให้ที่ประชุมเลื่อนวาระนี้ไปก่อน โดยชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นว่ามีเรื่องที่จะต้องปรึกษารื้อกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ยุติธรรมอยู่อีก และเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งหากพิจารณาแต่งตั้งไปแล้วจะกระทบกระเทือนต่อสถาบัน
 ชั้นสูงของชาติ ส่วนจำเลยที่ 4 ก็ได้พยายามชี้แจงและขอร้องให้ที่ประชุมเลื่อนวาระดังกล่าว
 ออกไป โดยแจ้งว่าการเลื่อนออกไปจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในที่สุดส่วนใหญ่ของ
 ที่ประชุมเห็นว่าไม่สมควรให้มีการเลื่อนจำเลยที่ 4 จึงอาศัยอำนาจของประธานที่ประชุมสั่งให้
 เลื่อนและปิดประชุม เมื่อพิจารณาเหตุผลและความจำเป็นที่จำเลยที่ 4 สั่งปิดประชุมแล้วเห็นว่ามี
 มูลเหตุมาจากการขอร้องของพลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรีผู้ซึ่งมีหน้าที่และความ
 รับผิดชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทาง
 ราชการ เพื่อให้เกิดผลดีต่อบ้านเมืองในทุกๆ ด้านตามรัฐประศาสนโยบาย โดยเฉพาะเป็นผู้มีหน้าที่
 นาม ก.ต. ที่เห็นชอบในการแต่งตั้งโจทก์ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
 กระหม่อมแต่งตั้ง เมื่อพลเอกสุจินดา เห็นว่าโจทก์ยังมีโทษทางวินัยอยู่ และการแต่งตั้งโจทก์เป็น
 การขัดต่อพระราชกระแส การที่พลเอกสุจินดาขอให้จำเลยที่ 4 ถอนเรื่องการแต่งตั้งโจทก์ออกไป
 ก่อน จึงนับว่าชอบด้วยเหตุผลที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อบ้านเมืองจะพึงปฏิบัติ พลเอกสุจินดาเป็น
 บุคคลภายนอกมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการแต่งตั้งโจทก์ เชื่อได้ว่าเป็นคนกลางมิได้มีเจตนาถล่ม
 แกล้งโจทก์ ส่วนจำเลยที่ 4 เป็นประธานศาลฎีกาและเป็นประธาน ก.ต. ทั้งยังเป็นผู้บังคับบัญชา
 โจทก์โดยตรงเมื่อมีข้อทักท้วงว่าการแต่งตั้งโจทก์จะกระทำไม่ได้โดยชอบและเหมาะสมหรือไม่
 เช่นนี้ การที่จำเลยที่ 4 ขอให้ที่ประชุมเลื่อนการพิจารณาออกไปก่อน โดยแจ้งว่าการเลื่อนจะเป็น
 ประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 4 ได้พิจารณาถึงเหตุผลและความเหมาะสม
 ในหลายๆ ด้านแล้วจึงได้สั่งให้เลื่อนและปิดประชุม หากจำเลยที่ 4 มีเจตนาถล่มแกล้งโจทก์ จำเลย
 ที่ 4 จะไม่นำเรื่องการแต่งตั้งโจทก์บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมก็ย่อมได้ เพราะรัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงยุติธรรมเพิ่งเสนอบัญชีรายชื่อโจทก์มาให้เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2535 ซึ่งเป็นวัน
 สุกร์ และการประชุมจะมีขึ้นในวันจันทร์ที่ 11 พฤษภาคม 2535 ซึ่งนับว่าเป็นระยะเวลากระชั้นชิด
 แต่จำเลยที่ 4 ก็ยังนำเรื่องดังกล่าวบรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมทั้งๆ ที่จำเลยที่ 4 ก็รู้อยู่ว่าโจทก์
 ยังมีโทษทางวินัยอยู่การที่ภายหลังต่อมามีเหตุจำเป็นต้องเลื่อนการประชุมดังกล่าวแล้วจึงไม่เชื่อว่า
 จำเลยที่ 4 สั่งเลื่อนและปิดประชุมโดยมีเจตนาถล่มแกล้งโจทก์ ส่วนกรณีที่จำเลยที่ 4 รับหนังสือ
 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2535 ของจำเลยที่ 2 เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2535 ซึ่งโจทก์กล่าวหาว่าจำเลย
 ที่ 4 แกล้งเก็บเรื่องไว้ไม่รีบตอบให้จำเลยที่ 2 ทราบ เพราะหนังสือออกมาหลายวันแล้วและจำเลยที่
 4 เพิ่งแจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2535 นั้น โจทก์นำสืบไม่ได้ว่าจำเลยที่ 4 ได้รับ
 หนังสือดังกล่าววันใดส่วนจำเลยที่ 4 นำสืบว่าได้รับเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2535 โดยนายสมศักดิ์
 อัสวชิตานนท์ เจ้าหน้าที่หน้าห้องเป็นผู้นำมาเสนอจำเลยที่ 4 เห็นผิดปกตินี้เนื่องจากหนังสือมาถึง
 ล่าช้า ได้สอบถามนายสมศักดิ์แล้วทราบว่านางวาสนา ศรีสติชัย เจ้าหน้าที่กองงาน ก.ต. นำมาส่งให้

ในวันนั้น จำเลยที่ 4 จึงให้นายสมศักดิ์บันทึกไว้ ปรากฏตามเอกสารหมายเลข 79 โดยจำเลยมีนายสมศักดิ์มาเป็นพยานเบิกความยืนยันในข้อนี้ เมื่อโจทก์นำสืบไม่ได้ว่าจำเลยที่ 4 ได้รับหนังสือดังกล่าวแล้ววันใดเช่นนี้จะฟังว่าจำเลยที่ 4 แกล้งเก็บเรื่องไว้ไม่รีบแจ้งให้จำเลยที่ 2 ทราบหาได้ไม่ ด้วยเหตุผลดังได้วินิจฉัยมา เห็นว่า พยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีน้ำหนักให้ฟังว่าจำเลยที่ 4 ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้โจทก์ได้รับความเสียหายดังข้อกล่าวหา จำเลยที่ 4 จึงไม่มีความผิดตามฟ้อง ฎีกาของจำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 ฟังขึ้น"

พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ยกฟ้องโจทก์สำหรับจำเลยที่ 2 ที่ 3 และที่ 4 เสียด้วย นอกจากนี้แก้ให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ศุภษา กীরดีวราชศ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2551 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

พ.ศ. 2555 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ

สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ทนายความ

DPU